

“МАУГЛИ” ЗҮЖЭГ - МАНАЙ САГААЛГАНАЙ БЭЛЭГ

12 н.

«АМИДЫ БУРХАН ШЭНГИ АБА ЭЖЫМНАЙ»

24 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Бүгдэд арадай сонин

2013 оной
февралиин 21
Четверг

№ 7 (21906)
(821)

Хабарай
түрүүшын
харагшан бар
харын 11 гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад Үнэн

БААТАР ХУБУУД, ДАНГИНА БАСАГАД БАРАГДАХАГҮЙЛ БУРЯАДТАМНАЙ!

Үргэлжэлэһынь 13 н.

Ширап Очиржапов

Намжилма Санжиева

Тугут Раднаев

Надежда Шагдурова

«ЭНЭ НАҢАНДАА БУДА БУРХАН БОЛОХОБ»

Иимэ һонин нэрэтэй концерт мартын 2-то 18.00 цагта Улаан-Үдэдэ Ород драмын театр соо үнгэргэгдэхэнь. Юуб гэбэл, тарнинуудые дуун болгожо дууладаг хальмаг яһанай мэдээжэ этно-рок дуушан Иринджан Илюмжинова Буряад орондомнай айлшалхань гэшэ.

Иринджан Москвада ажаһуудаг юм. Зүгөөр ажал хэрэгээрэ Росси США хоёрой хоорондо ходо ябадаг. Тэрэ гүрэнэйнгөө болон хариин олон суута рок-хүгжэмшэдтэй болон буддын шажан дээрэ үндэһэлһэн хүгжэм хүгжөөдөг дуушадтай танил. Москвада “Театр буддизма” байгуулжа, буддын шажанай шэглэлтэй хүгжэмэй бүлэгүүдые хүтэлбэрилдэг. Гадна тэрэ олон номуудые хэблүүлжэ гаргаһан, Россиин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн. Иринджан Буряадта ерэхэдээ, концерт үгэхэхөө гадуур Ивалгын дасан ошохо, Хамба лама Этигэловтэ мүргэхэ, Намхай Норбо Римбүүшын бүлэгэй гэшүүдтэй уулзаха.

Хальмаг дуушаниие нютагтаа уриһан Цырен Шойжонимаевай, “Зүүн зүгэй нэбшээн” гэнэн продюсерска түбэй хүтэлбэрилэгшын, хэлэхээр, мартын 2-то маанинууд, Иринджанай өөрын зохёһон ород дуунууд, хальмаг арадай дуунууд зэдэлхэ. Манайшье мэдээжэ дуушад харагшадые баярлуулха. Эдэ хэд бэ гэбэл, Эрдэни Батсух, Эдуард Жагбаев, Чингис Хандажапов, мүн Цырен Шойжонимаев болоно. Үшөө нэгэ һонин юумэн гэхэдэ, Иринджанай түрэл болохо Хальмагай түрүүшын президент, ФИДЕ-гэй президент Кирсан Илюмжинов мартын 1-3-най үдэрнүүдтэ республикадамнай ажал хэрэгээрэ ерэхэ һэн тула тус концерт баһа ерэхэ хараха юм.

“Манай продюсерска түб монгол туургата арадуудай – буряад, монгол болон хальмаг – хоорондо соёлой талаар холбоо барисаа нэргээхэ зорилготой, – гэжэ Цырен Шойжонимаев хэлэ. – Бидэ нэгэ үндэһэтэй, ёһо заншалтай ха юмбиди. Хэлэмнайшье адлирхуу. Тиимэнхэ бэе бэетээе нягта харилсаа холбоотойгоор ажаһууха ёһотойбди”. Хальмагай соёлой һүүлшын түлөөлэгшын Буряадта ерэхээр, аяр арбан жэл үнгөрөө гэжэ һануулая, энэмнай “Тюльпан” бүлэг болоно.

Иринджан Илюмжиновагай концерт – харилсаа холбоонуудаа нэргээлгын түрүүшын хэмжээ абуулга. Саашадаа буряад, монгол, хальмаг артистнар бэе бээдэе гастрольдо таһалгаряагүй ябалсажа байха юм. Харин энэ зун “Зүүн зүгэй нэбшээн” продюсерска түб Улаан-Үдын түб стадион дээрэ монгол туургата арадуудай хүгжэмэй фестиваль үнгэргэхэ түсэбтэй.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

УВАЖАЕМЫЕ ЖИТЕЛИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ!

Руководство ОАО «РЖД», а также Гусиноозерская дистанция пути крайне обеспокоены ситуацией, сложившейся с обеспечением безопасности движения на железнодорожных переездах. За 2012 год количество ДТП, допущенных по вине водителей автотранспорта, по ВСЖД достигло 9 случаев, а по сети жд дорог - 212 случаев, где пострадали 147 человек, в том числе 47 человек погибли. С начала 2013 года уже произошло 3 случая ДТП на Восточно-Сибирской железной дороге.

1. 08.01.2013 г. на 662 км ПК 9 перегона Янталь-Лена на неохраняемом переезде допущен наезд на автомобиль марки МАЗДА.

2. 18.01.2013 г. на подъездном пути № 35 ст.Военный городок ПЧ-7 на неохраняемом переезде совершено столкновение маневрового состава из 7 вагонов с автомобилем марки ТОЙОТА.

3. 22.01.2013 г. на 4672 км ПК 1 перегона Курят-Нижнеудинск ПЧ-2 на охраняемом переезде допущен наезд пассажирского поезда на грузовой автомобиль с полуприцепом. Все случаи произошли при запрещающих сигналах переездной сигнализации. Основными причинами ДТП явились грубые нарушения правил дорожного движения при проезде через жд переезды.

2013 год объявлен Годом железнодорожных переездов.

УВАЖАЕМЫЕ ВОДИТЕЛИ!

Выполнение правил дорожного движения при проследовании переездов - залог сохранения жизни вам и здоровья близких вам людей.

СЧАСТЛИВОГО И БЕЗОПАСНОГО ВАМ ПУТИ!

Начальник Гусиноозёрской
дистанции пути А.И.БОРОВОЙ.

Продюсерский центр эстрады «Ветер Востока»
представляет

2 марта 18:00

Впервые в Бурятии
этно-рок звезда

Иринджан
Я стану Буддой
в этой жизни

Русский драматический театр
им. Н.Бестужева

© 25-50-10, 22-25-57, 66-80-41, 21-52-24
Билеты в кассах театров и у ресепшн-менеджера

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

БУРЯАД ОРОНОЙ АЯНШАЛГЫН ДЭБИСХЭР БОЛОХОНЬ ДАМЖАГГҮЙ

Февралин 14-дэ оперо болон баледэй театр соо Буряадта Аяншалгын жэл нэлгын баяр ёһолол үнгэрөө. Эндэ Аяншалгын талаар федеральна агентствын хүтэлбэрилэгшэ Александр Радьков хабаадаа гэжэ хануулая.

Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, түрүүшынхнээ Россиин Федерациин субъект бүхэли жэлье аяншалгада зориулба гэжэ тэмдэглээ. "Иихэдээ республикадаа аяншалга хүгжөөхын тула бүхы хэрэгтэй инфра-структура байгууламнай гээшэ. Даб дээрээ нилээд ехэ юмэн хэгдэнхэй: Хуурай руу харгы баригданхай, мүнөө тэндэ зайн гал дамжуулгын бахананудые тогтоожо эхилэнхэйбди; байгша ондо Байгалые зубшан ЛЭП баригдаха, БАМ руу ошоһон харгын барилга түгэсхэгдээ. Тиихэдэ Аяншалгын талаар федеральна агентствын болон хүтэлбэрилэгшэ Александр Васильевичай сэхэ дэмжэлгээр, республикынай аяар дүрбэн проект федеральна тусхай зорилготой программануудта

оруулагданхай", - гэжэ Вячеслав Владимирович хэлээ. Аяншалгын жэлдэ бээлүүлэгдэхэ түсэб соо 5 шэглэлээр хубаагданан 60 ехэ проект тоологдоно гэжэ хануулая.

Аяншалгын талаар федеральна агентствын хүтэлбэрилэгшэ Александр Радьков тус үйлэ хэрэгэй шуухаг болон ехэ удха шанартайе ойлгуулахдаа, аяншалга тухай ойлгосо үргэдхэгдэжэ, эгсэ хубилаа гэжэ онсолоо. "Мүнөө үедэ аяншалга – миллиард гаран аяншалагшад, экономикын тус халбарида горитой ехэ мүнгэн эрьенэ, социальна хүгжэлтын нилээд ехэ түлхисэ гээшэ", - гэжэ тэрэ хэлээ. Үнэхөөрөөшье, дэлхэй түбээр аяншалжа, үзэсхэлэн гоё газарнуудые өөрынгөө нюдөөр хараха дуратай хүнүүд тон олон болонхой. Энэ талаар республикынай яаха аргагүй аяншалгын түб боломоор лэ. Тиигэ-хын тула үлгэн найхан Буряад орон дэлхэйн булан бүхэндэ мэдээжэ болохо ёһотой гэжэ Александр Васильевич хэлээ. Энэл ушараар тэрэ "Россия" телеканалай бүлэг журналистнуудые абаад ерээ юм.

Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, түлөөлэлгэтэ дээдын зургаан хадаа аяншалга хүгжөөлгэдэ хабаатай бүхы хуулинуудые зохёон бэлдээ гэжэ онсолоо. "Республикадамнай аяншалга тухай хуули абтанхай, тиихэдэ социально-экономическа хүгжэлтын программа болон гүрэнэй-хубиин суг хүдэлмэрилгэ тухай хуули соошье аяншалгын хүгжэлтэ хараалагданхай. Мүн инвестиционно политика тухай хуули соо аяншалгын халбарида ажал ябуулдаг эмхинүүдтэ элдэб янзын хүнгэлэлтэнүүд хараалагданхай, - гэжэ Матвей Матвеевич тэмдэглээ. - Зүгөөр эгээл шухала асуудал хадаа аяншалагшадтай аюулгүйе хангалга болонго. Энэ талаар Буряад орон – дэлхэйн эгээл найдамтай газарнуудай нэгэн".

Гадна хүршэ Монголһоо зориута ерэнэн Соёлой, аяншалгын болон спортын яаманай Аяншалгын департаментын хүтэлбэрилэгшэ Банзаргачийн нарата Буряад ороной арадые амаршалаад, хэрэгэймнай бүтэмжэтэй байхые үрээжэ юм.

Республикынай сагай ошохо бүри мэдээжэ боложол байна. Энээниме тоо баримтанууд гэршэлнэ: үнгэрэгшэ жэлдэ ганса самолёдоор нийдэжэ ерэнэн аяншалагшадтай тоо 1,5 дахин олошооро. Мүн Улаан-Үдэ хотын мэр Александр Голковшье найн хүгжэлтын ябаса тэмдэглээ. Тиин 2012 ондо Улаан-Үдэ хотодо 240 мянган хүн айлшалһан байна. "Энэнь тиимэ ехэ бэшэшье наа, жэлһээ жэлдэ аяншалагшадтай тоо олошорно", - гэжэ тэрэ хэлээ.

Аяншалгын жэлэй нээлгын баяр ёһололдо үлгэрэй геройнууд хабаадаа. Манай Сагаан Үбгэн болон Түгэни Энэкин, "Үлгэрэй Сагаалга-най" айлшад – Бүхэроссиин болон Беларусиин Жабар Үбгэдүүд Саһан Хүүхэнүүдтээ бүгэдые энэ ехэ үйлэ хэрэгээр амаршалаа.

Удаань сугларагшадта гоё найхан концерт – Буряадта эбтэй эетэй ажаһуудаг арадуудай соёлой мини-презентаци – дурадхагдаа: абьяастай ород болон дура буяама эвенк харгарнууд, түбшэн даруу болон ирагуу найхан буряад ёһололой дуун...

Дыжит МАРХАДАЕВА.

БУДДЫН ШАЖАНАЙ САНГХЫН ШАГНАЛДА ХҮРТЭБЭ

Үнгэрэгшэ четвергдэ Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй байшан соо Виктор Аюшеевтэ Россиин Буддын шажанай заншалта Сангхын тогтооһон дооромбо лама Эрдэни-Хайбзун Галшиевай шагнал барюулагдаа. Тус шагнал хоёрдохи жэлээ үгтэнэ, мүн Буддын шажан хүгжөөлгэдэ горитой хубита оруулһан хүнүүд тэрэндэ хүртэдэг юм. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй эхиндэ Хэжэнгын дасанай дооромбо лама Эрдэни-Хайбзун Галшиев "Бэлигүүн толи" гэнэн түүхын-гүн ухаанай тон шуухаг ном бүтээһэн гэжэ хануулая.

Виктор Васильевич энэ шагнал абахаараал абаа. Тэрэ арад зойнонгоо түлөө үнэн зүрхэнһөө оролдодог, байдалыень найжаруулаха талаар горитой ажал ябуулдаг, Захааминай аймагай хууринуудта хүүгэдэй сэсэрлигүүдые, хургуулинуудые олоор барюулаа. Аймагта 30 градус хүйтэндэшье зониньн спортоор бээе хоридог, 500-гаад хүн конькигаар ябадаг гэжэ дуулаһанби. Дооромбо ламын шагналай зэргые уран зохёолдо хабаатай зандань үлээхэшье наа, мүнөө жэлдэ шажанай хургаалнуудые бодото ажабайдалдаа бээлүүлдэг хүн энэ шагналда хүртэхэ ёһотой гэжэ шийдээбди, - гэжэ Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев хэлээ.

Шагналгын баяр ёһололдо Буряадай аймагуудай толгойлогшоноор байгаа. Тэдэ жэл бүхэндэ Ивалгын дасан ерээжэ, XII Бандида Хамба лама Даша Доржо Этигэловтэ мүргэдэг юм.

Иимэ үндэр шагналда хүртэхэб гэжэ оройдоо ханаагүйб. Иихэдээ ганса минии бээшэ, бүхы захааминархидай буддын шажан болон түрэл нютагаа хүгжөөхэ талаар оролдолго үүсхэл үндэрөөр сэгнэгдээ гээшэ. Грамотыень өөртөө үлээхэб, харин мүнгэн шангыень нютагайнгаа дасанда дамжуулхаб, - гэжэ Захааминай аймагай толгойлогшо Виктор Аюшеев хэлээ. Мүнгэн шангайнь хэмжээн – 100 мянган түхэриг гэжэ хануулая.

Буда БУДАЕВ.
Авторай фото.

ҺУРАГШАДАЙ БҮХЭРОССИИН ОЛИМПИАДЫН РЕГИОНАЛЬНА ШАТА ЕРЭЭДҮЙЕ БЭЛИГЭЭРЭЭ ГЭРЭЛТҮҮЛХЭЛ

Һаяхан республикын Правительствоын байшан соо Һурагшадтай Бүхэроссиин олимпиадын региональна шатада илаһан 50 үхибүүд уригдажа, дипломуудта, шангуудта хүртэһэн байна. Баяр ёһололой эхиндэ Багшанарай колледжын фольклорно ансамблиинхид урданай буряад амаршалгын дуу зориулжа, үрээлэй дээжэ хүргэн, Сагаан нараар амаршалба.

Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшэ социальна хүгжэлтын талаар орлогшо **Владимир Матханов** эрхимлэһэн хүүгэдые хани халуунаар амаршалһанай удаа "мүнөө үеын технологи, компьютер найн мэдэхэ байһанһаатнай ерээдүйтнай дулдыдаха, тиимэһээ саашадаа амжалттай, гүрэн түрэдөө тон хэрэгтэй, мэдээжэ мэргэжэлтэ болон ургаха зэргэтэй" гэжэ тэмдэглээд, багшанартань, түрэлхидтэнь баяр баясхалан хүргөөд, бултаниие ерэнэн Сагаан нараар амаршалаа.

Январин 12-һоо февралин 2 хүрэтэр 21 ниитэ-һуралсалай предмедээр, мүн үндэһэтэнэй региональна хубиин 7 предмедээр 1354 Һурагша мүрысэнэ, 189 хүниинь илажа гараа, тэдэнэй 50-иинь эндэ уригданхай. Улаан-Үдын, Хэжэнгын, Загарайн, Хурамжаанай, Сэлэнгын, Яруунын, бусад аймагуудай Һурагшад эрхимлэбэ. Зүгөөр географи, информатика, математика, хими, физикэ предмедүүдээр ехэ ажал ябуулагдаха зэргэтэй, - гэжэ

республикын Һуралсалай болон эрдэмэй министрэй уялга дүүргэжэ байһан **Н.И.Мошкин** онсолһон байна.

Эндэ сугларагшадтай халуун альга ташалган доро олимпиадада илаһан Һурагшадта болон багшанартань дипломууд, мүнгэн бэлэгүүд, баглаа сээсгүүд барюулагдаба. Дипломуудта хүртэһэн Улаан-Үдын 1-дэхи лицей-интернедайд Һурагша **Анжела Цыренова**, 19-дэхи хургуулиин Һурагша **Игорь Полетаев** гэгшэд баярай үгэнүүдые хэлээ. БГУ-гай профессор **В.М.Мельников**, БГСХА-гай профессор **В.Д.Раднатаров** гэгшэд үхибүүдые хани халуунаар амаршалһан байна. "Буряад ороной, Россиин ерээдүйн алтан жаса болоо гээшэт" гэжэ В.Д.Раднатаров бэрхэ үхибүүдые нэрлэбэ, баясуулба. Хунгуулиин республиканска комиссиин түрүүлэгшэ **В.М.Дондубон** үнэтэ бэлэгүүдые Буряадай түүхэ найн мэдэдэг Мужыхын дунда хургуулиин (Яруунын аймаг) Һурагшад **Дэнсэма Чимитова**, **Виталий Шодоров** гэгшэдтэ, мүн Россиин габьяата багшадань – **Ирина Владимировна Жамьянова**да барюулаһан байна. Холын хараатай, бэлигтэй үхибүүд "Океан" ошохо путевконуудаар шагнагдаба. Түрэл нютагаа, түрэл аймагаа хаанашье амжалттай түлөөлхэ, суурхуулаха эдэ бэрхэ Һурагшадтай хүсэл бодолнууд шэнэ Могой жэлдэ үндэр хэмжээндэ хүсэлдэхэнь болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ШАТАҢАН ҺУУРИН ҺЭЛЬБЭН ШЭНЭЛЭГДЭЭ

Агын аймагай Баян Булаг гэнэн багахан Һуурин нёдондо хабар ехэ түймэртэ шаташоо бэлэй. Энэ аюулта ушарта хүн зоной ами наһан хохидоошьегүй наа, гэр байра, үхэр мал хуу шатажа, хамта дээрээ 22 бүлэ гэр байрагуй, эд зөөригуй үлэшэһэн юм. Россиин Правительствоо ехэ дэмжэлтэ үгэжэ, Һуурин хэргэлгын хэрэгтэ 37 миллион түхэриг һомолһон байна. Агын аймаг дээрэһээ ерэхэ мүнгэн зөөри уридшалан, өөһэдэн хүтэлбэриһөө мүнгэ һомолжо, түргэн сагай туршада гэр байрануудые баряа. Жэлэй дүүрэтэр Россиин Правительствоо хэлсэгдэһэн мүнгэн зөөри эльгээһэн байна. Талын түймэртэ хохидоһон хүдөөгэйхидтэ хаа-хаанаһаа

туһа хүргэгдөө. Илангаяа Агын тойрогһоо гараһан зон ехээр туһалһан байна. Мүнөө 22 шэнэ гэрнүүд баригдажа, дулаан болоходонь, досоохи ажалнууд хэгдэхэ. Февралин 14-нэй үдэр Агын Буряадай округой болон Агын аймагай захиргаанай түлөөлэгшэд Баян Булаг нютаг ошожо, тэндэ ажаһуугшадые Сагаан нараар амаршалһан байха юм. Мүн энэ нютагта гэрнүүдые бодхоолсоһон барилгашадые баярай бэшэжээр амаршалаа.

ШОНО АРЬЯАТАН ДОБТОЛНО

Агын тойрог дотор шонотой тэмсэлэй онсо байдал соносхогдонхой. Шоно арьяатанай хабарһаа ехэ олон эбэртэ мал хосорно. Хамтын ажахынудта болон үмсын гэр байрануудташье шоно добтолно. Нэгэ хонишоной газрахи нохойень тэдэнэр

Хүршэнэрэй һонин

таһа татаа. Январин 30-най мэдээгээр, 44 толгой бодо мал, 131 хони ямаа, 8 адууна бажууһан байна. Аймагай дэбисхэр дээрэ шоно олоор үдэнхэй. Ангуушад 40 шоно тоолоо, мүн 15-20 толгой хүршэ аймагуудһаа ерэнэ. Тэдээндэ газарай хилэ гэжэ байха бэшэ, нэгэ сүүдхын хугасаада аяар 70 модо гүйжэрхихэ шадалтай. Тон олоор Агын аймагай Хойто-Ага, Сахюурта, Урда-Ага, һүдэнтэ, Аргали, Шулуутай хууринуудай дэбисхэрээр таранхай. Ехээр үдэһэн шононуудые ажахынуд өөһэдэнгөө хүсөөр хюдажа биранагүй. Агын аймагай захирган агнууриин инспекторнуудтэй суг хамта тэмсэл ябуулна. Ангуушад болон КЧС албанайхид шонын нүүдэлэй карта зохёонхой. Шэнэ жэлэй эхинһээ 8 арьяатан хороогдоо.

Цырегма САМПИЛОВА.

Мал хүрэгөө бүрин бүтэн ондо оруулха

ЖЭЛЭЙ ДҮНГҮҮД ХЭР БЭ?

(Буряад Республикын дэбисхэртэ эпизоотическэ болон ветеринарно-санитарна талаар энхэ амгалан байдал хангалгаар гүрэнэй ветеринарна албанай 2012 оной хүдэлмэрийн дүнгүүд тухай)

Ветеринарна албан ханда ямаршые гүрэнэй агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ ехэ үүргэ дүүргэдэг. Бүхы гүрэнүүдтэ иимэ албанай хүдэлмэрилэгшэд адууна малай энхэ элүүр байдал хангаха, тийхэдэ малай болон ургамалай продукциян шанар шалгаха, малһаа хүнүүдтэ халдадаг үбшэнгүүдые нэргылхэ ажалтай юм.

Ямаршые гүрэндэ энэ албанай хүдэлмэридэ ехэ анхарал хандуулагдажа байдаг. Юуб гэхэдэ, малай халдабарита, хүнэй ами наһанда аюултай үбшэнгүүд хирэ-хирэ болоод лэ элдэб гүрэнүүдтэ хүжэрнэ гэжэ бодото байдалнай харуулна. Жэшээлхэдэ, Хитад гүрэндэ 2007 ондо гахайн үбшэн хүжэржэ, хүрэгэйнь 20 процентнь гарзалһан байна. Россиин Федерацида гахайнуудай үбшэлхэ ушар үсөөн бэшэ үзэгдэдэг. 2011 ондо халдабарита үбшэн хүжэржэ, урда зүгэй федеральна округто гахай үсхэбэрилдэг халбарита 8 миллиард түхэригэй хохидол ушаруулаа. Иимэрхүү жэшээнүүд үсөөн бэшэ. Энээнһээ гадна бодо малай элдэб янзын үбшэнгүүд мал ажалай халбарита дайралдажал байдаг.

Тиймэһээ 2012 ондо Буряад Республикын гүрэнэй ветеринарна албанай хүсэл оролдолгонүүд малай халдабарита үбшэнһөө нэргылхэ, ондоо тээһээ адууна малай халдабарита үбшэ нютаг ругаа оруулхагүй болон бусад шэглэлтэй хүдэлмэридэ шэглүүлэгдэ.

2012 ондо энэ албанай мэргэжэлтэд гүрэнһөө номологдоһон мүнгэ дүүрэн ашаглажа, халдабарита үбшэнгүүдһээ нэргылхэ хүдэлмэринүүдые түсэбэй ёһоор дүүргэе гэжэ энэ суглаанда хэгдэһэн элидхэл соо хэлэгдэ.

Үнгэрһэн жэлдэ түсэбэй ёһоор элдэб үбшэнгүүдһээ нэргылжэ тарилганууд хэгдэбшые, малай халдабарита үбшөөр үбшэлһэн 459 ушар элирүүлэгдэ. Нэрлэгдэгшэ албанай нэргылэмжын хүдэлмэри саг соонь үнгэрһэнэй ашаар 6049,6 миллион түхэриг алмагдаа.

Манай республикын гүрэнэй ветеринарна албан бюджетһээ тэдхэмжэтэй 3 эмхи зургаануудһаа бүридэнэ. Буряадай республиканска эрдэмэй-үйлэдбэрийн ветеринарна лаборатори, малай үбшэнгүүдтэй тэмсэдэг Улаан-Үдэ хотын станци, тийхэдэ малай үбшэнгүүдтэй тэмсэдэг Буряадай республиканска станци болоно. Буряадай республиканска станциин бүридэлдэ аймагуудай филиалууд ороно.

Республикын гүрэнэй ветеринарна албанда 2009 онһоо 2012 он болотор 766 хүн ажаллана. Бодото дээрээ 1450 хүн хэрэглэгдэдэг байна.

Мүнөө үедэ кадрнуудай асуудал энэ албанда хурсаар табигдана. Залуу мэргэжэлтэд дээдэ хургуули дүүргэдэ, энэ албанай зэргэдэ хүдэлхэ гэжэ ехэ эрмэлзэдэггүй гэжэ бодото байдал харуулна. Илангаяа хүдөө нютаг ошохо хүдэлхэ дуратай залуушуул үсөөн. Гэхэтэй хамта Буряад Республикын ветеринариин управленийн захиралтаар хүдөө ажыхын дээдэ хургуулинуудта оюутадые квотын гуримаар абаха болонхой. Тэрээнһээ гадна салин түлбэридэнь нэмэлтэ мүнгэн хараалагдана. Хүдөө нютаг хүдэлхэе ошохо мэргэжэлтэдэ 50 мянган түхэригэй туһаламжа үзүүлхэ тухай тэрээн соо хэлэгдэнхэй. Энээнһээ гадна залуу мэргэжэлтэд даб дээрээ байха байрааршые хангагдаха аргатай байна.

2013 оной январин нэгэнэй байдалаар В.Р.Филипповэй нэрэмжэтэ ветеринарна медицинан факультеттэ 316 оюутад нурана. Тэдэнэй 264-ниинь ветеринарнууд, 52-ынь ветеринариин талаар хиналта үнгэрхэ мэргэжэлтэй болохо байна. Гүрэнэй ветеринарна албанай кадрнуудые бэлдэхэ тусхай программатай зохилдуулан, 2013 ондо 87 ветеринарнууд мэргэжэлээ дээшлүүлэ.

Үнгэрһэн жэлэй туршда республикын дэбисхэртэ малай үбшэнэй дэлгэрхэ нэдэбтэй хэдэн нютагууд бүридхэлдэ абтаһан байна. Кабанскын аймагта - 6 газарта, Зэдэдэ - 2, Сэлэнгэдэ - 1, Бэшүүрэй аймагта 4 газарта эбэртэ бодо малай лейкоз үбшэн бии болоһон байна. Тийхэдэ Бэшүүрэй аймагай 3 газарта, Зэдэдэ 1 газарта бии болоһон бруцеллэз үбшэн хүжэрөөгдэнгүй сарагдаа.

2013 оной январин нэгэнэй байдалаар, республикын дэбисхэртэ бодо малай лейкоз, бруцеллэз үбшэндэ нэрбэгдэһэн газарнууд бии. Малай халдабарита үбшэнгүүдые дэлгэрүүлэнгүй сараха хэмжээн абтанхай. Илангаяа 2009-2012 онуудта бодо малай бруцеллэз үбшэн дэлгэрэн алдажа, республика дотор түгшүрилтэй байдал ушаруулан юм. Илангаяа Бэшүүрэй болон Зэдын аймагта тэрэ дэлгэрээ. Хальмаг республикаһаа иимэ үбшэнтэй үхэрнүүдые асарһанһаань болоһон байна.

Жэл бүхэндэ республикын ажыхынуудта халдабаритай бэшэ үбшэнгүүдтэ эбэртэ бодо малай - 3, залуу буруу, хашарагуудай - 4,2, гахайнуудай 19 процентнь нэрбэгдэдэг байна. Гэдэһэ доторой, амисхаалай үбшэнгүүдтэ адууна мал нэрбэгдэнэ. Энээнһээ боложо, малай ашаг шэмэ - 20-25 процентээр доошлоно гэжэ тоо, баримтанууд харуулна.

Жэшээлхэдэ, 2012 ондо малай бэе тамирин, элүүр энхэ байдалай мониторинг энэ албанай талаһаа үнгэрэгдөө. Лабораторидо малай шуна абажа шалгахадань, каро-

тин, белок, фосфор, кальци дуталдадаг байна. Илангаяа Яруунын, Тарбагатайн, Кабанскын, Баргажанай, Түнхэнэй аймагуудай адууна малай шуһан соо 100 процент хүрэтэр каротин, 95 процент хүрэтэр белок болон бусад амидаралда хэрэгтэй бодосууд дуталдана гэжэ харуулаа. Энэнь юунһээ болоноб гэхэдэ, нэрлэгдэгшэ аймагуудта муу шанартай тэжээлээр малаа хоолуулна, угы гэбэл, нуга сабшалангайн талмай нэрлэгдэгшэ бодосуудаар баян ногоогоор бага гэжэ шэнжэлэл харуулна.

Тоосоото үедэ бодо малай тоо толгой нёдондонхойхидо орходоо хураггүй үсөөнөөр гарзалһан байна. Хэрбээ 2011 ондо 1045 толгой элдэб шалтагаанаар гарзалаа һаа, 2012 ондо оройдоол 837 толгой хороо. Энээнһээ гадна адуун хүрэг ехэ гарзада ороогүй.

2012 ондо республикын бюджетһээ ветеринариин албанда 4771,5 мянган түхэриг номологдожо, малай халдабарита үбшэнүүдые хүжэрөөнгүй сараха хүдэлмэри түсэбэй ёһоор үнгэрэгдөө. Тийхэдэ хүн зондо 17300 мянган түхэригэй түлөөһэтэй хангалганууд үзүүлэгдэ.

Республика дотор малай үбшэнгүүдһээ нэргылхэ хүдэлмэри түсэбэй ёһоор ябуулагдана. Гэбэшые энэ алба-

най хүдэлмэри саашадань нарижуулха, республикын мал ажалье тэрэнэй найнаар хангахын тула гүрэнэй ветеринарна албанай материальнотехническэ үндэһэ нууриень бэхижүүлхэ, мүнөө сагай онһон түхээрлэгэнүүдээр хангаха хэрэгтэй гэжэ энэ суглаанда тэмдэглэгдэ.

Энэ суглаанда Хориин аймагай ветеринарна станциин дарга **Ёндон Бадарханович Бадмажапов** хабаадаа. Хориин аймагаар ябуулагдажа байһан ветеринарнуудай хүдэлмэри тухай хөөрэхэдөө, түсэблэгдэһэн ажал 100 процент хэмжээндэ дүүргэгдэе гэжэ тэмдэглэе. Тэрэнэй хэлэһээр, Хориин аймагта энэ жэлдэ ехэ саһан ороо. Эндэхи ажыхынууд бусадһаа ехэ үбһэ бэлдэһэн аад, саһатай хүйтэн үбэл боложо, үбһэ тэжээл хомор боложо байнхай. Үбһэ тэжээлээр хоморшог, гасуушаг харанууд эхилжэ байна гэбэ. Адууна малаа бүтэн бүрин ондо оруулха гэжэ аймагай захиргаанай талаһаа хэмжээнүүд абтажа байна.

Хориин аймагай ветеринарна албанай хүдэлмэрилэгшэд хүдөөгэй 11 поселениин мал хүрэг хангадаг. Поселени бүхэндэ ветеринарна врач бии. Ветеринарна станциһаа гадна 5 ветеринарна пунктну-

уд тоологдоно. Хориин аймагай ветеринарнууд 22 мянган үхэр, 26 мянган хони, 3 мянга үлүүтэй адуун хүрэг хангана.

Малшадтай, хонишодтой хөөрлэдэхэдэ, ветеринариин албанай хангалгануудай сэнгүүд үнэтэй гэжэ онсолон тэмдэглэдэг. Тэрэниие хүнгэлхэ арга байдаггүй гэшэ гү гэһэн асуудалаар Ёндон Бадарханович иигэжэ хэлэе: "Буряадай Толгойлогшо В.В. Наговицынай гартабилгатай ветеринариин хангалгануудай сэнгүүдэй преискурант гэжэ байдаг. Бидэ тэрэниие баримталжа хүдэлдэгбди. Ондоо нютагуудтай зэргэсүүлэн харахада, манай эндэхи сэнгүүд эгээл багахан байдаг. Тиймэһээ бидэ балай үлүү ехээр абажа байнагүйбди. Энэ жэлэй апрель-май харануудта хангалгын сэнгүүд шэнээр харагдаха ёһотой. Мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгын хэмжээн хараада абтажа, тоологдохо болоно. Республикын хэмжээндэ тааруулжа, эдэ сэнгүүдые хаража үзэхэ байха гэжэ найданаб".

Энэ суглаанда тусхалбариде найн хүдэлжэ гараһан мэргэжэлтэд шагнагдаһан байгаа.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ 2013 оной февралын 18-аа 22 хүрэтэр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан хоёрдохи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

22.02 10.00 Арадай Хуралай бага танхим "Буряад Республикын гүрэнэй залуушуулай политика тухай" Буряад Республикын Хуулиие бэлүүлгын ябаса тухай"

Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлий граммотаар шагнаха тухай

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

1. Арадай Хуралай хороонуудай 2013 оной февралын 12-һоо 15 хүрэтэр дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)

18.02. 11.00 Арадай Хуралай бага танхим 2. Арадай Хуралай 2013 оной февралын 12-һоо 15 хүрэтэр үнгэргэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Арадай Хуралай 2013 оной февралын 18-һаа 22 хүрэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. 2013 оной февралын 12-һоо 15 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

6. 2013 оной февралын 12-һоо 15 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

7. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2013 оной февралын 12-һоо 15 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараага хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалуудай шэнжэлэл тухай тухай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэгэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

"Республикын 2013 оной болон 2014 ба 2015 онуудта түсэблэгдэһэн бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.02. 10.00 каб.119

Зүблэхэ зүйл:

"2013 ондо коммунальна хангалгануудай түлбэрийн дээшлэлһэнээ уламжалан хүсэлдүүлэн түлэгдэхэ гаргашанууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:

Буряад Республикын Арадай Хуралай гушан хоёрдохи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

19.02 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев) Зүблэхэ зүйл:

"Нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулиие бэлүүлгын ябаса тухай 20.02 14.00 Арадай Хуралай бага танхим Буряад Республикын Арадай Хуралай гушан хоёрдохи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНБЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2013 оной февралын 18-һаа 22 хүрэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай

18.02 13.30 Арадай Хуралай бага танхим 2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай

3. Элдэб асуудалнууд

АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ Бюджетэй, налогудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:

"Республикын 2013 оной болон 2014 ба 2015 онуудта түсэблэгдэһэн бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

Амьяараа графигаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютгай өөһэдн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикада муниципальна

албан тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.02 10.00 каб.323 "Буряад Республикада муниципальна албанай тушаалуудай реестр тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.02 14.00 каб.323 Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикын гүрэнэй залуушуулай политика тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Советэй тогтоолой түлэб тухай

20.02 10.00 каб.219 Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөн:

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикада эрдэм нуралсал тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай "Буряад Республикада элүүрье хамгаалга тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.02 Мухар-Шэбэрэй аймаг Буряад Республикын Арадай Хуралай экономика политикын, байгаагийн нөөснүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикада хотын барилгын устас тухай"

18.02 14.00 каб.211 Эльвира ДАМБАЕВА хэблэдэ бэлдэбэ.

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ, МОД «ВСЕБУРЯТСКАЯ АССОЦИАЦИЯ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ БУРЯТ», БУРЯТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ, НАЦИОНАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫЙ ИНСТИТУТ

ПОЛОЖЕНИЕ

об организации и проведении Межрегиональной школьной олимпиады по бурятскому языку и литературе

I. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Настоящее положение определяет статус, цели и задачи межрегиональной школьной олимпиады (далее «Олимпиада») по бурятскому языку и литературе среди учащихся 9-11-х классов общеобразовательных учреждений Республики Бурятия, Забайкальского края и Иркутской области, порядок её проведения, организации.

2. Основной целью Олимпиады является популяризация изучения бурятского языка и литературы в общеобразовательных учреждениях.

3. Организатором Олимпиады является Национально-гуманитарный институт ФГБОУ ВПО «Бурятский государственный университет» при поддержке Министерства образования и науки РБ, МОД «Всебурятская ассоциация развития культуры бурят».

II. УЧАСТНИКИ ОЛИМПИАДЫ

1. Участниками Олимпиады являются учащиеся 9-11-х классов общеобразовательных учреждений Республики Бурятия (г. Улан-Удэ, районы Республики Бурятия), Забайкальского края и Иркутской области. Олимпиада проводится среди учащихся 9-11 классов.

2. В Олимпиаде участвуют победители районных этапов олимпиады (1 участник с района на 1 секцию). Район-отправитель обеспечивает наличие сопровождающего команду руководителя.

III. СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ОЛИМПИАДЫ

1. Тематика проведения Олимпиады «Бурядайд түүхэ шэнээр ирахад...»

2. Сроки проведения Олимпиады: 1-15 марта 2013 г. – проведение районных этапов олимпиады.

20 марта 2013 г. – проведение финального тура олимпиады – г. Улан-Удэ, Бурятский государственный университет.

3. Структура Олимпиады представлена работами следующих секций:

1 секция «Буряад хэлэн» - «Языкознание для всех»;

2 секция «Буряад уран зохёол» - «Бурятская литература»;

3 секция «Эдир сэтгүүлшэн» - «Юный журналист»

4. Районному управлению образования необходимо представить в оргкомитет в срок до 15 марта 2013 г. заявку и работы (научно-исследовательскую работу, творческий проект, публицистический материал) участников. Объем текста работы не должен превышать 10 страниц (размер шрифта - 12 кегль, интервал 1,5). На титульном листе должны быть указаны секция, название работы, ФИО автора, район, школа, класс, ФИО руководителя. Время устного выступления (публичной защиты работы) – 5-7 мин.

К участию в Олимпиаде допускаются индивидуальные работы учащихся. Выступление участника во время работы секции предполагает наличие презентации в формате презентация Power Point.

5. Критерии оценки работ (публичной защиты докладов):

1 секция «Буряад хэлэн» - «Языкознание для всех»

- содержательность работы – 50 баллов
- соответствие языковым нормам – 25 баллов
- выразительность речи, ораторское искусство – 25 баллов

2 секция «Буряад уран зохёол» - «Бурятская литература»

- полнота и глубина интерпретации содержания произведения – 50 баллов

- целостность анализа образовательно-выразительных средств, определение их роли в раскрытии идейного содержания произведения, выявлении авторской позиции – 25 баллов

- оригинальность, художественность анализа литературного произведения – 25 баллов

3 секция «Эдир сэтгүүлшэн» - «Юный журналист» (в этой секции к участию допускаются творческие работы учащихся)

- актуальность темы материала, информационная насыщенность материала – 50 баллов

- глубина освещения темы – 25 баллов

- стиль изложения и эмоциональность подачи материала – 25 баллов

Критерии для оценки творческих работ учащихся:

- содержание (глубина раскрытия темы, доказательность, фактическая достоверность, общекультурная и историко-литературная эрудиция автора) – 50 баллов

- композиция и стиль изложения (выраженность авторской позиции, богатство лексики и разнообразие грамматических конструкций, уместное использование образительно-выразительных средств) – 25 баллов

- грамотность, оригинальность (в соответствии с критериями оценки творческих работ учащихся) – 25 баллов

3.2. Оценивание конкурсов

1. Работа участников Олимпиады оценивается членами жюри по 100-балльной системе.

3.3. Организация и проведение Олимпиады

1. Порядок проведения Олимпиады: 9.00-9.30. – Регистрация участников 09.30-10.00 – Открытие Олимпиады 10.00- 13.00. – Работа секций 13.00-14.00. – Обед 14.00-16.30. – Работа секций 16.30-17.00 – Подведение итогов 17.00-18.00 – Церемония награждения. Заккрытие Олимпиады.

2. Общее руководство проведением Олимпиады и ее организационное обеспечение осуществляет оргкомитет Олимпиады.

3.4. Состав жюри и подведение итогов

1. В состав жюри входят ведущие ученые и преподаватели ФГБОУ «Бурятский государственный университет», Бурятского филиала СО РАН, специалисты Министерства образования и науки РБ, Комитета по межнациональным отношениям и развитию гражданских инициатив Главы РБ и Правительства РБ, специалисты Бурятского государственного академического драматического театра им. Х. Намсараева и др.

2. Состав жюри включает 3 человека (председатель жюри, члены жюри).

3. Решения, принятые жюри, оформляются в форме протокола и подписываются председателем жюри.

4. Победители Олимпиады, занявшие призовые места (1, 2, 3 место), получают дипломы, дающие приоритетное право на зачисление на направления подготовки 032700 «Филология», 031300 «Журналистика» в Национально-гуманитарный институт Бурятского государственного университета в соответствии с правилами приема в БГУ. Дипломы дают право участникам олимпиады быть приравненными к лицам, набравшим максимальное количество баллов по ЕГЭ по бурятскому языку (внутренний экзамен).

3.5. Награждение участников

1. Участник-победитель награждается дипломом Министерства образования и науки РБ и ценным призом. Участники, занявшие 2-3 места, становятся призерами и награждаются дипломами Министерства образования и науки РБ соответствующих степеней.

2. Руководители, подготовившие победителей и призёров олимпиады, награждаются дипломами МОиН РБ.

IV. СРОК ПОДАЧИ ЗАЯВОК

Для участия в Олимпиаде необходимо подать заявку и работу в срок до 15 марта 2013 г. по адресу: БГУ, Национально-гуманитарный институт (ул. Ранжурова, 6), учебный корпус №2, ауд. 2106 по следующей форме:

- сведения об участниках команды: район, школа, класс, ФИО, дата и место рождения, домашний адрес, данные паспорта, № ИИН.
- сведения о кураторе команды: район, школа, должность, ФИО, данные паспорта, № ИИН, № ПСС, домашний адрес.

V. ИНФОРМАЦИЯ

Дополнительную информацию по вопросам организации Олимпиады можно получить по адресу оргкомитета: БГУ, Национально-гуманитарный институт (ул. Ранжурова, 6), учебный корпус №2, ауд. 2106, тел. 21-32-10, e-mail: kafedraburyaz@bsu.ru, Цырендоржиева Баирма Дамбиевна – тел. 8-908-590-64-83, Халхарова Лариса Цымжитовна – тел. 8-902-565-08-51, Ошоров Сергей Гармаевич - тел. 8-924-654-98-82, Бадмаева Ольга Бальжинмаевна – тел. 8-914-848-74-25. Положение размещено на сайте БГУ www.bsu.ru.

ЖЭМНЭГ НУУРИН – ТҮРҮҮ НЮТАГУУДАЙ НЭГЭН

Түнхэнэй аймагай Жэмнэг нуурин жэл бүхэндэ Сурхарбаанда заал наа түрүү гурбан нютагуудай тоодо ородог юм. Ехэнхидээ энэнь нютагай хургуулиин хурагшадай спортын талаар хайн бэлдэлгэтэй байһанһаа дулдыдана.

Юуб гэбэл, Жэмнэгэй хургуулиин хурагшадай 78 процентнь спортоор бээе хорижо, бокс, волейбол, барилдаан болон хүнгэн атлетикээр хайн дүнгүүдые харуулдаг байна. Тус хургуулида хүүгэдэй бээе хорихын тула зохистой эрхэ байдал тогтоогдонхой гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Жэшэнь, 2010 оной сентябрь соо волейболон болон баскетболон хайн талмайнуудтай стадионтой шэнэ хургуулиин байшан нээгдээ юм. Хоёр жэлэй удаа капитална заһабарилгын хүүлээр соёлой спортын комплекс нээгдэжэ, хууринай болбосон түхэлтэй хоёрдохи спортзал боложо үгөө: эндэ ами аминдаа барилдаанай, боксын, футболон, волейболон залнууд хараалагданхай. Энэ ехэ барилгада бюджетһээ гадуур 2 миллион 300 мянган түхэриг гаргашалагдаа, тэрэ тоодо тоног түхэрэлгэдэ 300 мянган түхэриг шэглүүлэгдэһэн байна. Мүнгөөр тухалһан хүн гэхэдэ, нютагай зүблэлэй депутат, "Бест плюс" ООО-гой генеральна директор **В.Н.Байминов** болоно. Гадна тэрэ барилдаагаар хоригшын салин тогтоогоо юм. Тиигэжэ ДЮСШ-гай хоёр хоригшод болон физкультурин багша хурагшадые спортдо хабаадуулна гэшэ.

бэшэ, заал наа дуу шуун, хатар нааданууд үргэнөөр дэлгэгдэдэг ха юм. Энэшье талаар Жэмнэгэй залуушуул эрхимүүд. 2010 оной февраль соо нютагта 150 хурагшадые багтуулха залтай, мүн хореографиин болон сүлөө сагаа үнгэргэхэ бага танхимтай соёлой байшан нээгдээ нэн. Тэрэнэй барилгада Вячеслав Байминов 2 миллион 700 түхэриг шэглүүлээ. Энэ ушараар Жэмнэгэй бүгэдэ ажлуугшад Вячеслав Намсараевичта баяр баясхаланаа ходо мэдүүлжэ ябадаг.

Эдэ бүхы туйлалтанууд – хургуулиин хүтэлбэрлэхы зүблэлтэй, нютагай захиргантай суг хамта хүдэлһэнэй үрэ дүн гэшэ. Эдэ хоёр байгуулгануудые **Диана Ангаева** хүтэлбэрилдэг.

Хүтэлбэрлэхы зүблэл 2007 оной март һараһаа ажалаа ябуулжа эхилһэн юм. Тиихэдэ хургуулида хайн эрхэ байдал тогтоохо, нэмэлтэ хуралсалай хангалгануудые үргэдхэхэ, хүүгэд, гэртэхин болон зонтоёо хэлсэжэ, хүгжэлтын гол шэглэлнүүдээр хүдэлхэ гэхэн зорилго урдаа табяа нэн. Нэн түрүүн хургуулиин шэнэ байшан барижа, материално-техническэ баазыень хайжаруулха, мүнөө үеын эрлитнүүдтэ тарамга соёлой түб барилга, спортын-элүүржүүлгын ком-

Жэмнэгэй хургуулиин 9-дэхи классай хурагшад Охор-Шэбэрэй хургуулиин хурагшадтай болон классай хүтэлбэрлэгшэ М.Дадановатай "Хонгор-Уула" гэхэн шүтөөнэй газарта ажаллажа байна.

плекс шэнэлэлгэ – эдэ гурбан ехэ хэрэг эрхилэгдээ. Мүнөө дээрээ нютагаархид ханаһандаа хүрэнхэй.

хургуули "Рабочий" ТОС-той суг хамта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай болон ажалай ветерануудта зориулагдаһан хоёр аллея дээрэ 400 шэлбэһэтэ модо таринхай. Шүтөөнэй газарнуудые хамгаалгын хэмжээндэ Хон-

гор-Уулын аршаан булагуудые алдаршуулһан стеллэ нээгдэнхэй. Авторын – зурхайшан Энгельсина Гармаева.

Үшөө нэгэ проект – ажабайдалай орёо байдалда оронхой хүүгэдые болон гэр бүлэнүүдые дэмжэлгын "Жемчужина-стар" гэхэн реабилитационно түб. Гол зорилгонь – ургажа ябаа үетэниие муу байдалһаа холодуулга. Гадна "Хамар-Дабанай

һарьдагуудаар" гэхэн аяншалгын проект бэелүүлэгдэнэ. Тиигэжэ хүн зон Жэмнэг – Нурай – Хамар-Дабан – Хонгор-Уула – Охор-Шэбэр – Жэмнэг гэхэн замаар морёор гү, али ябагаар аяншалдаг. Мүн Жэмнэгэй номой сангай "Залуу хунгагшын хургуули" гэхэн проект баһал тэмдэглэхэ шухала.

Людмила ОЧИРОВА.

САГААН НАРЫН НАЙР НААДАН – СЭСЭРЛИГТЭ

Улаан-Үдэ хотын МАДОУ 143-дахи "Золотая рыбка" хүүгэдэй сэсэрлигтэ Сагалганда зориулагдаһан хайндэр Ирина Артёмовна Агапова даагшын эдэбхи үүсхэлээр жэл бүри үнгэрдэг. Энэ сэсэрлигтэй хүмүүжүүлэгшэд үхибүүдые бага наһанһаань буряад угсаатанайнгаа ёһо заншалда, хэлэ бэшэгтэ хургажа байһаниинь ехэ хайшаалтай.

Ехэ һонирхолтой жүжэглэмэл хайндэртөө үхибүүд шагай наада харуулаа, буряад таабаринуудые таалсаа, мүн шүлэг уншаа, дуу дуулалдаа. Энэ хайндэр һонирхолтойгоор үнгэргэхэ гэжэ буряад хэлэнэй багша Шагдурова Дарима Пурбуевна ехэ оролдолго гаргаа. Үхибүүд буряад тэрлигүүдые, малгайнуудые үмдэнхэй. Дарима Пурбуевна бууза тухай таабари таалгуулаад, бууза яагаад хэдэг бэ,

талхыень яагаад мушхадаг бэ, досоонь юу хэдэг бэ гэжэ нааданай маягтайгаар харуулба.

Түгэхэл дээрээ булта дүхэриглэжэ, ёхор хатарба. Һүүлээрнь сэсэрлигтэй ахамад хүмүүжүүлэгшэ Любовь Борисовна Орлова үхибүүдтэ үнгэтэ картон, пластилин, фломастер гэхэ мэтэ Сагалганай бэлэгүүдые баряад, аха зоноо хүндэлжэ, эжы абаяа баярлуулжа, эрхим хүнүүд болохыень үрээбэ. Эдэ үхибүүд хожомоо ажабайдалай үргэн харгыда гараад ябахадаа, энээхэн Сагалганана мартахагүй, ходоодо сэдхэлдээ ханажа ябаха гэжэ найдагдана.

Любовь Борисовнагай хэлэнээр, энэ сэсэрлиг үни холын түүхэтэй. Нёдондо 75 жэлэингээ ойн баяр тэмдэглэһэн байна. Улаан-Үдэ хото соо эгээл түрүүшын сэсэрлиг болоно.

Дулма ГУРОДАРМАЕВА. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

НАРНАТЫН НУРГУУЛИ ӨӨРЫН АВТОДРОМТОЙ БОЛОХОНЬ

"НИИТЭ НЭГЭН РОССИ" гэхэн политическэ партиин үүсхэлэн "хуралсалые хайжаруулга" гэхэн программын хэмжээндэ шэнэхэн "Жигулида", автотренажер болон интерактивна самбартай автоклассуудта хүртэһэн табан хургуулинуудай тоодо Нархатын 2-дохи хургуули оролсоо.

- 2007 ондо хургуулимнай миллион түхэриг шүүжэ, хүнгэн болон ашаанай машинуудые худалдан абаа юм. Табан жэл соо тэдэ хушараа ааб даа. Тиимэһээ мүнөө шэнэ машина тон хэрэгтэй болоод байна, - гэжэ хургуулиин дарга Валентина Иочис хэлээ. – Аймагай захиргаанай тухаламжаар автодром түхээрхэдэмнай, бүришье хэрэгтэй болохо. Манай хургуулиин дэргэдэ Нархатын 1-дэхи хургуулиин хурагшад, мүн ехэшүүлшье машина жолоодожо хурадаг. Илангаяа аймагай түбэй болон дүтын хууринуудай эхэнэрнүүд жолоошодой хургуулидамнай олоор ябадаг".

Теориин асуудалнуудаар Цыбик Аюржанаев заадаг. Гадна энэ хүмнай "Харгын эдир инспекторнүүд" гэхэн хүүгэдэй зохёохы нэгэдэлэй үхибүүдые (5-6-дахи ангиин хурагшад) харгын дүримүүдтэ хургадаг юм. Тэдэ республикын хэмжээнэй конкурсуудта амжал-

татай хабаададаг. Жэшэнь, нёдондо 3-дахи хуури эзэлээ.

Валентина Дмитриевнагай онсолһоор, Яруунын аймагта хоёрхон лэ хургуули жолоодожо хургаха зүбшөөрэлтэй – Нархатын 2-дохи болон Тэлэмбын. 20 жэлэй хугацаа соо Нархатын 2-дохи хургуулиин 2500 хурагшад жолоодохо эрхэ олгоһон үнэмшэлгэтэй болоһон байна.

"Республика дотор 22 хургуули жолоодожо хургаха зүбшөөрэлтэй юм. Харин табан хургуули хайн шанартай жолоошодые бэлдэдэг хэн тула шэлэгдээ. ГИБДД-гэй мэдээнүүдээр, тус хургуулинуудта хураһан жолоошод харгын аюулда ородоггүй шахуу", - гэжэ республикын хуралсалай министерствын нэмэлтэ хуралсалай болон хүмүүжүүлгын таһагай начальник Доржи Фролов тэмдэглээ.

Людмила ОЧИРОВА.

АФГАН ДАЙНАЙ СЭРЭГШЭДТЭ – МҮНХЭ ДУРАСХААЛ

Арбан жэлэй туршада үргэлжлэн афган дайн зүрхэ сэдхэлдэмнай хэтын хэтэдэ үлэнхэй. Хоёр жэлэй саана Москвагай "Трудовые резервы" спорткомплекс соо эхэнэрнүүдэй барилдаагаар Россиин ахамад хоригшо Максим Молоновой урилгаар афган дайнай геройнуудта зорюулагдаһан греко-римскэ болон эхэнэрнүүдэй барилдаагаар уласхоорондын мурьсөө хараха хубитай байгаа. Тиихэдэ СНГ-гэй арбан гүрэнһөө сугларжа уулзаһан анханай совет сэрэгшэд тус мурьсөөнэй эмхидхэгшэдтэ баяр баясхаланаа мэдүүлээ һэн.

Харин Буряадта Батожап Батуевай мүнхэ дурасхаалда зорюулагдаһан барилдаанай мурьсөөн заншалта болонхой. Мүн республикын Арадай Хуралай, нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын, Улаан-Үдэ хотын мэрийн, Советскэ районой захиргаанай, "Сэрэгшэдэй хани холбооной" дэмжэлгээр Буряадай республиканска индустриальна техникум жэл бүхэндэ бага-футболлоор мурьсөө эмхидхэдэг юм. Тиин мүнөө жэлдэ февралын 16-да тус мурьсөөнэй хэмжээндэ афган дайнай сэрэгшэд, гэртэхин болон түрэлхидын заншалта ёһоороо залуушуултай уулзаһан байна.

Нээлгын баяр ёһололдо Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо **Цыденжап Батуевай**, Улаан-Үдэ хотын мэр **Александр Голковой** болон засаг зургаанай бусад түлөөлэгшэдэй үгэ хэлэһэнэй удаа конференци, мүн тиихэдэ футболлоор болон бэеын тамирай юрэнхы бэлдэлгээр (ОФП) мурьсөөнүүд эхилээ.

Конференци "Кристалл" гэнэн соёлой байшан соо үнгэргэгдөө юм. "Мүнөө жэлдэ арбан табан элидхэл бэлдэхгэ-дэнхэй, - гэжэ тус хэмжээ ябуулга үүсхэгшэдэй нэгэн, техникумэй физкультурын багша **Эрдэни Доржиев** хэлээ. – Хүдөө аймагуудай түлөөлэгшэд, дайнда алдалан унаһан сэрэгшэдэй гэртэхин, түрэлхид ерэнхэй. Эдэ жэлнүүдэй туршада афган дайн тухай, хабаадагшад тушаа олон мэдээнүүд суглуулагдаа".

Бага-футболлоор мурьсөөн хотын 43-дахи нургуулийн спортзал соо эмхидхэгдээ. Заншалта ёһоороо хабаадагшад гурбан бүлэг боложо хубаараад мурьсөө. Тиин нурагшадай дунда Ацуулын хүбүүд шалгараа, оюутадай 16 командануудһаа Буряадай республиканска индустриальна техникумэй футболлистнууд илаа, ветерануудай дунда Хяагта хотын 3-дахи гимнази дүүргэгшэд амжалта туйлаа. Эдэл гурбан команда шангай нуруинуудай түлөө тулалдаха болоо.

Ахамад судья **Игорь Назаровай** гол мурьсөөнүүдэй табица бэлдэжэ байха үедэ анхандаа "Сэлэнгэ" командын бүридэлдэ наадаһан **Владимир Плюснин** иигэжэ хөөрөө: "Бидэ булта "Стекольник" командаһаа урган гараабди. Аха дүү Михновууд, Истомин, Симагин болон бусадшы заводоингоо командада бэлиг шадабарияа мүлижэ, "Сэлэнгэдэ" ороһон. Энэ мурьсөөн тухай хэлэбэл, хабаадаха командануудай тоо хизаарлаһаниинь тон зүб. Юуб гэбэл, урда жэлнүүдтэ аяр 60-аад команда хабаададаг һаа, мүнөө 32 болгогдоо".

Жээрэб татаһанай удаа техникумэй оюутад болон Ацуулын нургуулийн нурагшад хаба шадалаа туршалсажа, оюутад аха байһанаа гэршэлжэ, 2:1 дүнтэйгөөр ацуулынхиды шүүгээ.

"Бидэ Сибириин федеральна тойрогой чемпионатда бэлдэнэбди, тиимэһээ тус мурьсөөндэ хабаадалга бидэндэ ехэ тунһатай байха, - гэжэ Ацуулын командын хоригшо **Андрей Найданов** тэмдэглээ. – Техникумэй команда 43-дахи нургуули дүүргэгшэдһээ бүридхэгдэнхэй гэжэ мэдэнэб. Тэдэ бэе бэетээ наадажа даданхай, теэдшы минии хүбүүдһээ аха юм даа".

Удаадахи наадан сэлэнгээрхид болон хяагтынхидай дунда дэлгэржэ, Ацуулын нурагшад шүүгээ. Нүүлшын нааданда техникумэй оюутад Хяагтын командатай тэнсээ. Тиин уридшалһан наадануудай дүнгүүдээр Буряадай республиканска индустриальна техникумэй команда илажа, Кубогта хүртөө юм. Хоёрдохи нуури Ацуулын хүбүүд эзэлээ, гурбадахие – Хяагтын команда, дүрбэдэхи нуури 43-дахи нургуулийн нурагшад эзэлээ.

Бэеын тамирай юрын бэлдэлгээр мурьсөөнэй дүнгүүд тухай хэлэбэл, десантнигууд илаа, хоёрдохи нуури техникумэй оюутад эзэлээ, гурбадахие нуурида ветеранууд гараа.

Илагшадые шагналгын баяр ёһололой үедэ нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын Залуушуулай политикын талаар хорооной таһагай даргын орлогшо **Владимир Ефремов** тус хэмжээ ябуулгы залуушуулые Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлгэдэ ехэ нүлөөтэй гэжэ онсолон тэмдэглээ. Команданууды шагналгын удаа заншалта ёһоороо эрхим футболлистнуудта тусхай шангууд барюулагдаа. Эдэ хэд бэ гэбэл, эрхим вратарь – техникумэй командын вратарь **Дмитрий Якубинский**, эрхим хамгаалагша – Хяагтын командын футболист **Чимит Доржиев**, эрхим добтологшо – Ацуулын **Андрей Круглов**, эрхим наадагша – Стеклозаводы нургуулийн нурагша **Антон Саломатин**.

Иигээд лэ мүнөө жэлэймнай хэмжээ ябуулга түгэсэбэ. Тиин 2014 ондо Афганистанһаа совет сэрэгүүдые гаргаһаар 25 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хэмжээ ябуулга дахяад олон хабаадагшадые суглуулаха, энэ дайнда хабаадагшадые, алдалан унаһан сэрэгшэдэй гэртэхин болон түрэлхиды дахин уулзуулха.

Валерий СЫДЕЕВ.

«Минии Сагаан нара» конкурсдо

АРА-ХЭРЭЭТЭДЭМНАЙ ТЭНСЭЛГҮЙ ГОЁОР САГААЛДАГ БЭЛЭЙ

Сагаалганай нара соо манай Бэшүүрэй аймагай түрэл Ара-Хэрээтэдэмнай аргагүй гоёор сагалдаг, хайндэртөө эртээнһээ бэлдэдэг бэлэй. Манай багахан байхада, айл бүхэн мориёо гоёодог, хайхан буряад хубсаһаа бэлдэдэг һэн. Моринойгоо эмээл хударга, мүнгэн шэмэглэлтэй хазаар айл бүхэн Сагаалганда бэлдэдэг бэлэй.

Бидэ, багашуул, үбгэд, хүгшэдтэй айлнуудаараа сагаалжа, айлшалжа, сохижо хахалаад эдидэг амтан саахарта хүртэдэг бэлэйбди. "Юрөөлөө хэлэ, дуугаа дуула" гэлдэхэдэнь, Ара-Хэрээтээ магтан дуунуудаа дууладаг хэмби. Хожомын Яхадта алта, алмаз малтаха эмхидэ, һүүлдэнь Вилюйскэ, Нерюнгрийн ГРЭС-үүдые барилсаха, БАМ-ай барилгада хабаадаха золтой байгаа. Хаанашые ябаханда, түрэл нютагайнгаа, ашабагад зонойнгоо дуунуудые дуулажа ябааб. Энэ урданай дуунуудни Сагаалганай бэлэгүүд болохонь болтогой!

Алтанхан оройтой Ара-Хангай Ардагыемни шэшэрүүлмээр жабартайл даа.

Ашата Буряад орондомнай Арьяа Баалын мүргэлтэйл даа. Алдарты Буряад арад түмэниемни Абида Бурхамнай аршалхал даа.

Бууралхан үндэр Буран хаамнай Божотым шэшэрүүлмээр жабартайл даа. Буряад сайхан орондомнай Бурхан шажангын мүнхэхэн даа. Бурхамнай шэдитэйл, аршалхал даа.

Сарьдаг үндэр Сангалта хаан Сайбартымни шэшэрүүлмээр жабартайл даа.

Сайхан Буряад орондомнай Санид Хуралай мүргэлтэйл даа. Суута Буряад түмэниемни Сагаан Дари Эхэ аршалхал даа.

Үргэн сагаахан Хэрээтэдэмнай Үбэлдөө, намартаа дулаахан юм. Ушарсан сайхан нүхэртэйгөө Уулзахаш үдэрнай хэдыдээл юм.

Хангил үргэн Хэрээтэдэмнай Хабартаа намартаа дулаахан юм. Ханилсан хайратай нүхэртэйгөө Харалсахашые үдэрнай хэдыдээл юм.

Сэлгээ сагаахан Хэрээтэдэмнай Сасатай – бороотойшые һаа, дулаахан юм. Сайхан сэбэрхэн нүхэртэйгөө Сэнгэхэшые үдэрнай хэдыдээл юм.

Гомбосүрэн БАДМАЕВ,
ажалай ветеран,
арадай дуунуудые
дэлгэрүүлэгшэ, гүйсэдхэгшэ.

«Минии Сагаан нара» конкурсдо

САГААЛГАН - УГ ИЗАГУУРАЙ УДХА

Эртын эртэ саһаа түүхэтэй Элдин буряад тала дайдаар Монгол туургата буряад угсаатан Мэндэшэлэн Сагаалганаа угтадаг заншалтай. Табан хушуу малаа үдхэжэ, Тобир тарган ондо оруулдаг. Сагаан нарын айлшалан ерэхэдэ, Сагаан эдеэгээ элбэгээр дэлгээдэг. Баян дэлгэр буряад нютагтам Эртын наранаар һама Сахюусан Эрьежэ, хаража, айл бүгэдэндэ Эдээнэй дээжые хүртээн дэгдэдэг. Баруун хойморттоо Бурхадаа хүндэлжэ, Буужа ерэнэн айлшадаа угтажа, Уг изагуураа үндэлэн хэлсэжэ, Үе дамжан нуудаг заншалтай. Отошо Бурханай шэдитэ хүсэлөөр, Оюун сэдхэлэй сог бадаруулан, Оршолонто энхэ элүүрые үйлэдэжэ, Он жэлнүүдтэ ажаһуужа байнхай. Намсарай Бурханай шэдитэ хүсэлөөр, Нарата дэлхэйн толон соо умбажа, Наһандаа хэзээдэ жарган сэнгэжэ,

Наһан дээрээ наһа эдлэнэбди. Ногоон Дарын шэдитэ хүсэлөөр Номгон байдал тэбшэн хүсэжэ, Номхон түбиин огторгой доро Найдмтай булта ажаһуунабди. Бурханай гурбан Эрдэни сахиха, Арбан сагаан буян үйлэдэжэ, Арбан хара нүгэл хорихо, Буряад ёһо заншалаа, «Бэлигүүн толи» нургаалаа Үри һадаһадтаа дамжуулха Уг изагуурай удха Сагаалган хайндэрнай мандаг лэ! Шанар сэдхэлээ алдангүй, Шажан мүргэлөө үргэжэ, Сагаан сэдхэлтэй, сагаан ханаатай Бүгэдэ Буряадай арад, тандаа, Амгалан тайбан, амар мэндые Сэдхэлэй оёорһоо хүсэн мүргэнэб. Сагаан нараар, Сагаалганаар!

Светлана ГАРМАЕВА,
11- дэхи классай нурагша.
Бархан нютаг.

НЭЭР ХУХАЛБАЛ, МАЛ ҮДЭСЭТЭЙ, ҮРЭНЭ ТАНАРХАГҮЙ УДХАТАЙ

2013 оной Сагаалганай үдэрнүүдтэ Буряад Республикын тогтохоор 90 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан «нээр шаалган» гэнэн республикын хэмжээнэй I мүрысөөн Буряад ороной түүхэдэ түрүүшынхиде хоёрдугаар нарын 23-да Бурядад Гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ драмын театрай ордон соо 17 сагнаа үнгэргэгдэхэн.

Хоёрдугаар нарын 21-дэ 17 сагнаа «Пионер» гэнэн худалдаа наймаанай болон зугаасуулгын газарта шэлэн абалга үнгэрхэ. Эндэ Бурядад, Монголой, хүршэ можо нютагуудай «Би!» гэнэн шамбай бүхэ түлөөлөгшэд хабаадажа, тэдээнэй дундаһаа арбан эгээл бэрхэ, арга дүрэтэй шамбайшуул эсэсэй нааданда оруулагдаха ёһотой.

«Энэ «нээр шаалган» гэжэ мүрысөөн буряад-монгол арадуудай урданайнгаа заншал гуримуудые гэжэ хосороонгүй үлээхэ, тамирай үндэһэн наадануудые арад

зондоо ойлгуулха, мэдүүлхэ, мал хүрэгөө үдхэхэ, ажалдаа онсо анхарал хандуулха, энэ шэглэлые дэмжэхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ түлхисэ боложо үгэхэ аргатай», – гэжэ энэ түлөөлөлэй хүтэлбэрилэгшэ, «Шамбай хүнүүд» гэнэн хорилгын түбэй захирал Алексей Гергенов хэлэнэ.

Нээр шаалган (үхэрэй, адуунай, тэмээнэй) хадаа буряад-монгол арадуудай эртэ урдын наадануудай нэгэн байһан юм. Өөрын гүнзэги удхатай, гуримуудтай, зоной дундаһаа баатарнуудаа элирүүлхэ аргануудай нэгэн байгаа.

Энэ мүрысөөндэ дуратай хүнүүд наһанай илгаа угы хабаадажа болохо.

2013 оной хоёрдугаар нарын 21 болотор 619-300 дугаарай утаһаар захилнууд абтаха.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлөгшэд иимэ дугаарай утаһаар хандажа болохо гэбэл: 619 300 – Ольга; 8 951 630 70 01 – Алексей.

НЭЭР ТУХАЙ

Нээр заһаха, тэрэниие хуха сохиго гуримууд гэжэ байдаг. Манай Буряад орондо заншалта мал ажал дэлгэрэнги, тимжэнэ хуха сохигдохо ёһотой нээр гээшэн ехэнхидэ үхэрэй, адуунай байһан юм. Монголдо үшөө тэмээнэй нээр гээд байха. Нээр гээшэ гуримайнгаа ёһоор үүсэ гаргаһан гэрэй эзэнэй гэжэ тоологдодог. Үүсэ гаргажа, түрүүшын шанагдаһан мяханай дунда заал наа нээрэнь оруулагдадаг гуримтай байһан юм. Үүсэ гаргахда хамһалсаһан хүбүүд, энэ үедэ орожо ерэнэн айлшаншые барандаа тэрэ нээрэ хуха сохиго гараха ёһотой. Ушар юуб гэхэдэ, нээр хуха сохигдоол наа, энээхэн үүсэ болоһон малай хүнэнэн наадгүй ябажа, шэнэ түрэлөө түргэн олохо, үгышые наа, дахин мал хүрэгтөө шэнэ түл боложо эрхэхэ, тиигэжэ энэ айлай мал адуун үдэсэтэй, үрэнэ танархагүй гэнэн удхатай.

Шанажа гаргаһан нээр заһаха гэжэ байдаг. Тиигэжэ гэрэй эзэн энэ нээрээ залуу хүбүүдэй нэгэндэ барюулдаг, тэрэнэ абажа, нээрэйнгээ сула мяхые отолжо, бэшэнэйнгээ ама хүрэхын тухайтай табаг дээрэ табяад, яһан дээрэнэ зааханшые мяха үлээнгүй ялайтар мүлжөөд, сэбэрлээд, гэрэй эзэндэ бусаажа үгэдэг. Гэрэй эзэн нээрээ

абажа, толгойдонь байһан хоёр шэхыень нугарһанай хүхэнһөө халта газара тээгүүр таһа сабшаад, толгойһоонь дээшэ альгаараа адхаад, эрхы хургаяа эшэ дээгүүрнь дээшэнэ тэниилгээд, тэрэнэ хаана хүрэнэ, тэрэ газараарнь таһа сабшадаг. Тиигэжэ нээрэй эшэ богони боложо үгэнэ. Сабшаһан газарайнгаа хурса захануудые хутагаараа мүлжэ, хүнэй адахагүй болгоод, тэрэл анхан шэлэнэн залуу хүхэртөө: «Зай, залуу хүхэр, шамбай шиираг баатар, энэ гаргаһан малайнгаа түрэлые олгыш даа», – гээд барюулдаг. Дүтын зон наа «ши» гэжэ хандаа бэээ даа, «та» гээдшые хандахада, хэн хорихоб, энэмнай хүндэлһэн гурим ха юм. Эхин дээрээ ямаршые хэлсээ, гуримгүй, нээрээ абаад лэ, тэрэл улаан гараараа сохиго. Хухалаа наань, баяр болохо, хүнүүд хухархай нээр абажа шэнжэжэ үзэхэ, «энэш химэ ехэтэй, хэбэрэгхэн нээр байба, үгышые наа, нимгэн химэтэй, шангахан нээр даа...», – гэхэ мэтээр хөөрэлдэдэг бэлэй. Тэрэ хүнэй нээрээ хухалаагүй наа, тэндэ һуһан бэшэ хүбүүд абажа сохидог, олон ушарта эндэ сугларагдадай хэнииншые хухалангүй гараха гэжэ байдаг ха юм даа. Тиигэбэл гэрэй эзэн ороһон гараһануудта энэ нээрээ дурадхадаг, хэн нэгэн заал наа хухалжа гарадаг.

Олон ушарта оройдоошые хухархагүй нээр гэжэ дайралдадаг. Нээр шаалган гээшэ зоной наадан боложо тодорбошые, гэрэй эзэнэй ханаань зобоодог, нааданай гурим баримталан, тэрэ нээрээ «мүнгэтэ нээр» гэжэ соносхоод, өөрөө гурим тогтоожо, нэгэ гү, али гурба сохиго, энэнэ тэды мүнгэтэ гэжэ, өөрөө тэрэ мүнгыень нэгэ сондой соо хээд, хухараагүй нээрээ хатажа хэбэрэг болошохогүйнь түлөө түйсөөр дүүрэн сайн шигтэй шаара хэжэ, тэрэн соогоо нээрэйнгээ эшыень толгойдонь хүртэтэр хээд, ороһон айлшан бүгэдэндэ дурадхажа һуудаг. Олон хүнүүдэй сохиго хухалаагүй наа, мүнгэнэйн тоо ехэл боложо байгаа бэд даа, һүүлэй һүүлдэ хэн нэгэн хухалжа, баяртай гэрэй эзэн сондой соо сугларһан мүнгэ, өөртөө хадшые сагаа абангүй, тэрэ хүндэ барюулдаг, тосхон соогуур, дүтэ нютагуудһаа тэндэ, тэрэ айлайда «мүнгэтэ нээр» байна гэжэ дуулаад (энэньшые заатагүй дуулдаһан лэ байха), сохиго гэжэ зориута ерэдэг байһан юм.

Өөрөө хүдөө тосхондо малшанай бүлэдэ эрэ болоһон хадаа анхаржа ябаһанаа бэшэбэ. Тиихэдэ эндэ нэгэ асуудал гараба. Оройдоошые хухараагүй нээрээ яаха, хаана хэхэ болоноб? Энэн тухай мэдэхгүй байжа,

Захааминай аймагай Сагаан-Морин тосхоной үндэр наһатан Буда-Жаб Жимбеев Долгор-Жаб Аюшеева хоёрһоо асуужа ошоһонни, тэдэмни баһа мэдэхгүй байшаба. Тиимэ юмэ дуулаагүйбди гэбэд. Гэбэшые нээр сохиго гээшэ шамбай бар хүсээнэй бэшэ юм, оньһон, арга дүрэ хэрэгтэй гэжэ хэлээ. Сагаан-Мориндо урдандаа (1920-дохи онуудар) Шойдоной Миларай Данзан гэдэг Санагаһаа гэрлэнэн, тэрэ хүгшэниинь олоороо суглараад хухалаагүй нээрэнь тэдэ зоной нюдэн дээрэ, ара нюргандаа улаан гараараа гансахан сохёод хухалжарһан байха. Нэгэ үедэ нээр сохилгон гээшэ огтолон болишоһон үе байгаа гэжэ Буда-Жаб үбгэн хөөрэнэ. 1950-яад онһоол дахин нээр сохиго эхилһэн байха. Энэ ушарай тайлбарие би тааһан хэбэртэйб – дайнай үедэ, дайнай һүүлээршые нээр сохиго байха эршүүлшые гэжэ хомор байжа болоо, теэд сүлөө забыньшые хаанаһаа байба гээшэб даа...

Хүндэтэ уншагшад, тэрэ оройдоошые хухараагүй нээр хаана хэгдэдэг бэ гэжэ бэшыт, һонин байха, энэниие хүн бүхэн мэдэхгүй байһан байха, мэдэдэг болохобди. Мэдээшыегүй наа, танай бодолоор, яабал дээрэ гээшэб? Хухараагүй нээр орхиго болохогүй ха юм.

«Минии сагаан нара» конкурсно

“САГААЛГАНАА ЕХЭЛ ХҮЛЭЭДЭГ НЭМБИ”

УРИД ХЭЛЭГДЭХЭ ҮГЭ
Анхан буряадууд Сагаалгананар лэ наһаа тоолодог байһан. Тиин энэ Сагаалгананар нэгэ наһа нэмһэн нютагайнгаа үндэр наһатайшуул, тэрэ тоодо наһа харбайха эжы тухайгаа хэдэн үгэ хэлэхэмни.

96-дахи Сагаалганаа угтажа байһан хөөрхы минии эжы **Дулгар Ширавовна Холхоноева** улаалзай хүбүүд угай, нэгэ сагаан мэнгэтэй, морин эрдэни жэлтэй юм. Эжы баабайн дунда басаганиинь боложо, уужамхан сэлгээн Яруунын эгээл зүүн захда оршоодог түхэрэн сагахан Тэлэмбэ нютага 1918 ондо түрэнэн. Ходорон үнгэрһэн 20-дохи зуун жэлэй хиндэ тохёолдоһон Агуехэ хубисхалай сууряан соогуур түрэнэн ори ганса эжымни наһан соогоо һайн, муе нилээд хараһан, бэе дээрээ юу-хээ һайса

үзэһэн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуехэ дайнда наһанайнгаа нүхэрһөө - **Цырен Опонович Дондоковһоо** гээгдээ...

Би мүнөө 75-найнгаа Сагаалганаа угтабаб. Эжытээ хоюулан лэ хүгшэржэ ябаналди даа. Газар уһан дээрэ ганса дүүмни Нина (Бүүбэй) энэ дэлхэйгээ орхиго ошонхой. Теэд хайшан гэхэб даа, имэл холборхой юртэмсэ ха юм. Үри хүүгэдэнь булта һайнууд, хүнэй үндэһэн газар дээгүүр хадаа үшөө олон боложол байна.

Мүнөө саг нилээд һайн тээшэ хубилаа гэхэ байнаб. Нютаг бүхэндэ үндэр наһатай үбгэд хүгшэд яһала олон. Нёдондо Яруунын Улхасаа нютагай **Ринчин-Нима Цыренов** 100 наһа хүрөөд, хүнгэн хөөрүү зандаа зонойнгоо дунда ябадаг. Дайнай дүлэн соогуур гараһан наһатай үбгэдые “сэнхир экранар” хаража баясадагбди, “Буряад үнэн” сониндо уншадагбди, радиоогоор шагнадагбди. Баарһад даа, сагаа алхажа ябаһан эдэ зоние үнэн зүрхэнһөө Сагаан нараар амаршалнаб. Теэд хүн мүнгэ бэшэ хадаа гүрэнэйнгөө эгээл хүндэ хүшэр сагуудта арадайнгаа түлөө бүхыгөөрөө оролдоһон үбгэд хүгшэднай жэлһэн жэлдэ үсөөржэл байна. Тэлэмбэдэмнай **Дари Доржиева** 104 наһа хүрэхэ, тагаалал болоо һэн. Тэрэ

наһаараа Хэндын эхээр хони адуулан, Бурядаймнай суута уран зураашан **Ц.Сампиловтай** Хэндын голой эрьээр сахюур түүжэ наадаһан. Тиин хүгшэрхын далайда ороод байхадаа, наһан соогоо хэнэн ажалһаа дулдыдажа, хүхэ мүнгэ тэнгэридэ хонинной хөөрһэн ноһондол тараһан үүлэдые хараад, хонид бэлшэжэ ябана гэдэг байгаа. Наяшаг 2010 ондо монгол литээрээ 100 наһа хүрэхэ, **Дулма Цыдыпова** бурхандаа ябаа. Хүбүүндэ, бэридэ, ашанартаа һайханаар хандадаг байһан аша буянгыень тэдэнэ харюулжа, эжыгээ һайханаар үргөө даа. Бүхы наһаараа һаалишанаар хүдэлһэн **Цыжэб Гармаева** 97 наһан дээрээ энэ дэлхэйгээ халая.

“БААБАЙТАЯ ШАРГА МОРЁОР САГААЛДАГ НЭМДИ”

Мүнөө үедэ дасан, субаргануудай олон боложо, буддын шажанай нэргээгдэжэ байхада, буряад зон ехэ буянтай, бурхантай, жаргалтай ажаһууна. Эжымни ухаан зандаа, ехэ һонор, сэдхэлынь сагаан. Баабайнгаа наһа барахада бүтэһэн Ошорваани бурханаа, үшөө хоёр Дара Эхые, зургаан моторто Арьяа-Баала бурхануудаа тахидаг. Бидэндэ, аша гушанартаа, зээнэр болон

зээнсэрнүүдтээ, ханаагаа табижа, пенсийээ эдэ харбайжал һуудаг. Мүнөө Могой жэлэй гараад, Сагаалганай Буряад орондомнай хүсэд дундаа хүүжээ байхада, эжымни урданайнгаа Сагаалган тухай иигэжэ хөөрөө:

“Тэлэмбэһээ хойшо 30-аад модоной газарта Сээгсэхээндэ 7-8 наһатайдаа эжы баабайтаяа, абгайнартаяа нойтон шаралжа мухар гэртэ байһанаа тон элихэнээр наһадагби. Бүхы наһаа юумэмни гээдэ, Сагаалганаа ехэл хүлээдэг нэмби. Тэрэ багаймнай айлууд ой модоной хажуугаар, худалай үзүүрээр, түглын захар һуудаг һэн. Бидэ арба хүрэхгүй малтай, хоёр моритой бэлэйбди. Малаа удхууряр уһалхабди. Ехэ хүйтэндэ гүйхэн голойнгоо мүльһэн дээрэ гал түлжэ, уһа гаргадагаа мартадаггүйб. Газаага торхо соо аарса, модон балгаанан соо мяхаяа хадагалдаг нэмди. Тэрэ амгалан сагта юумэмнай үгышые болохогүй. Сагаалганай дүтэлхэдэ, газара зоосохиёо сэбэрлэдэг заншалтай, бурхандаа дэлгээжэ, бурхандаа мүргэхэбди. Энэл үдэр бидэ, үхибүүд, бурханда мүргэхээ айлаар ябажа эхилдэг байгаабди. Шэнын нэгэндэ эртэ үглөөгүүр һама бурханаа угтагы гэжэ эжы абамнай бидэниие унтарһаамнай бодхоохо, гэр-

тэмнай уталга бааяха, газамнай сан ууяха. Үнээднай түрэнхэй, сагаан эдеэн элбэг байдаг һэн. Нэгэтэ баабаймнай Сагаалганай дүтэлхэдэ, урданай Шэтэ – Романовкын хамбы шэрэдэг харгыгаар тэргэ дээрээ үбнэ ашаад, 130 модоной зайда Сагаалганай амтатай эдихэ юумэндэ ошоо һэн. Тэрээхэн үбнээ худалдаад, бабаа конфетэ (ута нарин), ягаан морин пряник (моринной дүрсэтэй), хабтагар халбааша, хурабшаадха (сагаан талхан) асараа бэлэй. Бидэ ямар ехээр хүхэ һэн гээшэбди! Арбаадхан наһанай жаргалынь абындаал бахандаа бэшэ юм гү гэдэгтэл, баабайтаяа шарга морёор айлаар сагаалхаш. Тэрэмнай 1926-1927 онуудай үе һэн”.

Заа, эжы, хүрһэтэ энэ дэлхэй дээрэ хүгшэрхэ нэгэ далай байна. Далайтай жэшээтэй хадаа гайтайл юм бээ. Тиимһэнэ тандаа иигэжэ үрэнэб: “Хүгшэрхын далай хүнгэн байг лэ, үтэлһэн наһан үргэмжэтэй байг лэ, үлгы һайхан дайдаһаа үршөөлтэй, үлзы баян хэшэгтэй, буянтай бурхантай амар һуухатнай болтогой. Хүгшэрхын далай гаталуулха хүүгэдтнай хажуудатнай байхабди”.

Роза ДОНДОВА, ажалай ветеран.

Георгий Цыренович ДАШАБЫЛОВАЙ 75 жэлэй ойдо

НАЙМАН МҮРМЭЙ НАЯН МҮЛЭТ

(Үргэлжэлэл. Эхинийн февралын 7-ой, 14-эй дугаарнуудта).

26.
Ондоо хүнэй гашуудалы
Ойлгодог нүхэд үсөөн.
Ойлгоошые хаа тэрэ ушары
Ойгоо гутахал үшөө.

Ондоо хүнэй сэдхэл
Орохоор үүдэгүй шэнги.
Оложол үүдыень нээбэл,
Одоо шүлэгшэн гээшэлши.

27.
Алдар соло – амтатайхан аад,
Алдалуулан унагаадаг хорон лэ.
Суранзан мэтээр татахадаад,
Суургалан хаажархидаг шорон лэ.

Эрэмдэг болгомоор хорони
Эм болгожо уугаарай.
Тэнсүүриеш алдуулхан шорони
Тэнэ сохёод лэ гараарай.

28.
Алдарта Байгалайм долгин дээр
Алтан хашархата алгана мэтээр
Даллан, нарамни, хүрэхэ гарабаш.
Далайм нюрууда алта шарабаш.
Нарин татаһан алтан зүргөөршни,
Наран, шамда дамжан ошохом гү?
Найдалай онгосо намда үгөөлши,
Наһан соогоо хүрэхэмни сохом гү?

29.
Үхибүүн наһанайм Бургаастайда –
Үүдэндээ гэрнүүдын суургатай,
Үндыжэш шагаахын аргагүй,
Үндэр хашаа, шүргэгүй.

Багал наһанайм Бургаастайда –
Батал даа зониинь анханһаа,
Буруулган сагай буугаал хаа,
Булта сугларшадаг заал хаа.

30.
Монсогор табилуулдаг хазаартамнай –
Морин бусаал даа үльгэртөө,
Мүнгэн хутага – гоёлтомнай
Музейдэ үнинэй үгтөө.

Боломоор олон заншалаймнай
Бооридоо гараһаниинь хэсүүхэн.
Буряад гэгдэһэн залуушуулаймнай
Буряадаар дуулахань үсөөхэн.

31.
Газарай эгээл үндэрын олодоодүй,
Гималайн шэлэдэ, магад, бии.
Уһанай эгээл гүнзэгын тодороодүй,
Урда далайда, магад, бии.

Хүлэгэй эгээл хурданиинь илгараадүй,
Хүдөөгэйм адуунда, магад, үдэхэ.
Хүнэй эгээл хурсань шалгараадүй,
Хүрһэнэтэ дэлхэйдэ, магад, түрэхэ.

32.
Газар Бүмбэрсэгэйм гортигһоо мултараад,
Галзуу орьёлжо гал уһаар
Галактикын сээл руу халтираад,
Гансал суурьян болоол хаань,

Ондоо тэдэ олон юртэмсэ
Одоо Газар тухайм хэлсэхэ гү?
Хосорһон нэгэл одон гэхысэ
Хожомой түүхэдэ оруулжа бэшэхэ гү?

33.
Алаг болоо Алтайм
Алаг туунай ерэнээр.
Ууланууд үшөө саһатайл,
Урынууд нугада шэрһенээр.

Хамхаран абар-табар
Хайлана мүйлһэн үни.
Хабарай һүүлшын жабар
Хайрана хасар һүни.

34.
Гургалдайтын буудалда һуугаад,
Бургалтайдаа хүрэхэ ерэнэмни,
Хүбэнэг бороо һугшараад,

Хүйтэн байбал гэртэмни.

Гургалдайн жэргээе һанашанхай,
Гуламтадаа носонооб галаа –
Галуун шубуудай гангананхай
Гагалюун намарыеш марталайб.

35.
Ангир гэжэ нютагтам
Ангир шубууд олон һэн.
Бартаа хубшэ, хадата
Баян газар лэ урданһаа.

Алишые хизаарта үсөөрһэн
Ангир шубуудые анжархаяа,
Анханай дайдаараа алхалхаяа
Амидыдаа нэгэхэн ошодог хаа...

36.
Һүн далай гүнзэгышые хаа, оёортой.
Һүмбэр уула үндэршые хаа, оройтой.
Сэнхир тала уужамшые хаа, хилэтэй.
Сэлгез агаар үдхэншые хаа,
шэнгэнтэй.

Хүнэй үринэрэй сэдхэлэй гүнзэгыдэ
Хүрэхэ шадаагүй хэншые дэлхэйдэ.
Хүнэй бодолойн үргэн, үндэртэ
Хүрэнгүй амияа бүтэхэб нэгэтэ.

37.
Хаданууд, нютагайм хаданууд,
Халзан толгой соотнай
Хэды олон бодолнууд,
Хэлыт, одоо нюугаатайб?

Горхонууд, нютагайм горхонууд,
Гоёхон долгин соотнай
Ялас гэһэн дуунууд
Ямар олон нюугаатайб?

38.
Сэгээн-Хуһан тужамни –
Сэл ногоон тэрлигтэй,
Сэбсэгэр сагаан бээтэй,
Сэбэр олон хүүхэдтэй.

Сэбэр олон хүүхэдын анханһаа
Сэнтэй, үнэтэй гэлсэнэ.
Хаана холын нютагуудһаа
Хадаг табижа ерэнэ.

39.
Харгынууд, харгынууд – үргэнүүд,
Хаана абаашаһаа хараба гүт?
Хуби заяанаймни зүргэнүүд,
Хундагын дабаанда гараба гүт?

Хүхиһэн, зобоһоноошые тоолонгүй,
Хүлдэһэн, шатаһанаашые ойлгонгүй,
Хундагын тэрэ дабаандань
Хүмэрихэн – нохойн наадан.

40.
Хүхэ тэнгэрийн хара барагдана,
Хүнэй, хүнэй хара барагданагүй –
Эдэ үгэнүүдэй мэргэниинь харагдана,
Эдэ үгэнүүдһээ сэдхэл амарнагүй.

Хүнэй харые халхалжа нюухагүй,
Хүшэгыень сэлижэ нюур илгahaгүй –
Хүлээһэн сагнай одоол ерээ,
Хүхэ тэнгэри дээрэмнайш сэлмээ.

41.
Гэрэлтэй горхонһоо шэмэн хорооб,
Гэнтэ нүдэндэм гэрэл ороол.
Охин хангал агаарта һэргээб,
Дахин түрэхэ, эхилэн жэргээб.

Эдэ горхонууд, нютагай агаарни –
Эди шэдитэй эмнай гээшэл.
Эхэ оронһоо зугадаһан нүхэрни,
Эхией алдаашаш – хэтын гэмшэл.

42.
Наян наһанай үндэр дабаан
Даян холлол даа гэнэб.
Ходорхой мэргэн хуби заяан
Холборхой гэжэл мэдэнэб.

Ная хүрэхэйб сэдхэл уян –
Ная домоглон һуугаашам –
Энэл наһанайм ехэл буян,
Шэнэл сагаймни ашань.

43.
Нарһад доро һуужа,
Намар тухай дуулаалби.
Наһанай нюуса туужа
Саһанай оротор уншаалби.

Хүнэй хубүүд – барһад
Хүшэр замдаа яараха.
Хүдэр эдэ нарһад
Хүүр дээрэм найгаха.

44.
Дэлхэйдэ нэгэл мүнделһэн аад,
Дэмьдэ бү шооло энэ наһаа.
Энгэр дабааш, далайеш гаталаад,
Эндэл угтахаш, эртын саһаа.

Үгтэһэн богони болзор соогоо
Үнэнхэн сэдхэлтэй ябаал хаа даа,
Жаахашы зондоо тунһатайл хаа даа –
Жаргалтайб гэжэ ойлгохош досоогоо.

45.
Энэл наһан соогоо
Эжэл зүрхэ бэдэрһэн мэтэш.
Орой тэрэнээ олонгүй,
Ори ганса ябанаш һэтэ.

Мүшэдһөө хүүхэд буухагүй,
Мүнхын уһа уулгahaгүй.
Боро юрынгоо зон соогоол ши
Бодолтой нэгэниие олохолши.

46.
Элүүр бэе – агууехэ баялиг.
Эрдэни алтааршые худалдажа
абahaгүйш.
Эм домой хүсөөр, халагни халаг,
Энхэ мүнхэ хэзээш ябахагүйш.

Эртын намараар, һүүлшын саһанаар
Эрэ бэемни унтархань гэхэш.
Эрэн соохор архи тамхинаар
Эрьелтэгүй ошоо элүүр энхэш.

47.
Заяанайнгаа һудар соо
Заһахагүйш нэгэш үгыень.
Залуугайнгаа омог соо
Задалжа болохош дугыень.

Хуби заяан гар соом –
Хубхай хашхараад бү гүйгыш.
Бута уһаа хаань тэрэнэйнгээ
Бутархайеньшые зүйгыш.

48.
Үндэр үбгэн наһан –
Үндэһөө үмхирһэн нарһан.
Үгы даа, тарихал амжааб,
Үндэһэмни – хүүгэдтэ дамжаал.

Үглөөгүүр уһанан борбоосгойм
Үдэшнь ургажа бултайгаал.
Талын малша отогойм
Таһаршагүйнь энэ байгаал.

49.
Зоригоо алдаа һаш, дуран бии.
Зосоогоо галгүй һаш, наран бии.
Зоной түлөө тэмсэхэ гээшэ –
Зориг дуранайш түрэнэн эгэшэ.

Зонойнгоо түлөө оролдон ябахадаа,
Золойнгоо түлөө тэмсэһэнээ мэдэхэш.
Зориһондоо хүрэхээ зобоошые хадаа
Зоной хубүүн үнэн гэгдэхэш.

50.
Алдар солын малгай
Алтан шэнги ялагар даа.
Тэрээн дорохи толгой
Тэнэг бэшэл хаа, һайн даа.

Уладай урда нэгэтэ
Унабалшни хүхээд аргагүй,
Алтанайш дороһоо гэнтэ
Гуулинай гарахань магадгүй.

51.
Өөдэрхэжэ бү голо хүршингөө модо –
Өөрынхиш ямар урганал ааб?
Өөнтэглэжэ бү хараа үхибүү ходо –
Өөрынхиш ямар ябанал ааб?

Наран, уһан, газарай хүсэн –
Нарһадшни хэр урганал хаб?
Үнэн сэдхэл, һургаалай хүсэн –
Үхибүүдшни хэр ябанал хаб?

52.
Уургайдаа һууһан гургалдаие харангүй,
Уулын бүргэдые урмашан шэртэбэ гүш?
Хажуудахи нүхэртөө халуун анхарангүй,
Хаана холын хүниие нэрлэбэ гүш?

Уртын үндэрые харажал хадуураад,
Урдахи нүхэндөө унажа торобо гүш?
Дайлажа абтаһан
жаргалдаа дашуураад,
Дайсанай үүдэ татажа оробо гүш?

53.
Һайн үрээлтэй, һайхан сэдхэлтэй,
Һаруул элшэ – дулаахан нүдэтэй,
Һурша мэтэ зоримгой хүнүүдһээ
Һургаалшые, хараалшые
абажа боломоор.

Нэгэ гартаа сэсэг баринхай,
Нүгөө гартаа хутага адханхай –
Һайн шэнгиһэн, нялуун хүнүүдһээ
Һайбарлан тэрелжэ, холлол ошомоор.

54.
Хороор хошхорһон хомхой элжэгэнһээ
Холуур ябалши – шэхээ дүлиирхэш.
Сахуул хэбэртэй шарьяһан гүлгэнһөө
Саагуур гаралши – хормойгүй үлэхэш.

Хог үбһэндэ хорхойтоһон элжэгэн
Хорд гээд лэ, хоншоороо үргэхэ.
Һүүжын яһанда һэрмэлзэһэн гүлгэн
Һүүлээ шарбан, газар мүргэхэ.

55.
Наһанай болзор һунаажа,
Наранай оротор ажалланаб.
Мүсэ бээ тэниижэ,
Мүшэдэй залиртар амарнаб.

Энэ заахан гортигтойнь
Эрьелдэһээр үдэр һүниггүй
Ганса наһанай охортонь
Гашуудахашые сүлөөгүйб.
(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Һайхан сэдхэл хүмүүжүүлхэ һургаал

ЭНЭРИЛТЭ АМИДАРЛАЛ

Үндэр түрэлтэ XIV дугаар Далай лама (Тэндзин Гьятцо)

(Үргэлжлэл. Эхинийн январин 31-нэй, февралын 7-нэй, 14-нэй дугаарнуудта).

Энэрил ба дуран гэшые дээгүүр сэгнэдэг хүндэ тэсэбэри барижа шадаха гэшэ угаа хэрэгтэй, энэниие бэлүүлхын тула дайсан заал хаа хэрэгтэй. Тиимэһээ дайсадаа хүндэлхэ еһотойбди, юундэб гэхэдэ, имаггал тэдэ дотор хүсээе хүгжөөхэдэмнай туһална. Тэрээнһээ байтагай хүнэй хубин гү, али бүлгэмэй ажабайдалда байдалай хубисхалаар дайсад хүхэд болодогын үсөөн бэшэ дайралдадаг.

Манай бултадаа хүхэдтэй болохоо хүсэдэгнай зүбшье, еһо руугаа бээ. Үзэн ядалгаһаа, атаархалһаа, хэрүүлэй ба мээрхэлдэнэй адагай муу хэлбэриһээ нүхэсэл бии болохо юм аал? Үгыхэн ааб даа. Гансал хани халуун холбоон зониие үнэхөөр нүхэд болгодог. Та бэшэн тухай ханаагаа зобожо оролдохо еһотойт, һайн байдалынь байгуулха, тэдээндэ туһалха, албан хэрэгтэ тэдээндэ зорюулха, олон нүхэдтэй болохо, хододоо хүхюүтэй, мифэржэ ябаха. Ямар үрэ дун гарахаб? Өөртэтнай туһа хэрэгтэй болоходонь, олон туһамаршад бии болохо. Хэрбээ бэшэнэй жаргалые хайхараагүй хаа, ерээдүйдэ бариисагүй үлээт.

Мүнөөдэрэй олзо хараһан оршолонто юртэмсэдэ хэрбээ мүнгэ зөөритэй ба нүлөөтэй хаатнай, нүхэд танда олон хэбэртэйгээр үзэгдэжэ болохо, зүгөөр тэдэ танай нүхэд бэшэ. Тэдэ танай мүнгэнэй ба нүлөөгэйтэй нүхэд. Засаг ба баялигаа алдахадатнай, эдэ нүхэдтэй үдэр дунда гэрэлтүүлээдшые олодохогүй.

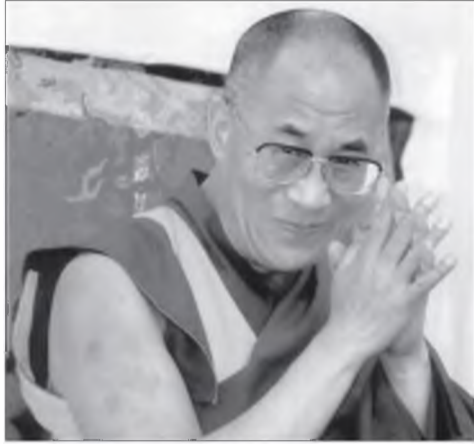
Мууниинь юуб гэхэдэ, ажабайдалайнай хэрэгүүд һайнаар ябажа байхадань, нүхэдэй хэрэгтэй юумэн үгы, өөһэдөө бүхыгөө хэхэбди гэжэ ханаанда орохо, тээд байдалайнай, бэын энхэ элүүрэй муудажэ эхилхэдэ, алдуугаа мэдэржэ эхилдэгбди. Тиимэһээ иимэ сагта бэлдэхын тулада бэрхэшээлдэмнай туһалха үнэхөөр нүхэдтэй болохоёо энэрхы сэдхэл өөртөө хүгжөөхэ еһотойбди. Энэниие дуулаад, зарим зон энэлдэдэг, тээд би үнэнхэһөө шадаал хаа олон нүхэдтэй болохоо хүсэнэб. Мифэрэлнүүдтэ дуратайб.

Тиимэһээ урдахы зорилгонуудни: яажа шэнэ нүхэдтэй болохоб, яажа илангаяа үнэхөөр гараһан мифэрэлнүүдые харахаб. Элдэбын мифэрэлнүүд бии гээшэ ааб даа: энгүү, хадхуу, хэмэл, еһын тэды мэхэтэй. Олохон лэ мифэрэлнүүд баяр баясхаланшые асардаггүй, заримдаа һэжэглэл түрүүлдэг гэжэ эли гү? Үнэнхэ мифэрэл сэбэр хэрүү мэдэржэ асардагын, миннихээр хаа, гансал хүнүүдтэ хабаатай. Хэрбээ манда тон иимэ мифэрэл хэрэгтэй байбалнь, энээнэй бии болохын тула бидэ өөһэдөө онсо байдал түхээрхэ еһотойбди.

Тээд яаж бидэ нүхэдтэй болонобибди? Үзэн ядалгаар, наншалдаагаар бэшэ ааб даа. Зонуудтай тоосолдоод, дайралдаад, нүхэдтэй болохын аргагүй. Үнэхөөр нүхэсэл гансал үнэн зүрхэнһөө сэбэр сэхэ ябадалда тулгалһан харилсаанһаа мүндэлдэг. Нээмэл һайхан сэдхэл ба халуун зүрхэн байха еһотой гэжэ тэмдэглэгдэнэ гээшэ. Манай үдэр бүрийн бэшэ зонтой харилсаанһаа энэ элирдэг гэжэ ханаха байнаб.

Хайшан гэжэ доторойнгоо дайсание булихаб? Сухал ба үзэн ядалга манай еһотойл дайсад гэшэ, үргэлжэ амидаралдамнай гаража байдаг саг үргэлжын дайсадтай бэшэ, эгээл эдээхэн хүсэнүүдые аһан түрүүн аблаха еһотойбди.

Хэрбээ эдэ муу хүсэнүүдые диилэ-

хээ ухаагаа һургаагүй хаамнай, тэдэ ото маниие хашаража, ухаагаа амгалан тэнюунээр хүгжөөхэ һэдэлгые урагшагүйдэлгэдэ абаашаха. Сухал ба үзэн ядалгын һүйд ехэтэ нүлөөе зайсуулхын тула сухал гэшэ ажамидаралай байдалһаа дулдыдаагынь мэдэрхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ бэшэ зоний амгалан тайбание ба ашаг хонжоотойе мартажархеод, нэн түрүүн өөрынгөө барииса ба амгалан тайбание түрүүшын зэргэдэ табинабди.

Иимэ бээе үмөөрһэн үзэл ганса сухалай бэшэ, мүн бүхы ухаанайнай байдалай уг үндэһэн. Зүгөөр иимэ хараа бодол эндүүтэй, юуб гэхэдэ, буруу ойлгосомнай манай мэдэрһэн бүхы зоболон болоод, сэдхэлээ ханаагүй байдалдамнай харюусалгатай. Тиимэһээ энэрэл ба һайхан сэдхэл хүгжөөхэ гэжэ шиидэнэ хүнэй нэгдэхэ зорилго хадаа досоохи дайсанайнгаа һандаргаата хүсые мэдэрхэ, хайшан гэжэ маниие хүлеэгдээгүй дүндэ хүтэлдэг бэ гэжэ мэдэрхэ. Энэ һандаргаата хүдэлөөе тодоор харахын тула ухаанай юртэмсые ойлгохо хэрэгтэй. Ухаан гэшэ угаа ороо гаһар һонин юумэн гэжэ зонуудта би ходо хэлэдэгби. Буддын гүн ухаанай философиин еһоор хаа, ухаанай гү, али мэдэрлэй хэдэн янза байдаг, тээд Буддын бисалгалда орходоо, ухаанай ходо хубилжа байдаг байдалые гүнзэгыгөөр ойлгохо шадалтай болонобди.

Матери (бодос) эрдэм ухаанай шэнжэлэлгээр тэрэниие бүридүүлһэн хубинуудай терминүүдээр шудалнабди. Бидэ элдэб молекулярна, химическэ, атомна бүридэлнүүдэй манда хэрэгтэй сэнтийе өөрынгөө туһада хэрэгсээнэбди, хэрэггүй зүйлнүүдын хэрэгсээнгүй үгы хэнэбди. Иигэжэ шэлэбэрийн хандаса олон гайхалтай дүнгүүдтэ хүтөлөө. Ухаандаа, ханаан гуниглалай юртэмсэдэ ба ухаанай таагдаагүй гаһар һонин юумэнүүдтэ (феномены) эды шэнээн анхаралаа хандуулаа хаа, ухаанай олон янза байдагын, үйлэ хэрэгүүдэй юумэнүүдэй холбоо бариисагай хүдэлсын хэмжүүрэй уг удхада нэбтэрхэ табсангуудай һэлгээнүүдые бидэ олохо байгаабди. Ухаанай зарим үзэл хараанууд туһатай ба манда һайниие хүргэдэг, тиимэһээ бидэ тэдэниие зүб танижа һураха еһотойбди, тиигээд һайниие хүсэтэй болгохо хэрэгтэй. Байгаали шэнжэлэгшэ (естествоиспытатель) шэнгеэр туршалга хэхэдэ, ухаанай манда байдаг зарим гутаралнуудай бэрхэшээл манда тохелдуулжа, зоболон асардагынь ойлгоходоо, тэдээнһээ мултарха арга олохо еһотойбди. Энэ үнэхөөр һайшаалтай зорилго. Иимэ шэнжэлэлгые ямар клеткэ манда баяр асарнаб, ямарын – зоболон гэжэ олохын зорилгоор тархийн габалын хабхаг нээгээд, уураг тархийн тон нарин хубинуудта туршалга хэнэнтэй адлидхамаар. Дотороймнай дайсадай манда юуншые аймшагтай бэшэ гэжэ мэдэржэ байхада, бидэ гайтай аюулай мэдэлдэбди. Буддын ухаанай һорилго шэнги техникэ хэрэглэхэдэ, урдманай тобойһон

хараа бодолнуудай ороо онсые сэгнэхэ, ойлгохо еһотойбди.

Буддын һургаалай номууд соо 84000 һандаргаата муу ханаан тухай дурсадаг, мүн тэдэниие номгодхохын тула 84000 тусхай дүршэл ба хоро бууруулагша ханаадаа. Шухалань, бүхы муу юумэнүүдһээ хаанаб даа, хайшан гээд бэ даа шэдтэ шабхуурхан олоод, тэрээнэйнгээ туһаар гансата бүхы муу шанарнуудһаа халахабди гэхэн бүтэшгүй хүлээлтэ бү гараһай. Уданы даамай дүндэ хүртэхын тула олон янзын дүршэлнүүдые удаанай саг соо үйлэдэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ зориг ба тэсэбэри манда хэрэгтэй. Боди мүрэй зэргэ үйлэдэжэ эхилһээр, нэгэ-хоер недели болохолдоор гэгээршэхэбди гэжэ хүлээлтэйгүи. Энэ одоо худал.

Тэсэбэри ба боди мүрэй һорилгын удаан үргэлжэлдэг тухай ойлгосын хэрэгтэй хэлэһэн зэндэмни үгэнүүд буддизмын суута гэгээн Нагарджунада хабаатай. Нагарджуна хэлэһэн, хэрбээ ухаанай журамай ба һорилгын аргаар гэгээржэ, тэрээнэе шадамараар хэрэглэхэдэ, өөртөө хүнгэн шанар ба этигэмжын мэдэрэл хүгжөөжэ шадахат, хүнгэн шанар (легкость) гэшэмнай хатуу тунхаришагүй шэн зоригһоо үндэһэлхэ, гэгээржэ, боди мүртэ оролго хэды саг соо хамаатай бэшэ. Тээд манай юрын лэ туршалга тад ондоо байдаг: хэрбээ саг зуурын агшам соо тэсэхын аргагүйгөөр зоболон үзэбэл, байжа тэсэжэ ядаад, түргэн мүрөөр энэ байдалһаа гарахаа хүсэхэбди. Зоболон ба һайхан сэдхэл үргэлжэ мэдэржэ байгаад хэнэн хүсэлөөр хүгжөөгдэдэг тула түбхын түрүүн ямарнууд эрхэ нүхэсэлнүүд һайн шанарай бии болоходо нүлөөлнэб, саашань ямарнууд эрхэ нүхэсэлнүүд энэ ухаанаймнай һайн шанар хүгжөөлгэдэ һаалта хэнэб гэжэ ойлгохонь шухала. Тиимэһээ боложо байгаа юумэндэ хододоо ханамжатай ба энэрэлтэй байхань шухала. Таарамжатай ямаршые шэнэ байдалай тогтохотой зэргэ энэрил ба һайн ханаа хүгжөөхэдэ һайтай гү, али муутай гэжэ тэрэ доороо шиидхэбэри абажа байхаар анхаралаа барижа шададаг болохо еһотойбди.

Энэрлээ һориһоор, байн байн буһалгаата хүсэнүүдэй нүлөөе һуладхаха шадалтай боложо, энэрил ба һайн ханаа хүгжөөхэ эрхэ нүхэсэл байгуулхада туһа хүргэнэбди. Жаргалай гү, али зоболонтой алишые тусхай ушар бэе махабадай үбшэн байбал, тэрэниие ухаанайнгаа һайн ханалаар хүнгэлжэ болоно, хэрбээ ухаан амгалан тэнюун байбал, үбшэниие хорогүй болгохо. Бэе махабадай үбшэн угтажа абаха гү, али тэсэжэ гаража шадаха гэшэ гол удха шанартай. Хэрбээ үбшэнтнай бэе махабадай бэшэ, гол түлэб ханаан сэдхэлэй байбал, энэ ушарта гое гоо бодото байдалаар тэрэниие илахань һураггүй хүшэр. Үбшэниие бэын махабадай бахаа ханалгаар хорогүй болгожо туршахаар, зүгөөр тэрэ ойр зуурын хүнгэлэлтэ үгөөд, һүүлээрнэ үбшэн бүри түргэдэдэг. Тиимэһээ үдэр бүрийн ухаагаа һорилго эршэдүүлхэдэ, угаа туһатай ба удха шанартай, хажуугаарнэ боди мүрэй зэргэ тухай, саглашагүй үхэл тухай, энэрлэ бодомжолгонуудаа марталтагүй. Иимэ холын хараа түсэбүүдээрэ һонирхолодогүй зариманда ганса мүнгэнэйнгөө булхар тухай оролдохо бэшэ, ухаанайнгаа байдал тухай оролдохын дурадхахаар. Буддизмай зорилго – хубингаа үбшэниие хүнгэллэгэ бэшэ, эхэ зургаан зүйл хамаг амитадые зоболонһоо сүлөөлгэ. Зүгөөр өөрынгөө үбшэниие диилэхэмнай бэрхэтэй байхадань, яагаад бүхы амитадай зоболоние өөртөө абаха харюусалга тухай бодомжолхобибди? VIII зуун жэлдэ ажаһууһан энэдхэг багша Шантидева «Бодиса-

дын мүрэй зэргэ» гэжэ агууехэ зохеол соогоо бэшэнэ: хүнэй үбшэлгые өөр дээрэе абажа үбдэлгэ ба өөртэһни байһан үбшэнэй зоболон хоерой хоорондо гаһар һонин (феноменологическое) илгаа байха. Нэгдэхэ ушарта ондоо хүнэй ядарал абаһанһаа аятай зохидгүй байдалай зүйл ушарна. Зүгөөр энэ ядаралые һайн дураараа эды тэды өөртөө абаһанһаа тусхай тогтонижол үзэгдэдэг. Бэшэнэй зоболонгуудта һайн дураараа хамаархалда найдалтай мэдэрэл ба хүсэн байха. Зүгөөр хоердохи ушарта өөрынгөө үбшэн, өөрынгөө зоболон мэдэржэ байхадаш, шалгажа байхын аргагүйһөө бээе баалалгын зүйл бии болоходонь, өөрыгөө шэнэе тамиргүй, һулаар мэдэрхэш.

«Өөрынгөө һайн байдал тухай мартаад, бэшэндэ һайниие хүргэхэ бодомжоло» гэхэн уряа буддын альтиуизмай ба энэрлэй һургаалнууд соо хэрэглэгдэдэг. Иимэ уряанууд хатуу шэрүүнээрэе тудажэ болохо, тиимэһээ эдэниие зүб ойлгохонь шухала: эдэмнай бэшэнэй үбшэн ба зоболонгуудые һайн дураараа абахыетнай багсаамжална гэшэ ааб даа. Үнэн тоосоходо, бэшэнэй тухай оролдолго өөртөө хүгжөөхэ гэшэ өөртөө дуратай байха шадабариде тулгална. Өөртөө мээхэйрэл өөртөө аргагүй ехэ үритэйб гэхэн ямар бэ даа мэдэрлһээ гарана бэшэ. Угтааршые тиимэ бэшэ. Бидэ бултадаа өһоорол жаргалтай байдал олохо, зоболонһоо зайсахаа хүсэлнэбди, өөртөө энэрхы байха шадабари энээндэл тулгална гэшэ. Энэ дура өөртөө мэдэрхэтэйгэй сасуу, бэшэ амитадта энэ мэдэрлээ түхөөжэ шадахаш. «Өөрынгөө һайн һайханиие мартаад, бэшэнэй һайн тухай бодомжоло» гэхэн заабаритай һургаалнуудта этигээд, энэрил тогтохо эрилтэтэй байһан соонь ойлгохо хэрэгтэй. Манай үйлэ хэрэгүүдэй бэшэ зондо нүлөөлхын анхаралдаа абангүй, хэрбээ бидэ өөрыгөө мөөрлэгдэ зутархаа ханаагүй хаа, энэ тон шухала. Хэрбээ тэдээнэй һайхан зан манай баяр баясхаланда, жаргалда ба амжалтада дээгүүр нүлөө үзүүлнэ гэжэ мэдэрэе хаа, бидэ бэшэ амитадые дээгүүр сэгнэжэ һурахабди. Манай түрүүшын бодомжо иимэ. Манай ехэнхи урагшагүйдэлгэнүүд ба зоболонгууд түрүүшын зэргэдэ өөһэдынгөө бариисатайе табяад, бэшэндэ зорюулжа һайн хэрэг мартуулжа бааладаг манай өөртөө дурлалые хараадаа абахадамнай, тийхэдэл бэшэндэ зорюулһан һайхан сэдхэлэй хүсөөр баярай ба аюулгүйн мэдэрэл гол түлэб бии болодог. Өөртөө гү, али бэшэндэ гү гэхэн хоер харгын бэлшэрые зэргэсүүлээд, бэшэнэйниие шэлэһэнэймнай дээгүүр гэжэ этигэмээр.

ҮНЭН ЗҮБ ХАНДАЛГА

Үнэхөөр энэрил хамагые тэбэридэг ушарһаа амитадые муу ба һайн, өөрын ба хүнэй гэжэ илгадаггүй, энэрил өөртөө хүгжөөхын тула бэшэндэ нюур сахингүй, үнэн зүб хандалга өөртөө хүгжөөхэ еһотойбди. Жэшэнь, тэрэ гү, али энэ танай энэ наһанайтнай түрэл гү, али нүхэр гэжэ танда эли гэлэйг, тээд буддизм заадаг ха юм, тэрэтнай үнгэрһэн наһандатнай эбсэшгүй дайсантнай байжа болохо. Дайсамни гэжэ тоолодог хүндэтнай мүн баһа тэрэниие хабсаргалтай, энэ наһандатнай хэршые тэрэ танда муугаар хандаг, нээрһээл тэрэ танай дайсан байг, зүгөөр урда түрэлнүүдтэтай тэрэтнай, магадгүй, танай дүтын түрэл гү, али тон һайн нүхэртнай байжа болохол.

Борлой БОЛОТОВ оршуулба.

(Үргэлжэлэһын удаадахи дугаарта).
(Agatolon.ru Дунгар энэрлэе амидарал сайтһаа абтаба).

Понедельник, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ', '17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'О ЛАНО Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВАЖНЫЕ ВЕЩИ', 'ПОКОРИТЕЛИ АРКТИКИ', 'ЭНРИКО КАРУЗО. ЗАПРЕТНЫЕ ВОСПОМИНАНИЯ', etc.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВСЯ БУРЯТИЯ', 'ПОГОДА М/Ф "ПОТЯ И ПОТИХА"', 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ. ПОГОДА', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОМ-2. LIVE', 'УНИВЕР' (16+), 'ИНТЕРНЫ' (16+), etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВКУСНО', 'В ТЕМЕ', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"', etc.

Вторник, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ТАЙЗАН', 'УЛГУР', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ', etc.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЖЕНСКАЯ ЛИГА', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'В ТЕМЕ', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', etc.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"', etc.

Среда, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"', '13.10 Д/С "РУССКАЯ ВЕРФЬ"', etc.

Февралийн 23 - Эсэгэ ороноо хамгаалагшын үдэр

АЛДАРТА ГЕРОЙ БАЗАР РИНЧИНО

СССР-эй алдарта Герой Базар Ринчиногой түрээхөөр 100 жэлэй ойн баяр 2013 ондо тэмдэглэгдэнэ. Базар Ринчино Сагаан Уулын номоной Шара Хүнды гэнэн газарта түрэн юм. 1930 ондо Агын багшанарай училищи дүүргээд, Зүдхэлиин эхин шатын хургуулийн багшаар ажаллажа эхилээ. 1935 ондо тэрэ хургуулийнгаа директор болоһон юм.

1943 ондо дайн сэрэгтэ мордохон байха юм. Намар болотор бэлдэлгын полкдо алба хааж, танкнуудые сохидог буугай наводчигой мэргэжэлдэ нураа. Тэрэл намарын, сентябрь нарада Воронежско (октябрийн 20-ноо 1-дэхи Украинска) фронтын гвардийн 3-дахи танкова армийн 9-дэхи механизированнэ корпусой 71-дэхи бригадын мотострелково 1-дэхи батальонной бүридэлдэ ротын командираар дайгаа эхилһэн юм.

ЭРЭЛХЭГ СЭРЭГШЫН БААТАРШАЛГА

1943 оной сентябрь харын һүүл багаар танкова сэрэгтээ

Днепртэ дүтэлөө. Сентябрийн 29-нэй үдэр 7 фашистнуудые хороожо, байлдаанай талмайһаа командираа гаргажа абарһан юм. Эзэлһэн плацдарм бүхэлжэ, үргэдхэхэ хэрэгтэ баатаршалга гаргажа, немец 2 танк болон олон тоото дайсадые хорооһон байна. 1943 оной ноябрийн эхээр гвардийн 3-дахи арми Лютежскэ плацдарм руу шэглүүлэгдэжэ, Киевтэ добтолгын болон Киевые абалгын операцинуудта хабаадалсаа. Тэрэ байлдаанай үедэ Базар Ринчино эрхим командир байһанаа гэршэлээ.

Декабрийн 1-дэ 3-дахи гвардейскэ танкова арми Жи-

томир-Бердичевскэ байлдаанда хабаадахыенэ эльгээгээ. Немецүүд Коростышев дээрэ гэдэргээ сухарижа эхилээ. Тэдэнэй нэгэ бүлэг нюусаар бригадын добтолхо бүлэгэй фланг руу орохо нэдэлгэ хэбэ. Гэбэшые, ахамад старшина Ринчиногой ба сэрэгшэн Фёдоровой зохёоһон урга руу орошоһон юм. Энэ байлдаанда дайсад 15 сэрэгшэдээ алдаа бэлэй.

Добтолго үргэлжэлүүлжэ, 71-дэхи механизированнэ бригадын 1-дэхи мотострелково батальон гэдэргээ сухарижа ябаһан дайсадай танкова колонно хүсэжэ ерэнэн юм. Урдань дайралдаһан намаг дабажа, урагшатай һуури эзэлэн, дайсадай колонные халгаһан байна. Энэ байлдаанда ахалаша сержант Ринчино дайсадай 6 танк хюдаһан юм. Декабрийн

26-да дайсадай "хэлэ" барин асарха даабари абажа, Брусиллов-Коростышев гэнэн харгыда немецүүдэй ара талада гансаараа нэбтэрэн орожо, вермахтын 20 сэрэгшэдхээ бүридэһэн бүлэг дайсадые барижа абаад, бригадынгаа штабта тушааһан юм.

ҺҮҮЛШЫН БАЙЛДААН

1943 оной декабрийн 28-да 9-дэхи механизированнэ корпусой подразделени Бельковцы-Студеница-Стрижовка гэнэн газар шадар гараһан байха юм. Теэд немецүүд Житомирхоо туһаламжа асаржа, айхабтар шанга харюугай сохилто хэнэн юм. 71-дэхи бригадын 1-дэхи мотострелково батальонной танкнуудые сохидог буугай рото Бельковцы тосхон шатар табигдаһан байгаа. Энэ ехэ байлдаанда ахамад сержант

Ринчино дайсадай гурбан танк хюдажа, өөрөө баатарай үхэлөөр унаһан байха юм. Тиигэжэ Украинын Житомирой областиин Коростышевска районой Бельковцы гэнэн тосхондо Базар Ринчино хүдөөлүүлэгдэһэн.

1944 оной январийн 10-да СССР-эй Верховно Соведай Президиумэй зарлигаар ахаламжа сержант Ринчино Базар Ринчиновичтэ Советскэ Союзай Герой гэнэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоһон юм.

Алдарта Герой Базар Ринчиногой түрэн нютаг Сагаан Уулада тэрэнэй дүрсэ-хүшөө бодхоогдонхой. Округой түб Ага тосхондо нэгэ гол гудамжа тэрэнэй нэрээр нэрлэгдэһэн. Мүн тиихэдэ Базар Ринчиногой нураһан Агын багшанарай училищи (мүнөө колледж) тэрэнэй нэрые зүүдэг юм.

"БААТАРНУУД ЭБ НҮХЭСЭЛӨӨРӨӨ ХҮСЭТЭЙ"

Советскэ Союзай Герой Базар Ринчиногой түрэнхөөр 100 жэлэй, мүнхэ дурасхаалайнь шанда хүртэлгын дүрэ булялдалгын барилдаагаар турнирай 50 жэлэй ой тэмдэглэгдэнэ. Эдэ түүхэтэ үдэрнүүдтэ дашарамдуулан, Агын тойрогто "Дружбой сильны богатыри" гэнэн ном нара хараба. Энэ ном Агын Бурядай тойрогой захиргаан болон барилдаанай Федерациин үүсхэлээр хэблэгдэбэ. Ном хэдэн бүлэгһөө бүридэнэ: түрүүшын бүлэг - бүхэ барилдаанда, хоёрдохинь - дүрэ булялдалгын барилдаанда зориулагдана.

Советскэ Союзай Герой Базар Ринчиногой дурасхаалай, мүн Совет гүрэнэй болон партиин ажал ябуулагша Бадма Цыреновэй дурасхаалта турнирнууд тухай, Агын тойрог дотор эмхидхэгдэһэн олон тоото тамирай мурьсөөнүүд тухай бэшэгдэнхэй. "Тамирай геройнууд" ба "Илалтын багшанар" гэнэн фотогалерей оруулагдаа. «Кузница кадров – спортивные школы» гэнэн гаршаг доро дүрэ булялдалгын барилдаагаар мүнөө үеын байдал тухай хэлэгдэнэ. Мүн лэ энэ ном соо барилдаа хүгжөөһөн хүдөө һууринууд нэрлэгдэнхэй.

"Баатарнууд эб нүхэсэлөөрөө хүсэтэй" гэнэн ном бэлдэлгын үедэ Агын тойрогой болон Забайкалийн хизаарай мэдээжэ журналист Саяна Аюшиева ехэ шэнжэлгын, бэдэрлгын ажал ябуулаа. Хэдэн жэлэй туршада хадагалагдажа, суглуулагдажа байһан архив болон музейн үзэмжнүүд хэрэглэгдээ. 1000 хэнэгээр хэблэгдэһэн ном соо олон үеын зоной буулгаһан фото-зурагууд, газетэдэ бэшэгдэһэн статья, толилогонууд оруулагданхай.

МУРЫСӨӨНЭЙ ТҮҮХЭНЭ

Ага нютагай омогорхол, арадай баатар герой хүбүүнэй дурасхаалай бүхэ барилдаанай турнир 1964 онһоо эхитэй.

Эрэлхэг сэрэгшэ хүбүүнэйнгээ нэрэ мүнхэрүүлхэ болон ургажа ябаа залуу хүрэгэй патриотическа хүмүүжүүлгэдэ нүлөө үзүүлхэ зорилготойгоор Агын тойрогой Соведай депутадуудай шийдхэ-бэрээр энэ турнир байгуулагдаһан юм. Түрүүшын мурьсөөн 1964 оной февралийн 21-23-ай үдэрнүүдтэ Ага тосхондо үнгэрөө. Тэрээндэ 11 командаһаа бүридэһэн 87 хүн хабаадаа. Гол шан Зугаалай нютагай барилдаашад шүүһэн юм. Хоёрдохи һуурида хара-шэбэрэйхид, гурбадахида ага-хангилайхид гараһан түүхэтэй.

Тэрээнһээ уламжалан, жэл бүри энэ турнир үнгэрдэг найхан заншалтай болоһон байна. Мүнөө жэл 50-дахия үнгэргэгдэнэ. Эдэ жэлнүүдэй туршада тойрогой тамирай эгээл удха шартай хэмжээ ябуулга болонхой. Жэл бүри ондо ондоо тээһээ хабаадагшадай тоо нэмэнэ. Ганса манай Буряад оронһоо 30 гаран команда, Саха-Яхадһаа, Эрхүүгэй, Усть-Ордагай, Забайкалийн, Красноярскын, Хабаровскын хизаарнуудһаа, Хитад, Монгол ороннуудһаа болон бусад тээһээ команданууд хабаадана.

БААТАР СЭРЭГШЫН НЭРЭТЭ ТУРНИР

ИЛАЛТА ТУЙЛАГШАД

Мурьсөөнэй хибэс дээрэ нэрэ түрэтэй бүхэ барилдаашад - спортын габыята мастернууд Борис Будаев, Олег Алексеев, уласхоорондын классай спортын мастернууд Мункожаргал Цыдыпов, Жамсо Лхамажарал, Очир Дамдинов, Бэлигто Жаргалов, Базарсада Дашинимаев болон бусад бэе-ынгээ шадабари мүлиһэн. Энэ турнирта илалта хүндэтэйдэ тоологдожо, үндэрөөр сэгнэгдэдэг. Эгээл үндэр нэрэтэ барилдаашадай нэгэн Цыдып Иванов энэ турнирта 20 дахин илаһан. 10 дахин абарга Ешинима Амоголонов, Баир Цыренгармаев, Валерий Дугаров, 9 дахин чемпион болоһон Мункожаргал Цыдыпов, 7 да-

хин илагша Жамсо Лхамажарал болон бусад. Командын тоогоор Зүдхэли нютагайхид 12 дахин илаа, догойнхид - 9, сагаан уулынхид - 9, зугаалайнхид - 7, Ага тосхойхид - 3, согто-хангилайхид 1 дахин шүүһэн байна.

Эндэ дүршэл ехэтэй тренер-хоригшодой габыа сэгнэшгүй. Виктор Эрдынеев, Базаржаб Бадмаев, Борис Бальжинимаев, Валерий Содбоев, Бальжинима Санжимитупов олон тоото чемпионнуудые хүмүүжүүлээ.

"РОССИИ СПОРТЫН МАСТЕР" ГЭНЭН НЭРЭ ОЛГУУЛАГДАНА

2000 ондо Россиин барилдаанай Федерациин шийдхэбэрээр энэ турнир Бүхэроссиин

мурьсөөнүүдэй календарьта оруулагдаад, Россиин спортын мастер гэнэн нэрэ зэргэ барилдаашадта олгуулагдажа эхилээ. Мүнөө энэ турнир хабаадагшадай болон барилдаа сэгнэгшэдэй ёһотойл найндэр болонхой. Хүндэтэй айлшадтай тоодо Гүрэнэй Дүүмын депутадууд И.Д. Кобзон, М.С. Гуцериев, Россиин барилдаанай Федерациин президент М.Г. Мамаишвили, Россиин эдиршүүлэй командын ахамад тренер Э.А. Агаев гэгшэд заншалта ёһоороо турнирта ердэг.

Буряад Республикын барилдаанай эдиршүүлэй суглуулагдмал командын бүридэлдэ Агын Бурядай округһоо гарбалтай олон барилдаашад

тоологдодог. Агын талын габыята хоригшодые нэрлэбэл, Шулуутайһаа - Бато Базаров, Агаһаа - Тумур Цырендоржиев, Хүнхэрһөө - Бадма-Садо Дашиев, Догойһоо - Дугаржаб Жаргалов, Уртаһаа - Солбон Максаров, Алханаһаа - Олег Цыбенов, Могойтоһоо - Батор Доржинимаев, Хара-Шэбэрһээ - Юрий Раднаев, Зугаалайһаа - Нимажап Дашиев, Үзөөнһөө - Марсель Ильясов, Гүнэйһөө Хэшэгтэ Дамдинов болон бусад зоной нэрэнүүд барилдаанай түүхэдэ оронхой. Жэл бүри Агын тойрог дотор Россиин спортын мастернууд олоһорно.

Энэ хуудаһа Цырегма САМПИЛОВА бэлдэбэ.

Сагаан харын хүндэлэлдэ

“МАУГЛИ” ЗҮЖЭГ - МАНАЙ САГААЛГАНАЙ БЭЛЭГ

Р.Киплингийн олондо мэдээжэ “Книга джунглей” гэгэн туужын герой – Маугли хүбүүе шонын “бүлэ” тэжээжэ, джунглиин эрхэ байдалтай танилсуулна. Энэ ном уншаагүй, али мультфильм хараагүй зон, илангаяа үхибүүд үсөөн байха. Наяхан Сагаан харын хүндэлэлдэ Р.Киплингийн номоор “Маугли” гэгэн ехэ зохидхон зүжэг Буряадай Гүрэнэй цирк (директорын

В.А.Эрдынеев) Улаан-Үдын искусствын колледжын концертнэ зал соо харуулжа, олоной хонирхол татаа. Уридшалан зүжэгэй эхиндэ Сагаан Үбгэн, Улаан-Үдын 2-дохи интернат-хургуулийн (эндэ цирковой хургуули-студи хүдэлдэг) буряад хубсаһатай, хадагуудтай басагад Сагалганай амаршалга хүргэбэ, хадагуудай үнгэнүүд тухай шүлэгүүдые уншаба.

Уран гоёор тропическа, ой модон шэмэглэлтэй тайзан дээрэ заахан Мауглиие (артист Леня Грязнов) хамгаалалта доро абаһан, акробатика харуулһан Акела шонын (Баясхалан Ринчинов) бүлынхид. Томошог Балу баабгай (Николай Гармаев), уян нугархай Каа удав могой (республикын габыята артист Баточулуун Данжалов), нахис-хотос ябадалтай, ёһотойл гимнастка Багира пантера (багша, республикын габыята артистка Анна

Хабеева) зүжэгэй һонин удхые тайлбарилан хөөрэнэ, үйлэ хэрэгүүдтэ хабаадана. Нүрдэмэ, шанга абыатай бар Шер-ханай (республикын габыята артист Буянто Цыренов) командын бүлэг Мауглида наад ушаруулхаа, хулуухаяа, этэрхээл ханаха юм. Харин акробат Балу, мүн Багира шонын гүлгэдтэй хамта Мауглиие шуран болгоно, олон юумэдэ хургана. Гоё найхан сэсэгүүд, эрбээхэйнүүд, тоти шубууд болоһон артистну-

уд уян бээ гэршэлнэ, хатарна. Ехэ болоһон үндэр гоё бэетэй, шуран бэрхэ Маугли (Марат Дашимпиллов) гал хулуужа, нүхэдтөө асарха үедөө зохидхон энэдхэг басагантай (Екатерина Болотова) танилсажа, бэе бээдээ дурлалсана. Сахаригуудые олоор бэе дээрээ хүлөөрөө, гарнуудаараа эрьюулдэг Багира харагшадые баясуулба. Олон цирковой онол аргуудтай, гимнастическа хэрэгсэлнүүдтэй зүжэг

бидэниие гайхуулаа, бэлигтэй артистнууд баясуулаа. -Апрель нара соо Алтайн хизаар, Барнаул гастрольдо гарахамнай. Зундаа өөрингөө шапито-цирк соо зүжэгөө харуулхабди. Залуушуул олошоржо, зүгөөр өөрын спортзалгүй байһамнай харамтай. Лос-Анджелесхээ (Америкэ) “Дю Солей” циркхээ 3 жэлэй удаа уян нугархай басагаднай бусаба.

Шэнэ Могой жэлдэ циркдэмнай ерэжэ байгыт гэжэ уринабди. Буланда һайн һайхание Сагаан нарада хүсэнэбди, бага наһаяа хаа-яа һанахаа манда ерыт гэжэ үшөө дахин урия, - гэжэ тус циркын бэрхэ режиссер Туяна Догданова амаршалба.

**Бэлигма ОРБОДОЕВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото.**

АЖАБАЙДАЛ ТУХАЙ БОДОМЖОЛХООР

Февралийн 2, 3, 8-да Ород драмын театрта залуу драматург Ярослава Пулиновичой (зураг дээрэ) «Жанна» гэжэ зүжэг табигдаа. Гүрэн дотор эгээл түрүүн Улаан-Үдэдэ энэ зүжэг табигдаба гэжэ һануулая.

Би энэ зүжэг ехэ хонирхожо харааб. Жанна – хатуу абари зантай, баян эхэнэр. Жанна Андрейдэ дурлана, тээд Андрей Катид дуратай. Эндэһээл зүжэг хүгжэлтэ абана. Андрей Катя хоёр өөрын гэр байрагүй, нэгэ таһалгатай

байра хулһэлнэ. Эдэ хоёр мүнөө үеын Россиин залуушуулые харуулна: Катя – багахан нютагнаа хото нурахаая ерэнэн арбан юһэтэй басаган; Андрей – дээдэ нуралсалтай залуу эрэ хүн. Жаннын оролдолгоор Андрей хаанашье ажалда орожо шаданагүй. Катя хээлитэй болонхой. Байрын түлбэри нэмэжэл байна. Мүнгэн дууһана. Азагүй ушарнууд хойно хойноһоонь һубарижал байна. Андрей хоёр хүбүүдтэ сохюулжа, паспортаа булъялгана, байраһаа намнуулна. Энэ үедэ Катя хүбүү түрэнэ. Залуушуул харанхы

һүни гар дээрээ нарай хүбүүнтээ газаа үлэшэхэдөө, Жаннада ошоно. Зүжэг ехэ гашуудалтайгаар дууһана – Жанна залуу түрэлхидһөө үхибүүень буляахаая һэдэнэ. «Жанна» хүн бүхэндэ ондоогоор харагдаашье наа, хүн бүхэниие ажабайдал тухай бодомжолуулжа шадана. Зохёолой гол нюурнуудташые хүн бүхэн ондо ондоогоор хандана: заримандань Жанна һайшаагдаа, нүгөөдүүлдэнэ – Катя Андрей хоёр.

**Аюна АНДРЕЕВА,
БГУ-гай оюутан.**

БААТАР ХҮБҮҮД, ДАНГИНА БАСАГАД БАРАГДАХАГҮЙЛ БУРЯАДТАМНАЙ!

Буряадай республиканска Үндэһэтэнэй лицей-интернат хургуулийн 11-дэхи классай шаби Намжилма Санжиева, Хэжэнгын аймагай Могсохоной дунда хургуулийн мүн лэ 11-дэхи классай Ширав Очиржапов, Хурамхаанай 2-дохи хургуулийн Тугут Раднаев болон Ахын аймагай Орлигхоо уг гарбалтай Надежда Шагдунова гэгшэд заншалта болоһон регион хоорондын "Дангина-Баатар" гэнэн конкурсын гол шанда уржадэр, февральин 19-дэ хүртэбэд.

Энэ удаа тус харалганда 90 гаран хүн хабаадаа гээд хэлэхэ шухала. Тэдэ республикымнай 15 аймагууды болон Эрхүү можын Усть-Ордын тойрогыг түлөөлһэн байна.

Мүнөө жэлэй конкурс яһала һонирхолтойгоор үнгэрөө гэхэдэ, алдуу болохогүй. Заншалта ёһоороо хабаадагша бүхэн өөрынгөө шадмар бэрхые харуулха даабаритай байгаа. Мүн хатар нааданшы дэлгэрээ. Тийхэдэ үндэжэ ябаһан баатарнууд мэргэнээр шог ёгто хөөрөө табика, олон тоото сугларагшадые энеэлгэжэ шаддаа. Эдэнэр ургажа ябаһан хүсөө харуулхандаа, ушу гимнастикын эхин дүрэнүүдтэй байһанаа мэдүүлээ. Тэдэнэй эгшэ Дангинанар, аха Баатарнууд хурса ухаатай, хүсэ шадалтай байһанаа мүн лэ гэршэлээ. Харин хэмжээнэй эгээл зохид шата гэбэл, буряад арадай ёһо гуримаар оёгдоһон үдэшын хубсаһа хунар харуулга болоо.

- Тус манай харалган арадай ёһо заншал хэргэлгын хэрэгтэ тон тунхатай хэмжээ ябуулга гээшэ.

Эгшэ. Эгээ Сагаалганай һайндэрнүүдэй үедэ эмхихэгдэжэ байһаниинь баярламаар, - гэжэ Буряад Республикын соёлой министр Тимур Цыбиков баярай үгэнүүд соогоо тэмдэглэбэ.

- Зал соо ехэ олон залуушуул ерээд байна. Хамта иимэ һонирхолтой мурьсөө харахадаа, ехэ баярламаар. Юуб гэхэдэ, энэ жэлэй харалган угаа гоёор боложо байна, - гээд Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министр Алдар Дамдинов хэлэбэ.

Буряад Республикын Правительствын дээрэ нэрлэгдэһэн хоёр министр финальна шатын жюриин гэшүүдэй тоодо оролсоо, харин Тимур Цыбиков тэрэниие хүтэлбэрилөө.

ЭДИР ДАНГИНА АГЛАГ ҮНДЭР АХАҺАА

Эгээл олон хабаадагшад "Эдир Дангина" гэнэн конкурсно бээе түршаа гээд хэлэлтэй. Бусадһаа һайн бэлэдхэлтэй, шадмар табан сэбэр жаахан дангинанар түрүү һуури эзэлхын түлөө шамдаа.

Өөртэйгөө таңилсуухандаа, хатархадаашы, тайзан дээгүүр тоб байса ябахандаа олоной һайшаалда хүртэһэн тэдэ басагад түрүүшүүл элирүүлэгдээ. Хэжэнгын аймагай Үлзэйтэ һууринай Эльвира Чимитдашиева болон Хягтын аймагай Алтайн Елена Цыренжапова гэгшэд гурбадахи шангай лауреадууд болобо. Хоёрдохи шатын дипломоор Зэдын аймагай Гэгээтын Светлана Балданова урмашуулагдаа. Нэгэдэхи шатын дипломдо Сэлэнгын аймагай Харгана һууринай Аюржана Раднаева хүртэбэ. Хабаадагшад соһоо эгээ холоһоо бууһан, аяар холын Ахын аймагай Надежда Шагдуновада гол Гран-при шан барюулагдаба.

- Одоошы иимэ ехэ амжалта туйлахаб гэжэ ханаагүйб, - абаһаар лэ "Эдир Дангина-2013" хэлэнэ. - Эндэ ерээд хабаадахада тиимэшы хүндэ байгаагүй.

Надежда хадаа Орлигой хургуулийн дүрбэдэхи классай һурагша юм. Тэрэ "таба" гэнэн сэгнэлтэ дээрэ һурадаг гээшэ, ори ганса "дүрбэниинь" буряад хэлээр юм. Дарима Сандибаевна Гармаева багшань табые "Эдир Дангинада" табиха бээ гээд найдагдана.

Үшөө тийхэдэ Надежда Шагдунова Орлигой хүгжэмэй хургуулида ятаг дээрэ наадажа һурана. Тэрэнэй аба Булат Владимирович, эжы Любовь Владимировна хоёр бэрхэ басагаараа омогорхон һууна.

БАРХАН УУЛЫН ЭДИР БААТАР

Эдир хөөрхөн баатарнууды харахада, мүн лэ һонирхолтой байгаа. "Энеэлдэе!" гэнэн конкурсно тэдэ сугларагшадые эгшэтернэ энеэлгэжэ, олоной дура буулагаа. Мүн ушу гимнастикын аргануудтай таңил байһанаа мэдүүлбэ.

Эгээл эдир хабаадагша, оройдоол 6 наһатай Ивалгын аймагай Идам Маланов гурбадахи шатын диплом абаба. Тэрээнһээ жэл аха, Улаан-Үдэ хотын 108-дахи

прогимназиин шаби Артем Барлуков хоёрдохи шатын дипломоор урмашуулагдаа. Ахын аймагһаа уг гарбалтай, мүнөө Улаан-Үдын Солдатский хурунда ажаһуудаг Бато-Жаргал Литвинцев нэгэдэхи шатын диплом абаа. Тэрэ гэр бүлөөрөө "конец света" угтажа, конкурсно дутуу бэлдээ хаш (энээн тухай Бато-Жаргал "энеэлдэе" гэнэн конкурсно хөөрөө - авт. тэмдэглэл). Шударгы, шамбай, хатарха дуулахадаашы бэрхэ Хурамхаанай 2-дохи хургуулийн шаби Тугут Раднаев гол Гран-при шанда хүртэбэ.

- Энэ хүбүүндэ буряад хэлыень заадагби. Тугут хадаа дууладаг, хатардаг, шүлэг гоёор хэлэдэг гээшэ. Энэнь гайхамар бэшэ. Юуб гэхэдэ, аба эжынь соёлой хүдэлмэрилэгшэд гээшэ. Хэды тиигэбэшы, өөрын аза талаантай байһандаа манай хүбүүн түрүүлжэ гараба, - гээд, буряад хэлэ бэшгэй багша Баярма Модосоевна Гармаева хэлэнэ.

Энэ багша арбаад жэл соо яһала олон хабаадагшадые тус конкурсно бэлдээ. "Үндэһэн буряад хэлээ үргэжэ ябаханда ямар гоё гээшэб. Эндэ хабаадаһан хүбүүд, басагад энэ талаар бэрхэнүүд болоһон байна, хүн бүхэн яһала һайн дуугардаг болоо. Үшөө тийхэдэ эмхидхэлгэ үндэр шатада гараа", - гээд өөрынгөө ханамжа Баярма Модосоевна мэдүүлнэ.

ХЭЖЭНГЫН ХҮБҮҮД ТҮРҮҮЛЭЭ

Энэ жэлдэ "Баатар" гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэхөө шамдаһан хабаадагшадта урда жэлнүүдтэ орходоо хүндэшэжэ байгаа. Ушар гэхэдэ, тэдэ хатарай мурьсөөндэ Буряадайнгаа ёһор наада дэлгээхэ түсэбтэй байшоо. Харин урда сагта адли хониной арһа элдэһэнэй удаа, тэрээнээ бээ бээһээ буляалдан абаха гэнэн шог ёгто конкурс Буряад драмын театрай залаар дүүрэн сугларһан зониие баясуулаа.

Эрхимүүдэй дунда Ахын Чимит Барьбуев 3-дахы шатын дипломдо хүртөө. Эрхүүгэй можын Боохоной аймагай оюутан Михаил Спасов хоёрдохи шатын дипломор шагнагдаа. Эндэ Хэжэнгын хоёр баатар хүбүүд түрүүшүүлэй тоодо

оролсоо. Нэгэдэхи шатын диплом Данил Корчанов абаа. Харин Гран-придэ Могсохоной Ширав Очиржапов хүртөө.

- Хоёрдохи жэлээ эндэ хабаадаһан. Нёдондо шэлэлгын шата гаража шаддагүйб, харин мүнөө илалта туйлаһандаа баяртай байна. Мүнөөдэр ханаһан юумэмни бүтэбэ гээшэ. Хэды хатарха дуратайшы наа, ёһор гүйсэдхэлгын мурьсөөн хүндэ байгаа, - гээд Ширав Очиржапов хэлэнэ.

"Улзы Жаргал" ансамбляда хоёрдохи классһаа ябадаг Ширав мүнөө 11-дэхи классай һурагша юм. Саашадаа ямар мэргэжэлтэй болохоб гэжэ тэрэ үшөө шэлээгүй байна.

Тус конкурсно бэлдэһэн түрэлхидтөө, багша Солон Александрович Доржиевта болон бусад түрэл гаралнуудтаа, хургуулийнгаа багшанарта баярые хүргэжэ байһанаа Баатар хүбүүн Ширав Очиржапов мэдүүлнэ.

ЯРУУНЫН ДАНГИНА

Республикымнай эгээл сэбэр һайхан гэжэ нэрлэгдэжэ, "Дангина" гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Буряадай республиканска Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернат хургуулийн Намжилма Санжиева "Баатартал" адли ерээдүйдэ ямар мэргэжэлтэй болохоёо үшөө шэлээгүй ябана.

- Ехээр ханагааа зобооб. Финалай үедэ бээе шангаар барижа, бүхы бэлдэһэн, ханаһан юумээ хүсэд хэжэ шаддаб, - гээд Намжилма Санжиева хөөрэнэ.

- ҮНЭН ХЭЛЭЭ НАА, ШҮҮХЭБ ГЭЖЭ НАНАА ГҮШ?

- Хэзээдэшые найдал байдаг гээшэ ааб даа. Тэрээндээ хүрэхэдэмни, олон хүн тунха хүргөө. Тиймэһээ түрэлхидтөө, багшанартаа, нүхэдтөө баярые хүргэжэ ханаан байна.

- МҮНӨӨДЭР ЭГЭЭЛ ХҮШЭР МУРЬСӨӨН ЯМАР БАЙГААБ?

- Нэн түрүүн тайзан дээрэ бээе тэгшэ баряад ябалга хүндэ гэжэ ханагдана. Мүн табигдаһан асуудалнуудта харюу үгэхэдэ, һонирхолтой байбашы, бэрхэ-шээлтэй. Сэхэ хэлээ наа, бусад басагадта үгтэһэн асуудалнуудай зариманда харюусажа шадхагүй байгаа. Эндэ минии аза талаан

боложо, хүнгэн асуудал дайралдаа.

Гулбай гушан гурбан нуураараа сүүрхаһан Яруунаһаа уг гарбалтай мүнөө жэлэй Дангина, энэ конкурсые хүтэлбэрилһэн хатан, хэдэн жэлэй саада тээ "Дангинын" нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Гунсыма Тудуповае баярлуулхын ехээр баярлуулба.

Энэ конкурсно гурбадахи шатын диплом хоёр басагадта хүртөө. Эдэ хэд бэ гэбэл, Захааминай аймагай Мэлэ һууринай Алтана Бальжанава, Зэдын Үшөөтэйн Анастасия Занаева гэгшэд болоно. Хоёрдохи шатын дипломоор Хягтын

аймагай Алтайн Саяна Дашиева урмашуулагдаа. Нэгэдэхи шатын диплом Хурамхаанай аймагай Аюна Монтоева абаа.

Үнэхөөрөөшые, "Һаргама толон" гэнэн конкурс бүхы харагшадта һайшаагдаа. Сэбэр сэмсэгэр, һайхан басагад, хүбүүдые буряад маягтайгаар оёгдоһон хубсаһа хунар бури гоё болгоно гэхэдэ, алдуу болохогүй. Иимэ Баатар, Дангинанарай дунда ажаһуухада баярламаар лэ!

Борис БАЛДАНОВ, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

Хүүгэдэй бэлиг хүгжөөхэ

ОРИГАМИИН ОНСО УРЛАЛДА АНХАРЫТ

Цырендоржиева, Д.Д.Бадмаева, Б.Ц.Бадмаев, В.Р.Шултунова, библиотекарьнууд И.Н. Аюшеева, Д.П.Пархаева, Ч.Ц.Банзарова, черчениин болон ИЗО-гой багша Е.П.Майорова, ВСГУТУ-гай студентнэр Александра Будаева, Денис Шолонов, олзын хэрэг эрхилэгшэ З.В.Дагбаин гэгшэд эмхидхэлэй комитедэй бүридэлдэ ороо.

"Аза талаан", "Онсо шэнжэтэй бүтээлэй түлөө", "Оюун ухаанай талаар онсо бодомжын түлөө", "Бэлиг түгэлдэр, шанарай талаар эрхим бүтээлэй түлөө", "Шэнжэлэлгын шэнжэтэй байхана түлөө" гэхэ мэтэ номинацинуудта хурагшад бүтээнүүдээ дурадхажа, хайшаалда хүртээн бэлэй.

Сертификадууд, дипломууд, үнэтэ шагналнууд эдир уран бэлигтэниие ёhotoор урмашуулаа. Түгэсхэлдэнь зүүн зүгэй оригами искусствоар хонирхоходо зондо, тэрэ тоодо эжы, абанарта, үбгэн аба, хүгшэн эжынэртэ хандажа, хүүгэдэйнгэ, аша зээнэрэйнгэ сүлөө сагыё удхатайгаар үнгэргэхэ, бэлигыень бадма сэсэгтэл задаран халбаруулаха гэбэл, Б.Абидуевай нэрэмжтэ хүүгэдэй-эдиршүүлэй библиотекын уншалгын залда суббото бүхэндэ 15 сагһаа 17 саг болотор үнгэргэгдэдэг оригамиин хэшээлдэ уринабди.

Түрүүшын хэшээл түлөөнэгүй, удаадахи 4 хэшээл хамта дээрээ 250 түхэригтэ. Дүршэл ехэтэй оригамиин мастернууд О.П.Гурожанова, З.Н.Банзарова, С.Я.Бурлакова, В.Р.Шултунова гэгшэд үхибүүдые угтан абаха. Энэ асуудалаар иимэ телефонуудаар хандажа болохо: 21-46-72, 8914057-42-71, 8924657-98-42.

Вера ШУЛТУНОВА,
Буряадай Үндэһэтэнэй
1-дэхи лицей-интернадай нэмэлтэ
хуралсалай багша.
Зурагууд дээрэ: 4-дэхи
олимпиадын үедэ.
Р-Н.БАЗАРОВАЙ
зурагууд.

Эртэ үрдын Япон орондо мүнделэн эхи абанан саарһаар гайхалтай найхан зүйлнүүдые бүтээдэг оригами гэхэн бэлиг мүнөө бүхы түби дэлхэйгээр дэлгэрэнхэй. Манай Буряад орондошье энэ шуналай онол аргые ойлгон, үран гоёор оригами хэдэг үхибүүд хүүлэй жэлнүүдтэ олошороо. Анхандаа энэ талаар городой түб хүдэлдэг байһан наа, мүнөө Улаан-Үдын үншалгын түбтэ (Илалтын проспект, хүүгэдэй библиотекэдэ) Оригамиин хүүгэдэй республиканска түб хүдэлдэг болонхой.

Энэ жэлэй эхээр 4-дэхи республиканска олимпиада үнгэргэгдэжэ, гартаа эгээл уран дүйтэйшүүлэнь шалгаран гараа юм. Тэрэ тоодо наял эхилэгшэдэй дундаһаа илагшад гэхэдэ, 33-дахи гимназиин хурагша Юлия Налётова (хүтэлбэрилэгшэнь А.Г.Селиванова), 49-дэхи хургуулиин Сэлмэг Чимитдоржин (хүтэлбэрилэгшэнь А.И.Мещерякова), 13-дахи хургуулиин Вика Царюк, Элбэк Шалуев (хүтэлбэрилэгшэнь С.Я.Бурлакова), 19-дэхи хургуулиин Артем Хлебодаров (хүтэлбэрилэгшэнь В.П. Соседова) гэгшэд болоно.

Энэ хэрэгтэ дүйтэй болонхой хурагшад сооһоо 33-дахи гимназиин Дари Шерхоева (хүтэлбэрилэгшэнь М.П. Гурожанова), Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай Янжина Цырендоржиева, Ятур Дари-

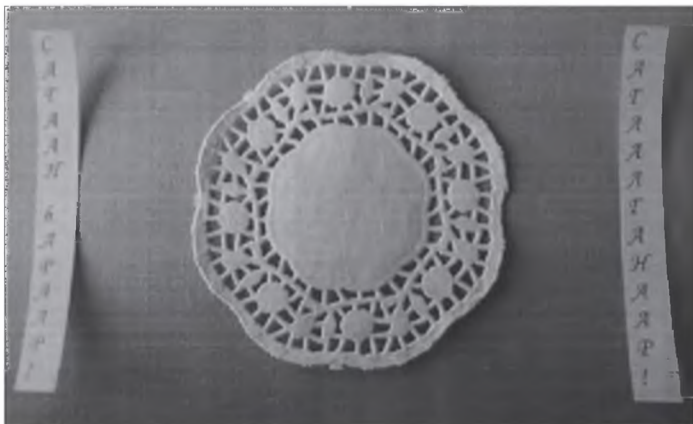

базаров (хүтэлбэрилэгшэнь В.Р. Шултунова), 63-дахи хургуулиин Таня Янькова (хүтэлбэрилэгшэнь З.Н. Банзарова) гэгшэд илалтын шангуудта хүртөө.

Онсо шадбаритай урашуулай дундаһаа Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай хурагша Лупсан Дашеев илажа, түрүүшын шанда хүртэбэ. Дээрэ дурсагдаһан Ори-

гамиин республиканска түб үнгэрхэн жэлдэ нилээн олон хонирхолтой хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэһэн, найн хайханай шадбарита хүүгэдые дүршүүлэн харилсуулһан байна. Заримыень онсолон нэрлэбэл, "Россиин Сбербанкда Оригамиин үдэр", "Хүүгэдэй хэблэл" гэхэн семинарай үедэ хотын выставкэ, "Библиотекэнүүдэй хүни" гэхэн хайндэрэй үедэ Үндэһэтэнэй номой санда мастер-класс, Хүүгэдэй уласхоорондын үдэртэ Арадай Хуралай депутат И.Э. Матхановай мүнгэн тухаламжаар Оригамиин хайндэр, сентябрь нарын хүүл багаар Москвагай Оригамиин талаар түбэй түрүүлэгшэ З.М.Чацинагай хүтэлбэри дор 135 хүүгэдэй хабаадалгатай мастер-класс үнгэргэгдэһэн байна.

Хүүгэдэй уран зохёолшо С.Я. Маршагай түрэхөөр 125 жэлэй ойдо зорюулагдаһан творческо бүтээнүүдэй конкурсно 11 хургуулиин түлөөлэгшэд хабаадаа. Энэл ойдо зорюулжа, республикын Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернада 95 хурагшадтай хабаадалгатай хотын 4-дэхи олимпиада боложо үнгэрөө хэн. Эмхидхэлэй комитедэй бүридэлдэ нэмэлтэ хуралсалай багшанарһаа, хүмүүжүүлэгшэдһээ гадна олзын хэрэг эрхилэгшэд, библиотекарьнууд, оригамиин талаар онсо мэдэсэтэй дээдэ хургуулинуудай студентнэр хабаадаа. Онсолбол, хүмүүжүүлэгшэд А.Б.Жигмитдоржиева, С.З. Николаева, Э.Д.Дондокова, нэмэлтэ хуралсалай багшанар В.Н.

Мүнөө Сагаан нарын хайндэр түлэг дундаа. Энэ хайндэртэ зорюулан, амаршалгын иимэ открыткануудые хэжэ боломоор гээд, та бүгэдын анхаралда дурадханабди. А 4 түхэлэй 120 грамм зузаантай саарһа, ажур-

на салфеткэ, "Сагаан нараар! Сагалганаар!" гэхэн бэшэгтэй нарийхан зурууд хоёр саарһа, энэ жэлэй хүлдэ тэмдэг – Могойе бүтээхэ ялаганама шэнжэтэй, үргэниинь 3, утаашаа 50 сантиметр саарһа абажа, дурас-

хаалай жэгтэй гоё дүрэ хэмээр юм. Могой жэлэй иимэ дүрэ энэ жэл соо танда туһа хэжэ, түшэг тулгууритнай боложо, саашанхи ажабайдалдатнай саглашагүй хайрааа үзүүлжэ байхал гээд бүхы эдир уран бэлигтэнэй

зүгһөө баталан юрөөхэ дуран хүрэнэ. Энэ бүтээлэй автор Е.А.Гайдаенкын бодомжые 1-дэхи РБНЛИ-гэй нэмэлтэ хуралсалай багша В.Р.Шултунова бэелүүлжэ, уншагдадай анхаралда дурадхаба.

23.45 *МАГИЯ КИНО*
00.50 Д/Ф *ТЕОРИЯ ВСЕОБЩЕЙ КОНТАКТНОСТИ ЭЛИЯ БЕЛЮТИНА*

АРИГ УС

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС*(16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ *ТЭЦ-3*. ПОГОДА
09.00, 19.00 *УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ*. *НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ*(16+). ПОГОДА

14.00 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС*. *МИРОВЫЕ НОВОСТИ* (16+)
14.30 *ДОМ-2. LIVE* (16+)
17.00 Т/С *ИНТЕРНЫ* (16+)

ТИВИКОМ

06.05, 20.05 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ* (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.10 *НОВОСТИ ДНЯ*(16+)

08.00 *НОВОСТИ ДНЯ* (16+). ЗУРХАЙ
08.30 *ГЛОБАЛЬНАЯ УГРОЗА* (16+)
09.00 *В ТЕМЕ* (16+). ЗУРХАЙ
10.05 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ* (12+)

СТС «БАЙКАЛ»
05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

Х/Ф *КУПИ, ЗАЙМИ, ЖРАДИ*
ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
5 КАНАЛ
11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 *СЕЙЧАС*

Четверг, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 *ДОБРОЕ УТРО*
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 *КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА*

13.50 *ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ* (12+)
14.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 Т/С *ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ*

НТВ

07.00 *НТВ УТРОМ*
09.10 Т/С *ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА*
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 *СЕГОДНЯ*

13.10 Д/Ф *РОДОВОЕ ГНЕЗДО. ИЗ ИСТОРИИ ФИАНА ИМЕНИ П. Н. ЛЕБЕДЕВА*
13.40 Д/Ф *ЛЕДНИЦЕ. КНЯЖЕСКАЯ РОСКОШЬ И САДОВО-ПАРКОВОЕ ИСКУССТВО*

13.30 *ЖЕНСКАЯ ЛИГА* (16+)
14.00 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС*. *МИРОВЫЕ НОВОСТИ* (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

ТИВИКОМ

06.05, 20.05 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ* (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.10 *НОВОСТИ ДНЯ*(16+)

АРИГ УС

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС*(16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ *ТЭЦ-3*. ПОГОДА (12+)

КУЛЬТУРА

07.30 *ЕВРОНЬЮС*
11.00 *НАБЛЮДАТЕЛЬ*
12.15, 02.55 Т/С *ПЕРРИ МЭЙСОН*

«РОССИЯ»

06.00 *УТРО РОССИИ*
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 *БАМБААХАЙ*

Пятница, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 *ДОБРОЕ УТРО*
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 *КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА*

12.30, 15.30, 18.30, 20.40 *ВЕСТИ-БУРЯТИЯ*
12.50 Т/С *ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ*
13.50 Д/Ф *ПРАВО НА ВСТРЕЧУ*

НТВ

07.00 *НТВ УТРОМ*
09.10 Т/С *ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА*
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 *СЕГОДНЯ*

11.20 Х/Ф *ЧУДЕСНИЦА*
12.55 *ПРОВИНЦИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ*
13.20 Д/Ф *ПОСЛЕДНИЙ РОМАНТИК. ЕВГЕНИЙ УХНАЛЕВ*

06.05, 20.05 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ* (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.50 *НОВОСТИ ДНЯ*

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

ТИВИКОМ

06.05, 20.05 *СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ* (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.50 *НОВОСТИ ДНЯ*

АРИГ УС

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 *ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС*(16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ *ТЭЦ-3*. ПОГОДА
09.00 *УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ*. *НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ*(16+). ПОГОДА

КУЛЬТУРА

07.30 *ЕВРОНЬЮС*
11.00, 16.40, 20.30, 00.20 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ

«РОССИЯ»

06.00 *УТРО РОССИИ*
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
09.55 *МУСУЛЬМАНЕ*

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 *СЕЙЧАС*
07.10 МОМЕНТ ИСТИНЫ (16+)
08.00 *УТРО НА 5* (6+)

Суббота, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for the first channel on Saturday, including times and program titles like 'НАЗНАЧЕНИЕ', 'ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!', 'СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ'.

«РОССИЯ»

Table with TV program details for the Russia channel on Saturday, including times and program titles like 'ВЫЛЕТ ЗАДЕРЖИВАЕТСЯ', 'СЕЛЬСКОЕ УТРО', 'ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ'.

Table with TV program details for the NTV channel on Saturday, including times and program titles like 'ВЕСТИ-ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СВОЙ-ЧУЖОЙ'.

НТВ

Table with TV program details for the NTV channel on Saturday, including times and program titles like 'АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ', 'СМОТР', 'СМАК', 'КАБАЧОК '13 СТУЛЬЕВ'.

Table with TV program details for the ARIG US channel on Saturday, including times and program titles like 'ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК', 'ВЕСЕЛОЕ ВОЛШЕБСТВО', 'МАРТЫНКО'.

АРИГ УС

Table with TV program details for the Arig Us channel on Saturday, including times and program titles like 'СКАЗКА ДЛЯ НАТАШИ', 'ФИЛПЕР', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'АФИША: ПОГОДА'.

Table with TV program details for the STS Baikal channel on Saturday, including times and program titles like 'НА НОЧЬ ГЛЯДЯ', 'СУМЕРКИ. САГА. ЗАТМЕНИЕ', 'КОМЕДИ-КЛАБ. ЛУЧШЕЕ'.

СТС «БАЙКАЛ»

ТИВИКОМ

Table with TV program details for the Tivikom channel on Saturday, including times and program titles like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ', 'ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ'.

Table with TV program details for the STS Baikal channel on Saturday, including times and program titles like 'МОНСУНО', 'РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ', 'ВЕСЕЛОЕ ДИНОУТРО'.

5 КАНАЛ

Table with TV program details for the 5th channel on Saturday, including times and program titles like 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА', 'ПРОЕКТ "БОЛЬШАЯ СТРАНА"', 'ВКУСНО'.

Воскресенье, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for the first channel on Sunday, including times and program titles like 'ОПАСНЫЕ ГАСТРОЛИ', 'ОПАСНЫЕ ГАСТРОЛИ', 'СЛУЖУ ОТЧИНЗНЕ!'.

«РОССИЯ»

Table with TV program details for the Russia channel on Sunday, including times and program titles like 'ГОРОД НЕВЕСТ', 'ВСЯ РОССИЯ', 'САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР'.

НТВ

Table with TV program details for the NTV channel on Sunday, including times and program titles like 'АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ', 'СЕГОДНЯ', 'ЛОТЕРЕЯ "РУССКОЕ ЛОТО"'.

Table with TV program details for the NTV channel on Sunday, including times and program titles like 'ДАЧНЫЙ ОТВЕТ', 'ТОВАРИЩ СТАЛИН', 'ОЧНАЯ СТАВКА'.

КУЛЬТУРА

Table with TV program details for the Culture channel on Sunday, including times and program titles like 'ЕВРОНЬЮС', 'БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ', 'ОДНОЛЮБИ', 'БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ'.

Table with TV program details for the Tivikom channel on Sunday, including times and program titles like 'ЧЕЛОВЕК НА ЛУНЕ', 'РАДАР-СПОРТ', 'ВКУСНО'.

ТИВИКОМ

Table with TV program details for the Tivikom channel on Sunday, including times and program titles like 'РАДАР-СПОРТ', 'ВКУСНО', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for the STS Baikal channel on Sunday, including times and program titles like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'КОЛЯ, ОЛЯ И АРХИМЕД', 'СЛОНОНОК'.

5 КАНАЛ

Table with TV program details for the 5th channel on Sunday, including times and program titles like 'ФАРЦОВЩИКИ', 'М/Ф (0+)', 'СЕЙЧАС', 'ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО'.

ЖОЛООШОНОЙ ДУУН

Үгэнь Ким Будаевай, хугж. П.Дамирановай

Musical score for 'Жолоошоной дуун' with lyrics in Mongolian and Russian, including notes and rests.

Талын уудам харгыгаар Табижа ябахата гоёл даа, Эдир залуу үетэнөөрөө Эбтэй ябахата золтой даа. Таараад ябахата зохид даа. Дабталга. 3. Хада байсын хабшуугаар Харгынудшье байдаг даа, нананан газартаа бушуугаар Хаба соогоо хүрэнэбди даа. 2. Холын харгыда олоороо Хамта ябахата хүртэй даа, Дабталга.

График проведения обрядов МРОШ «Тэнгэри» 2013 г.

Calendar table showing the schedule of rituals for the MROSH 'Tengeri' 2013, with columns for month and day.

Правление МРОШ «Тэнгэри».

Ремонт мебели на дому. Тел.: 621-351.

Адууһанай сагаан һүүл абажа байна. Тел.: 8-914-846-5657

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

Table with age restrictions: 0+ - от 0 до 6 лет, 6+ - от 6 до 12 лет, 12+ - от 12 до 16 лет, 16+ - от 16 до 18 лет, 18+ - старше 18 лет.

НУЖЕН ЛИ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК УЛАН-УДЭНСКИМ ШКОЛЬНИКАМ?

Х. СЕХАДОР

«Язык есть зеркало мыслей народа; умственный склад каждой расы отливается в ее язык, выбивается на нем, как медаль»

В нынешнее время молодежь предпочитает изучать иностранные языки, забывая о своём родном, теряя связь со своими корнями. Мы, как жители Республики Бурятия, должны беречь и развивать родной язык. Ведь наш язык очень древний, богатый и красивый.

В соответствии с «Законом о языках народов Республики Бурятия» № 221-ХП от 10.06.1992 года государственными языками Республики Бурятия являются бурятский и русский. Бурятский язык выполняет функцию общения во всех сферах. На этом языке издаётся художественная, политическая, учебно-научная литература, республиканские и районные газеты, работают театры, радио и телевидение. Но, к сожалению, жители Республики Бурятия зачастую не знают родного языка.

Немаловажную роль в деле сохранения языка играет семья. Именно в семье закладываются его основы. Мы считаем, что исключительно во всех школах республики бурятский язык должен быть введён как один из основных предметов.

Нам было очень интересно узнать мнения наших сверстников, учащихся других школ. Что думают ребята об изучении бурятского языка? Чувствуют ли они необходимость в этом?

Мы провели опрос среди учащихся школ города Улан-Удэ. В опросе принимали участие ребята разных возрастов и национальностей.

- Разговариваете ли вы на бурятском языке?

Паханова Нелли, 8 «А» класс, школа № 4: «В моей семье на бурятском языке говорит только бабушка, мама понимает, а папа не знает бурятского языка. Мы же западные буряты, восточные буряты на бурятском языке говорят, конечно же, лучше...».

Кристина, 10 класс, школа № 24: «Я знаю только пару общих фраз, а свободно бурятским я не владею. Мой папа родился в бурятской деревне и хорошо говорит на бурятском, а вот мама – русская и поэтому не умеет...».

Сэсэг, 3 класс, школа № 4: «Да, я говорю на бурятском языке и в моей семье принято говорить на бурятском языке».

Как же обстоит дело в общении со сверстниками? Здесь ситуация иная: большая часть опрошенных ответили, что в общении между собой предпочитают отдавать русскому языку. И все же среди респондентов были те, кто хотя бы немного общается на бурятском языке в кругу друзей.

Турчиновская Анжела Анатольевна, замдиректора по УВР, школа № 4:

«В школе я не слышала, чтобы дети общались между собой на бурятском, но во многих семьях общение происходит на родном языке. У нас многие дети приезжие, из района, которые билингвы, т.е. думают на бурятском, а обучаются на русском, здесь, конечно, есть некоторые сложности в обучении, потому что обучение идет на русском языке...».

Валерий, 7 класс, лингвистическая гимназия № 3: «В нашей школе только некоторые ребята общаются между собой на бурятском языке, и то очень редко...».

«...если бы объявили День бурятского языка, когда все без исключения должны были бы говорить только на бурятском языке, то я думаю, что этот день не удался бы, а вот если бы на английском, то может быть...».

- Как вы считаете, достаточно ли количество часов отводится на преподавание бурятского языка в вашей школе? - таким был наш следующий вопрос.

Мнения разделились. Школьники бурятской национальности высказали пожелания за увеличение часов, а ребята других национальностей с этим не согласились. Они посчитали нужным заменить уроки бурятского языка историей, географией или литературой Бурятии.

Загузина Катя, 6 класс, лингвистическая гимназия № 3: «У нас бурятский язык ведётся 2 часа в неделю, и я считаю, что этого вполне достаточно».

Очирова Санжа, 6 класс, лингвистическая гимназия № 3: «Мне

бы хотелось, чтобы мы больше изучали бурятский язык, чтобы во взрослой жизни мне не было стыдно перед другими бурятами за плохое знание родного языка».

Савченко Роман, 10 класс, школа № 24: отвечая на этот вопрос, сказал, что бурятский язык ему не интересен.

А вот что касается национальных традиций, то они нравятся всем. Школьники города Улан-Удэ с удовольствием отмечают такой праздник как Сагаалган. Ребята из школ города охотно принимают участие в мероприятиях, посвященных этому празднику.

Турчиновская Анжела Анатольевна, замдиректора по УВР, школа № 4:

«...В нашей школе очень часто проводятся праздники на бурятском языке. Сейчас мы празднуем Сагаалган. Наши ребята, участвуя в республиканском конкурсе Сагаалган, стали лучшими в номинации «Традиции и обычаи», на прошлой неделе ученица 5 класса нашей школы Цыдыбу Адиса участвовала в районном конкурсе «Дангина», проводившемся также на бурятском языке, и выиграла номинацию «Лучшая визитная карточка».

Ринчинова Марина, 10 класс, лингвистическая гимназия № 3: «В прошедшую субботу у нас был большой концерт, посвященный празднику Белого месяца, в нем принимали участие мамы, папы, бабушки, дедушки. Были приглашены шэнэжэнские буряты, которые рассказали о своих традициях, показали свою национальную одежду. Я очень люблю и ценю традиции своего народа».

Хотелось бы отметить интервью одного из учащихся лингвистической гимназии № 3 Тамира. Он с гордостью говорил о своей принадлежности к бурятскому народу. Тамир знает много песен и ему интересно всё, что связано с его родиной. Он хочет, чтобы все жители Бурятии владели этим прекрасным языком, так как это является показателем уважения к культуре края, в котором они живут.

Интересно, а что думают о преподавании бурятского языка профессионалы? За разъяснениями мы обратились к заведующей лабораторией бурятского языка РИКУиО, кандидату педагогических наук, доценту, автору УМК «Эрдэни» **Нанзатовой Эржен Патанхановне.**

- Эржен Патанхановна, мы знаем, что Вы много лет работали в школе, преподавали бурятский язык. Как вы думаете, с какими проблемами на сегодняшний момент сталкиваются учителя в преподавании бурятского языка в школе? Какие перспективы ожидают школьников в этой области?

- Конечно, одной из серьезнейших проблем, с которой сегодня сталки-

ваются учителя, является проблема преподавания языка для школьников с разной языковой базой. Каким же образом обучать русскоговорящих детей бурятскому языку?

На сегодняшний день в этом направлении Министерством образования Республики Бурятия, Комитетом по межнациональным отношениям, Бурятским государственным университетом, Республиканским институтом кадров управления и образования проводится большая работа.

29 декабря 2012 года принят новый закон Российской Федерации «Об образовании». На основе этого документа разработан проект республиканского закона «Об образовании», создана рабочая группа, в состав которой входят все заинтересованные специалисты. Данный проект будет дорабатываться, будут учитываться поступившие предложения, замечания. В обсуждении этого законопроекта принимает участие вся республика, все образовательные учреждения.

Наибольший интерес для меня, как для специалиста, представляет 10 статья «Язык и языки образования». В федеральном законе об образовании предусмотрено, что в республиках, входящих в состав Российской Федерации, может вводиться обязательное преподавание и изучение государственных языков. В нашей республике бурятский является вторым государственным языком. В отличие от закона «Об образовании», принятого 10 июня 1992 года, новый закон «Об образовании» предполагает обязательное изучение бурятского языка, как одного из государственных языков Республики Бурятия, по двум программам: «Бурятский язык для русскоговорящих детей» и «Бурятский язык как родной язык». В школах этот закон начнет работать уже с 1 сентября 2013 года.

- Спасибо большое, Эржен Патанхановна!

Эржен Патанхановна искренне, с любовью говорила о родном языке. О том, как он легок и мягок. Рассказала интересные истории из своей работы со студентами, о том, как они под гитару пели песни на бурятском языке, о совместных походах в театры Бурятской драмы, Оперы и балета.

Эржен Патанхановна рассказала об интересных людях, с которыми ей доводилось встречаться. Приводила примеры выдающихся личностей из истории нашего государства. Интересно было узнать, что, например, дворянин Осип Михайлович Ковалевский, будучи по происхождению поляком, ещё в XIX веке занимался монголоведением, в том числе изучал языки народов Сибири, составлял словари бурятского и монгольского языков и впоследствии преподавал восточные языки в западных университетах.

Через всю беседу тонкой нитью протягивалась мысль о том, что изучение различных языков открывает

перед человеком множество путей развития, а знание языка (традиций, песен и т.д.) своей родной земли духовно обогащает человека.

В заключение нашей беседы Эржен Патанхановна привела слова выдающегося педагога Ивана Яковлева, который образно говорил своим ученикам: «Один язык – один ум, два языка – два ума, три языка – три ума. Будьте умными!».

Размышляя об обучении бурятскому языку в школе, мы задумались «А какова же позиция родителей в этом вопросе?»

Мы побеседовали и с нашими родителями. И вот что они говорят:

Соколова Марина Валентиновна, мама учащегося школы № 5:

- Разговариваете ли вы на бурятском языке?

- Скорее нет, чем да.

- Хотелось бы вам обучиться ему?

- Я придерживаюсь высказывания Державина: «Учиться никогда не поздно», и стремлюсь получать всё новые и новые знания. Но получать только нужные мне знания, а в жизни я не так сильно нуждаюсь в знании бурятского языка, чтобы приняться его учить на старости лет (смеется).

- А в вашей семье кто-нибудь владеет бурятским языком?

- Нет, абсолютно никто не знает этого языка.

- Хотели бы вы, чтобы ваши дети изучали бурятский язык?

- Почему бы и нет? Да, я только «за».

- Как вы думаете, возможна ли замена этого языка такими предметами как: география, история, литература Бурятии? Или же было бы лучше сделать их как факультативы?

- Я считаю, что компромиссом в такой ситуации было бы сделать эти предметы факультативами, чтобы дети сами могли выбрать, хотят они заниматься изучением своей республики или нет.

- А какой предмет преподают в школе у ваших детей? Довольны ли вы этим предметом?

- Насколько я знаю, у моей дочери преподаётся «История Бурятии». Да, я вполне этим довольна.

- Знаете ли вы какие-нибудь бурятские праздники? И празднуете ли вы их?

- Да, я знакома с некоторыми из них. Например, Сагаалган. Нет, широко в нашей семье они не празднуются.

В целом, родители учащихся школ города считают, что каждый житель Бурятии должен знать язык коренного населения.

Рыбакова Елена Алексеевна, мама ученицы школы № 32:

«Школа-это тот самый социальный институт, который может помочь в этом нелегком деле сохранения культурного наследия и самобытности народов России.»

К тому же, знание языков, кроме своего родного, значительно расширяет мировоззренческие рамки. Человек получает возможность напрямую, без посредников познакомиться с самобытной культурой бурятского народа. Однако очень важным вопросом является постановка образовательного процесса, его направленность, методы, подходы. На мой взгляд, знакомство с языком должно начаться еще в дошкольном учреждении и носить ненавязчивый характер. К примеру, через сказки и колыбельные в детском саду, сказания о Гэсэре в младшей школе.

Некоторую сложность в освоении бурятского языка вызывает недостаток литературы, интерактивных источников. А ведь как было бы удобно, если бы первоисточник бурятской литературы можно было бы найти во Всемирной паутине. Знание бурятского языка прививает ребенку уважение к культуре, и если каждый желающий, и не только из Бурятии, получит доступ к бурятской литературе, возможно, в скором времени житель «Туманного Альбиона» будет гордиться тем, что читал Гэсэра в оригинале.

Проанализировав слова наших респондентов - школьников, учителей, родителей, мы пришли к выводу, что в основном все выступают за изучение бурятского языка в школе. Оно будет более успешным, если будет проходить с учетом некоторых факторов:

1) выбор уровня изучения языка должен носить добровольный характер, т.е. учащийся должен понимать, для чего он изучает и что сможет получить на выходе. Русскоговорящий школьник, к примеру, будет знать основы языка и в определенной ситуации сможет составить диалог, будет знать гимн Бурятии на родном языке, сможет рассказать о традициях и обычаях земли, на которой он родился. Учащиеся, для которых бурятский язык является родным, конечно же, заинтересованы в более полном изучении языка. Они будут знать грамматику и лексику языка, будут читать художественные произведения на бурятском языке и т.д;

2) изучение бурятского языка важно проводить с использованием современных учебников, в том числе и электронных интерактивных средств.

Изучение языка родной земли полезно каждому жителю республики, уважающего не только окружающих его людей, но и, в первую очередь, себя, поскольку:

- знание дополнительного языка полезно для собственного общего и культурного развития;
- человек, знающий культуру, песни, традиции родной земли, всегда более интересен окружающим, с ним всегда есть о чем поговорить;
- человек со знанием нескольких языков более востребован на рынке труда;
- мозг человека, «тренированный» знаниями, не позволит телу рано состариться.

Хотелось бы закончить нашу статью словами А. Куприна: «Язык - это история народа. Язык - это путь цивилизации и культуры. Поэтому-то изучение и сбережение родного языка является не праздным занятием от нечего делать, но насущной необходимостью».

Людмила ЧЕГЛАКОВА, 11 класс, Ольга ЧУБУКИНА, 8 класс, Татьяна ЮХОВА, 8 класс, Ксения ЕЛАГИНА, 8 класс, Все-юнкеры МБОУ СОШ№5. Руководитель Дарима Батомункуевна РАДНАЕВА.

Шэнэ ном гарахадаа бэшээн авторта, уншагшадта ехэ бэлэг болоно гээшэ. Шэнэ жэлэй эхиндэ «Тайлаг тэмээн» гэхэн гаршагтай Басаа Валерын «Этигэнэм» гэжэ согсолборин хоёрдохи хуби «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда нара хараба. Энэ номой редактор мэдээжэ поэт Ч.Ц. Гурьев. Номой тайлбари хадаа, автор хоёрдохи жэлээ шүлэг

бэшэхэдээ, тайлаг тэмээн боложо ябана ха. Басаа Валера (Дабаев Валерий Цыренович) түмэр сагаан Луу жэлдэ Бэшүүрэй аймагай Шэбэртэ нютагта түрэнэн. Эрхүүгэй политехническэ институтта «инженер-металлург» гэхэн мэргэжэлтэй боложо, Новокузнецкын алюминин заводто, Улаан-Удын ЛВРЗ-дэ хүдэлөө. Гүрэнэй аюулгүйе сахидаг Комитедтэ абтагдажа, наһанайнгаа амаралтада гаратараа, подполковник зэргэтэй алба хээ.

Басаа Валера 2011 оной эхиндэ шүлэг зохёожо эхилээд, заримынь согсолборилжо, ном болгон хэблүүлээ хэн. «Гурбан ногоон» гэжэ трилогиин автор, бэлигтэй уран зохёолшо Самбу Норжимаев «Этигэнэм» гэхэн түрүүшын ном уншаад байхадаа иигэжэ бэшээн: «Басаа Валера бодомжынгоо үлхөө таһалдуулангүйгөөр, Буря-

адайнгаа баян, гоё найхан байгаалие Федор Тютчевһээ дутуугүйгөөр үхибүүнэй нюдөөр зураглаха юм», - гэшэнь тон зүб ха. Хоёрдохи ном соогоо автор гол түлэб гүн ухаанай шүлэгүүдые, уянгата басни, оршуулга, арадай аман зохёолой шэмэгтаабари, өөрынгөө үгэ дээрэ зохёогдоһон дуунууд болон зүжэгүүдые орууланхай. Энэ ном соо Худанай хаан-лама Лубсан-Сандан Цыденовтэ, Бадмын Доржо шабидань, Буряадай арадай поэт Цырендулма Дондогойдо, Россиин габьяата артистка Елена Шараевада зорюулһан мурнууд ороо. Тиэхэдэ нэгэ хэһэг оршуулганууд болоно. Үндэр түрэлтэ Далай лама Тензин Гьяцо, Публий Овидий Назон, Афанасий Фет, Андрей Вознесенский, Игорь Тальков гэгшэдэй бүтээлнүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулаа, тийхэдэ өөрынгөө шүлэгүүдые ородшолһон. Аха заха болохо талаан бэлигтэй поэт Дан-

саран Доржогутабай: «Басаа Валерые бодолтой, гүнзэги удхатай шүлэгүүдые бэшэдэг хүн гэжэ ханадагби», - гэжэ хэлэһэниинь, ехэ найн сэгнэлтэ болоно. Басаа Валерын «Ямар удаан болообши даа» гэхэн зүжэглэмэл дутай домог болон баснинууд «Морин хуур» сэтгүүлдэ толилогдоо хэн. Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ, Буряадай арадай поэт М.Р. Чойбонов иигэжэ хэлэһэн байдаг: «Та өөрыгөө поэт бэшэб гэжэ бү хэлэгты. Та поэт хүн гэшэштэ». Авторай үгэ дээрэ Россиин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, композитор Владилен Пантаев хэдэн дуунуудые зохёогоо. Мэдээжэ дуушад Валентина Цыдыпова, Цыпилма Аюшеева, Бутидэй Дондог гэгшэд Басаа Валерын «Дэлхэй дүүрэн дуран», «Эхын дуран», «Шэнэхээн» дуунуудые дуулана. «Эзэн Богдо Чингис хаан», «Нангин табисуур» гэхэн шүлэгүүдые

Монголой яруу найрагша Болдын Батхуу монгол хэлэн дээрэ оршуулжа, «Монголой үнэн» сониндо хэблүүлээ.

Автор 150 номуудаа республикын аймагуудай хүдөөгэй сангуудта бэлэглээ. Үшөө тийхэдэ Ардайн Адаг, Агын тойрог, Улаанбаатар хото, Хэнтэй, Дорнод, Хүбсэгэлэй уншагшад энэ номтой танилсаха аргатай. Худалдажа абахаа ханаһан зон Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сангай киоскдо хандагты. Иимэ габшагайгаар, абьяастайгаар бэшэжэ эхилһэн уран шүлэгшэн Басаа Валерада амжалта, гуурһантай хурса байг, үшөө олон зохёолнуудые бэшэгты гэжэ хүсэе.

Рэгзэма БАТОМУНКУЕВА,
Буряад Республикын
Үндэһэтэнэй номой
сангай ахамад
библиотекар, Россиин
Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.

«МИНИИ САГААН НАРА» конкурсно

НАЙН ХЭРЭГЭЙ, НАЙХАН ҮРЕЭЛЭЙ НАЙНДЭР

**Арад зондоо Сагаан нара
Аза жаргал үреэгээл даа.
Нэрэ солын магтан үргөөд,
Нэгэ наһа нэмээгээл даа!**
(Г. Чимитов).

**Сагаалган гэшэ буряад зоной
эгээл найхан, эгээл гүнзэги
судхатай, арад зоной ажабай-
далтай нягта холбоотой найндэр
гээшэ ааб даа.**

Урдын урда сагнаа хойшо арад бүхэн Шэнэ жэлье угтажа, найндэрлэдэг байһаниинь мэдээжэ. Теэд нэгэ тогтомол хамтын үдэр гэжэ байгаагүй, арад бүхэн өөһэдэнь ажабайдалда таарамжатай саг шэлэжэ тэмдэглэдэг байһан.

Саг жэлэй үнгэрхэ тума арад түмэн юртэмсын эрьесэ байдалые мэдэхэ боложо, үе сагай литые наринар тодорхойлоодоо, эрдэм ухаанай үндэһөөр байгуулагдаһан астрономическа литэтэй болоһон түүхэтэй. Литэ календарь хадаа нарын дүхэригэй хубилалтатай тааруулан зохёогдоһон байна.

Буряад-монголшуудай абаһан литэ календарь 12 жэлэй (хулгана, үхэр, бар, туулай, луу, могой, морин, хонин, бишэн, тахья, нохой, гахай).

Хубилган шэнэдхэлгын үе ерээжэ, 1990 ондо Буряадай АССР-эй Верховно Соедэй Президиумэй зарлигаар Сагаалган – арадай найндэр гэжэ үргэгдөөд, амаралтын үдэр боложо, гүрэнэй хэмжээндэ тэмдэглэгдэжэ эхилээ. Энэ хэрэгтэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн эблэл, илангаяа тэрэнэй Президентын орлогшо, эрдэмтэн, манай Хэжэнгэ нютагай хүбүүн Бата Бартуевай үүргэ тон ехэ.

Манай эндэ буддын шажанай дэлгэржэ эхилхэдэ, дасан дуганаа нэргээжэ, Сагаан нараяа найхан сэрбэр сэдхэлтэйгээр, ёһо гуримаа сахин угтадаг болонхой гээшэ.

Сагаалганай бури урда гэртэхи, газаахияа сэрбэрлэжэ гуримтай болгоно.

Монгол нарын 29-дэ дасан бүхэндэ Дүгжүүбэ хурадаг. Дүгжүүбын үдэр олон зон дасандаа ошожо уншалгада нуужа, дасанаа тойрон маани мэгзэмээ уншажа гороо хэдэг. Жэл соо сугларһан бүхы муу муухай юумэн галдагдажа, хүнэй сэдхэл ариудхаг-

даба гээшэ. Хуушан жэлэй һүүлшын үдэр Бурханаа дэлгээжэ, табагаа табижа, хүн сэржэмээ үргэжэ, зулаяа, санзай, хүжээ бадараажэ, бурхандаа һунажа мүргэдэг, гал гуламтаяа тахижа хүндэлдэг ёһотой юм. Энэ үдэр гэр бүлөөрөө гэртэ масаглажа, мяха эдингүй, сагаан табагнаа сагаан эдээгээ эдижэ үнгэргэдэг. Энэнь бэе, хэлэ, сэдхэлээ ариудхаһан удхатай.

Сагаалганай үдэр эртэ бодохо ёһотой, юундэб гэхэдэ, эхэнэрэй дүрсэтэй аад, эжымнай шэнги энэрхы зөөлэн шэнжэтэй һама сахюусан юртэмсые гурба дахин нүдэ сабшаха зуура тойрон ердэг. Үхэнэндэ орохогүй, маанадые харалсажа байхын тула хүнүүд эртэ бодожо, газаагаа сан табижа, орон дэлхэйдэ сэржэмэйнгээ дээжэһээ үргэн хүндэлдэг, сагаан сэдхэлһээ бүхы амитан зондо бүхэли жэл соогоо найн найхан, элүүр энхэ, буянтай, хэшэгтэй ябахынь хүсэжэ үреэдэг гээшэ. Шэнын 2-то бүхы хии мори хийдхэгдэхэ үдэр. Аза талаантай, урагшатай, найн ябахын тула хийсэжэ байха удхатай.

15-ай Дүйсэн үдэрнүүдтэ хүнүүд дасандаа хуралнуудта ошожо, заһалаа бүтээлгэнэ, харгыгаа нээнэ. Эдэ ехэ Дүйсэн үдэрнүүдтэ хэһэн буян хэдэн дахин арьбажадаг, харин нүгэл хэбэл, хэдэн дахин үсхэгдэжэ ехэ болоно.

Хуушан жэл үдэшэлгын, Шэнэ жэл угталгын найндэр өөрын онсо гүнзэги удха шанартай. Эдэ үдэрнүүдтэ сагаан сэдхэлээр, сагаан эдээгээр арадайнгаа найндэр угтажа, гэртэхинээ, түрэл гаралаа, багшанараа, үеынгөө нүхэдтэй золгожо, бэлэг сэлэгээ хубаалдажа, найхан үреэлээ үргэлсэжэ, баяр зугаагаа дэлгээжэ ушар тудатаг гээшэ.

Харин урдандаа, манай үетэнэй багаханууд байхада, Сагаалган ямарар үнгэрдэг байгаа гээшэб даа гэжэ бодомжолон, өөрһөө аха, эгэшэшье зонуудһаа һаянай уулзан хөөрэлдөөб, нурагшалан мэдээнүүдые абааб.

Минии гэртэхиндэ бурхан байгаагүй, хожомын нагаса эжы хүгшэн эжын мордоһоной һүүлдэ бии болоо. Тиимэһээ бурхан дэлгээгдэжэ, бурханда мүргэхые үхибүүн наһандаа үзөөгүй байнаб. Нургуулида ошоходош бурхан үгы гэжэ зааха. Х. Намса-

равай зохёолнууд сооһоо уншахада, ламые муушалһан жэшээнүүд байха. Сагаалган болоходонь, айлда бү орогты, сагаалжа бү ябагты гэжэ багша айлгаха. Тиимэл сагта өөдөө болоһон байнабди даа... Сагаалган дүтлөө гээд, хүн зон гэртэхи газаахияа арилгадагынь ханаһан. Эжымнай амтан эдээгээ бэлдэжэ эхилхэ. Гэр бүлдөө олон хадаа хабтагайгаар дүүрэн буузануудые хэжэ хүргэхэ. Тэдэнээ шанахадаа, Буянта баабайнхияа хэһэн томо хара жэгнүүр асарха, тэрэн мүнөөшье нүдэндэмни харагдаһа. Киногой диск (дундаа нүхэнүүдтэй түмэр) түхэрээнүүд байха, буузануудаа диск дээрэ табижа, дискингээ дунда, үндэр болгожо, дундуурнь ниидхын катушкануудые хэнхэй байдаг байгаа. Бууза эдихэдэ ехэл амтатай байгша хэн. Сагаан эдээн табанһаа – хуу байгаа ааб даа – зузаны гэгшын хушөөмэг, тибһэтэй үрмэн, хатаһан айрһан, ороһотой аарсан г.м. хүртэхэш даа. Гэдэһэн соо хээд хүргэжэрхиһэн шара тоһо хүйтөөр хэршээд хос-хос гэтэр эдигшэ бэлэйбди.

Сагаалганай үдэр түрэлдөө – Анна баабайнда сагаалһаа ошохо гээд, харанхы болохые хүлээхэш, үдэр ошоо нааш, багша харажархиха гэжэ айхаш.

Үдэшэ харанхы болохолоорнь, жукфонаряа баряад, дүү хүбүүн Цыбикжабтаяа хүтэрэлдөөд, зүүгээр, булагай эрье доогуур хоргодожо байжа урагшаа гуйлдэхэш. Анна баабайтан манай гэртэхинһээ урагшаа – булагай эрьедэ багахан гэр соо һуудаг айлайхи хэн. Ошохо бурханһаань адис абаад лэ, бурханайнь жэл соо байлһан саахар, бообыень эдихэш даа, тэдэнь хатаһанхай, адис санзайн үнэр орошонхой байгша хэн. Тэдэниень амтархан байжа эдээд лэ, үшөөшье магазинһаа абаһан амталуурнуудһаань хүртэхэш, манай нударгын тухай кусковой сагаан саахарнуудые багахан хазуураар хазжа хубаагаад үгэхэ, элдэб олон үнгэтэй леденцы конфетэнүүдые түхэрээн түмэр баанха сооһоо гаргаад үгэхэ даа. Тэдэниень хармаандаа хээд лэ, һөөргөө үнөөхи эрье доогуураа хүтэрэлдэн гэртэ гуйлдэжэ ерэгшэ

һэмди. Ямар һонин саг байгаа гээшэб даа?! Гүрэнэй гэмтэн бэшэ аад лэ, багахан үхибүүд саахар, бообо эдихын тула (айлай юумэн амтатай) багшадаа харагдахагүй гэжэ харанхыда уһанай эрье доогуур гуйлдэжэ ябаха гэжэ?! Харин мүнөө багшадаа орожо, бурхантай хаана бэ гэлдэн золгодоод, сагаалаад, үреэлдэнь хүртөөд гарана ха юм. Нээрээл «саг сагтаа, сахилза хүхэдөө» гэжэ зүб лэ хэлсэдэг ха даа.

Баһа нэгэ ушар намда элээр ханагдадаг юм. Нютагтамнай Дамдинхай гээд бурхан шажан мэдэхэ, Ивалгын дасан ошохо, нютагай зоной захья бүтээлсэдэг үбгэн байгаа. Сагаалган соогуур зээ хүбүүгээ абаад ошоһон байгаа. Үглөөдэринь нургуулиин директор Агбан Аюржанаевич Аюржанаев дружинын линейкэ эмхидхэжэ, тэрэ хүбүүе дасан ошолдобош гэжэ эхэтэ зэмлээ хэн, үшөө дахин ошоо хаа, пионерһээ гаргагдахаш гэжэ хараагаа хэн.

Сагаалганай үедэ гэрһээ гарахаяа, хүршэ айлайдаа, магазиншые ошохоёо түбэгшөөхэш, багша харажархёо һаа – сагаалжа ябаа гэжэ ханаха гэжэ айхаш.

Наһатай болоһон эгэшэ, ахатанай хөөрөөнүүд:

«Эжынгээ оёһон бүд туулмаг баряад түрэлдөө, айлаар сагаалжа, саахар боохор дүүрые суглуулаад ерэгшэ һэмди», «Туулмаг соо шагайнуудаа хэжэ айлайда ошоод наадаха, шүүгээ һаа, шагайнуудаа үшөө олошоруулаад ерэгшэ һэмди», «Гэрһээ өөрынгөө хадагалһан һээр абажа ошоод, нэгэнэйдэ сугларад, һээр шаажа наадаха, шааха бүхэндөө хухалаагүй һаа, мүнгэ табиша, эд мүнгэн сугларжа эхилхэ, илажа шаһан, һээр хухалһан хүндэ ехэ мүнгэн шан хүртэдэг байгаа»...

Тэрэ сагтаа баһал хүхилдэжэ, зугалжа, зохидоор найндэрөө үнгэргэдэг байгаал даа.

Сагаан нарын үдэрнүүдтэ урданай заншалаар сэдхэл бодолоо ариудхажа, гансал найн хэрэг үйлэдэжэ ябаһаннай болтогой!

Л-Ж. БОРОХИТОВА,
багшын
ажалай ветеран.

БУРЯАД СОЁЛОЙ АЛТАН АБДАРНАА. ШЭНЭХЭЭНЭЙ ТААБАРИНУУД

Манай буряад арад таабари таалсаха заншалтай байсан юм. Таабари таалсаха аргаар хүүгэд байгаалийн, ниигэмэй элдэб янзын мэдэсэтэй танилсаха, ухаан бодолоо гүйлгэхэ шадабаринаа гадна сээжэлдэн тогтоохо, баян үгэ хэлэнэй шадабаритай болодог. Түсхэйлбал, хонирхон гайхаж асуудалда харюусаха, этигэн хүсэж хөөрөжэ дүрсэлхэ гэхэ мэтээр янза бүрийн мэдэлгын хүрээ үргэдхэжэ, үгэ, үгүүлбэри зохиёхо шадабари нэмэгдэнэ.

Хүн юрэнэ өөрын ажаглалтын үрэ дүнгые таабарида баталан хадагалхын зэргэ өөрын досоохи сэдхэсын онсо

шэнжэ болон оршон тойроной байдалы- ешье таабарида оруулдаг. Тиймэнэ таабари буряад соёл болбосоролые шудал- хада шухала болоно. Таабари хүүгэдтэ хэлэнэй, бэшэгэй мэдэсэ олгохо хэмжээ үргэдхэдэг эхин сурбалжа болон байга- алиин, хүнэй юртэмсын үзэгдэлүүдтэй танилсуулха тайлбери толи болоно.

Таабариин үгэнүүдэй холбоо шүлэгэй хэлбэритэй ушарнаа үхибүүдтэ зохи- сотой байдаг. Таабари бүтээжэ байгаа олон янзын аргуудые харахада, тэрээн дотор нарин ажаглалта нюугдана. Түмэн янзын үзэгдэл юумые таабарижуулха- даа, тэдэниие хоорондонь харисуулан

үзэжэ, олон шэнжэ тэмдэгиень задалан шэнжэлээд, нэгэдхэн дүгнэхэ хэрэгтэй байдаг. Тиймэнэ таабари тааха ябаса- да үхибүүдэй сээжэлдэхэ шадабариин найжархын хажуугаар юумые харисуу- лан бодохо, задалан шэнжэлхэ, нэгэдхэн дүгнэжэ сэдхэхэ шадабари дээшлэнэ.

Таабари таалган мүрысөөнэй хэл- бэрээр ябагдадаг. Хүүгэд хэн нэгэнэй хэлэнэ таабариин тааха гэжэ эдэб- хитэйгээр сэдхэн бодохо, өөрынгөө таабари хэлэхэ, тайлбариинь андалдан хэлэхэ мэтээр ухаан сэдхэлээ хүгжөөнэ. Хүнэй хэлэнэ таабари таажа шадаагүй наа, шуолуулан худалдагдаха болоно.

Жэшээлбэл,

**Гунан гунан тэмээгээр,
Гурбан уута будаагаар,
Дунэн дунэн тэмээгээр,
Дурбэн уута будаагаар,
Нэтэрхэй зүүгээр,
Ниймэрхэй хадагаар,
Ноёной шэшээр,
Нохойн бааһаар...**

гэхэ мэтээр адаг муугаар шуологдохоо зайлахын тулада хүүгэд олон тоогоор таабари сээжэлдэхэ, аха- мад томоотонһоо шэнэ таабари суглуу- лан сээжэлдэхые оролдохо юм.

ХҮН, ХҮНЭЙ БЭЕЫН ХУБИНУУД ТУХАЙ

1. Гүймэл шэрээ, шабхадажа, һуумал бурхан. Булай аюулнаа хамгаалаа.
2. Холбоо модон хонолготой, 9. Эртэ нээгдэдэг, орой хаагдадаг шэл болор гэртэ Хоёр сумаа хүнэнэтэй.
3. Хөөрхэн тэрэ айлшан Шинии, минии дүрсэ тодорно.
4. Нам дабаан, набшан 10. Монсогор шулуун моринһоо хурдан.
5. Хас эрдэнийн суурга, 11. Добые тойроһон долоон нүхэн.
6. Алаг буруун аргалай 12. Хорин хонин холбоотой, Хотогор зээрдэ һойлтотой.
7. Адхахада адха дүүрэхгүй, 13. Мүйтэгшэн мүнгэн хорёотой.
8. Бурханаа бургааһаар 14. Хадын хажууда суурья хуряагша.

15. Үндэрэй үбэртэ эхир Хүнды руу хүхэ шонын гүйхэдэ,
16. Харахада ойро, Хазахада холо.
17. Табан хүнэй нэгэниинь Шэрэм түмэр малгайтай.
18. Таг дээрэ табан ялагар, Табижа тоолоходо - арбан ялагар, Дэлгэжэ тоолоходо - хорин ялагар.
19. Арбаадайе арбан хүн мордуулба, Хорхоодойе хорин хүн мордуулба.
20. Ехэ гэр соо — бага гэр, Бага гэр соо - балшар хүбүүн.
21. Гэдэһэниинь арадаа, Гэдэгэрынь урдаа.

22. Алтай хангайн үбэртэ Алтан шагай булаатай, Бугын гү, сугын гү?

ТААБАРИНУУДАЙ ТАЙЛБАРИНУУД

- 1) моритой хүн; 2) нарай нялха хүүгэд; 3) нарай нялха хүүгэд; 4) үүдээр хүнэй орохо; 5) багша, шаби; 6) нюдэн; 7) нюдэн; 8) нюдэн; 9) нюдэн; 10) нюдэнэй хараса; 11) нюдэн, шэхэн, хамар, аман; 12) шүдэн, хэлэн; 13) хэлэн; 14) шэхэн; 15) хамар, нюһа ниихэ; 16) гарай альган; 17) хурабшатай хурган; 18) гарай, хүлэй хюмһан; 19) самса, үмдэ үмдэхэ; 20) гутал, оймһон, хүл;

21) хүнэй булшан, хангир; 22) хүүгэдэй хүйһэн.

НЭЕЫ ГЭР, ГЭР ОРШОНДОХИ БАЙДАЛ ТУХАЙ

23. Аса модон, буса модон, Бурхан хэрээһэн, булган малгай.
24. Тэгшэ олон дүрбэлжэн Тээг зангилаагаар эбхэгдэнэ. Тэн сасуу хүбүүд Дээһэ үлхэжэ наадана.
25. Та зүүгээр, би баруугаар, Хабтагай голдо уулзая.
26. Хонин эрдэнийн эшэж, Хотоло олоной гар бүтээл, Гунан дааганай дэлһэн, Гурмаһан найхан эршэм.
27. Эртэ гэдэлзэжэ гэгээрүүлнэ, Орой дохилзожо дулаална.
28. Хабалиг нариихан бээтэй, Хатан эжын угалзатуулһан, Халуун, хүйтэниие зохируулдаг,
29. Табан хушуу малай Дархалжа табиһан гуралтаар бүмбэлзүүр, Тансаг баян амидаралай Баталга болоһон бүмбэлзүүр.
30. Эгэшэ дүү хоёр ээрэм сасуу, Эгэшэ заахан дүүнэ эрьежэ шадаха эрдэмтэй.
31. Дарахи азарга далан урга шэрэжэ, Долоон зуун толгойд тулажа зогсобо.
32. Түнтэгэрынь ябаба, Түхэрэниинь үлэбэ.
33. Уулын оройдо угалза гурбалжан, Даруухан зургаалжан.
34. Гэр дүүрэн дүрбэлжэн олбог.
35. Хэн соолооб? Хэнзэ соолоо. Юун гарааб? Нүхэн гараа. Юугээр бүглээб? Арһаар бүглээ.
36. Ябахагүй аад, дүрбэн хүлтэй, Эдихгүй аад, гэдэһэ ехэтэй.
37. Зэргэлээ шэнги бээтэй, Жэгнэнэн найхан дуутай,

38. Дүрбэлжэн найхан бээтэй, Дүнгинэмэ найхан хоолойтой, Хайрсаг нэрэтэй хашан наадан.
39. Хэлэнэн үгэшни хэмжээтэ утаһанда хоргодобо, Дуулаһан дууншни дугы сахаригта хоргодобо, Хээзэ нэгэ үдэр шамайе нажаан гаража ерэхэл.
40. Аашагүй хүүгэдэй алая зангынь хэсүү: Урагша хойшоо сохилоод, Ушар зүггүй жэнгинэнэ.
41. Хэлэгүй аад, хэлэхэнэ тодо, Хоолойгүй аад, дуулахань найхан, Шэхэгүй аад, сонсохонь һонор, Ухаагүй аад, ухаалахань мэргэн.
42. Аршахада, үнгэ яларна, Алдахада, ами алдана.
43. Үндэр сагаан үбгэн уйлаһаар үргэдэбэ.
44. Арбан хоёр үртөөтэй, Үртөөн бүридөө хэмжээтэй, Албанай хоёр элшэтэй, Элшэн бүри тушаалтай.
45. Уняагүй гэрэлтэ утаагүй гал.
46. Зуу найман хонин Гурбан улаан хусатай, Арбан хүүгэд хоншонтой, үбгэн харуултай.
47. Хотониинь хара.
48. Хубалзын шэнээн бээтэй, Хутагта номин шанартай.
49. Төө шэнээн бээтэй, «Тун» гэжэ дуу гарамсаараа, Түмэн гэрэл алдараад, Түрэнэн бээе һүйдхэдэг.
50. Мяхан тулга, модон тогоон.
51. Гэрэй шэнээн гэдэһэтэй, Гэнтэ гараһан хүзүүтэй.

52. Угалза шорхоодойдо Улаан бороо орожо, Ухаанта бүмбэгэр добосог Углаад саашаа хандаба.
53. Тооно дээрэ тодо улаан шагай.
54. Үлзытын хонин үглөө бүри ниилэжэ, Үдэшэ бүри һалана.
55. Ангас гэхэдэ, бултас гэнэ.
56. Үргэн түмэрэй өөдэһэн, Үлэн бугын арһан, Хангайн модоной набшаһан, Хайр шулуунай хахархай.
57. Хадын шулуунай нэгэ жаахан, Хабсагайн модоной нэгэ жаахан, Хатуу түмэрэй нэгэ жаахан, Хандагайн арһанай нэгэ жаахан - Хамта бүгэдэ нэгэ бүлгэм.
58. Хара морин ган туруутай.
59. Шулуун ноён шүрэ дэнзэтэй.
60. Могой эрэн бээтэй, Модон гурбан хюмһатай.
61. Нахид хүтэл, найман шандааһан, Дүрбэлжэн тала, дүтэлүүлхэ тэбхээ.
62. Би урагшаа нюуртайб, ши хойшоо нюуртайш.
- Бидэ хоёрой харалсахагүймнай харамтай.
63. Шамһаа бага тонолзон, Шамайе үргөөд табина.
64. Нэнжэ тогоон хоёр, тэрэ юун бэ?
65. Ган түмэр бээтэй, Хатуу шанга зоригтой, Ганган басаган ханитай, Ганса нэгэ нюдэтэй.
66. Түмэр тэмээн утаһан бурантагтай.
67. Нарин субарга найман сонхотой.
68. Агтын дүрсэтэ аянгата хайрсаг, Арбан хурган ардаг номоор хүдэлнэ.
69. Таб-табхайн дуун, Табан зүйлэй уянгын дуун,

- Дүнгэр-дангар, дун-дан, Түби дэлхэйе дорьюулһан дуун.
70. Саа бугын шандааһан, Сагаан зандан модон, Алаг үхэрэй эбэр, Арад зоной зугаалса.
71. Уһагүй талада шуһагүй байлдаан.
72. Адли бэшэ зургаан талатай, Али олониие түлөөлжэ шадана.
73. Хурьһэгүй газар, Уһагүй далай, Амитангүй дайда, Хунгүй хото.
74. Дээрэнэ дэн шара, Дундань дун сагаан, Доронь доргон боро.
75. Үбһэ хулһанһаа хубилмал Үнгэ зүһөөр гоёмсог, Оюун бэлигэй хүртээлдэ Онсо ехэ габыятай.
76. Мэдэдэгтэ — мэргэн хорбоо, Мэдэдэгүүдэ - эрэн хорбоо.

- гэрэй бүхы бүрээһэн оһор; 27) үрхэ нээхэ, татаха; 28) хаяабша; 29) нэеы гэр; 30) мого, үүдэн; 31) тооно, уняа; 32) нэеы гэр зөөхэ; 33) нэеы гэрэй үрхэ; 34) хана; 35) хана үдэхэ; 36) шэрээ, стол; 37) телефон; 38) эгэшэгтэ хайрсаг — магнитофон; 39) дуу шэнгээдэг машина — магнитофон; 40) хонхо; 41) радио; 42) лаампа; 43) шубуун дэн; 44) саг — часы; 45) зула; 46) эрхи; 47) ном, бэшэг; 48) түбэд-монгол эм; 49) пуужаан — салют; 50) модон аяга бариха; 51) сайн гүсэ; 52) буряад малгай; 53) малгайн дэнзэ; 54) дэгэлэй тобшо; 54) тобшо тобшолхо; 56) хэтэ сахюур, уута, уула; 57) хэтэ, сахюур, уула, ута; 58) хэтэ; 59) хүхүүр - хөөргэ; 60) шүдэр; 61) эмээл; 62) эмээлэй бүүргэ; 63) дүрөө; 64) дүрөө; 65) зүүн; 66) зүүн, утаһан; 67) лимбэ; 68) морин хуур; 69) бүрээ, бэшхүүр, сан, хэнгэрэй дуун; 70) эбэр номо; 71) шатар наадаха; 72) шагай; 73) атлас; 74) хүшөөһэн хүн; 75) саарһан; 76) ном, бэшэг.

ТААБАРИНУУДАЙ ТАЙЛБАРИНУУД

- 23) тооно, үрхэ; 24) хана, уняа; 25) ути, бүһэлүүр; 26)

Т.САМБЯЛОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

Алексей Данилович БАДАЕВАЙ 85 жэлэй ойдо

«ЭХЭ ОРОНДОО, АРАДТАА ЭНХЭРЭЛЭЭ ҮГЭНЭМ»

Буряад Республикын арадай поэт, соёлой габьяата хүдэлмэрилэгш Алексей Данилович Бадаев (Бадмын Лэгсэг) зохёохы зам үргэн ехэ, үрэ түгэс байһан юм. Тэрэ Улаан-Үдэдэ, Москвада хэблэгдэжэ гараһан уянгата шүлэгүүдэй гушаад номой автор мүн. Буряад уран зохиолой хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ хубитаяа оруулһан поэт гээшэ. Тиимэһээ тэрэ 2003 ондо Хани Барисаанай орденээр шагнагдаа һэн. Алексей Бадаев 80 наһанай

ойдо Буряад Республикын Правительство Агваан Доржиевай медалаар шагнаһан байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ сэрэгэй заводто слесарээр хүдэлхэ үедөө фронтовикуудта зориулагдаһан шүлэгүүдые бэшэдэг байһан юм. Эдэ шүлэгүүдын республикын "Буряад-Монголой үнэн" газетэдэ толилогдодог байгаа. Хойшодоо А.Д.Бадаев "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хам-

гаалгын Агуухэ дайнда шэн габьяата ажалай түлөө" медалаар шагнагдаа һэн. А.Д.Бадаев – Ивалгын аймагай хүндэтэ эрхэтэн, тус аймагай Гимнын автор юм. 2003 ондо буряад болон ород хэлэнүүд дээрэ хэблэгдэжэ гараһан "Хуби заяан. Судьба" гэжэ номын уран зохиолой талаар Буряад Республикын Гүрэнэй шанда хүртөө һэн.

Наһанайнхүэр Цыжип Очировна ЦЫНГУЕВА.

САГААН СЭДЬХЭЛ

Саб сагаан сэдхэлэй дууе,
Саб сагаан аалин намдууе
Яб байса бээдээ хэдэрһэн,
Сэнтэнэн һахалаа эмэриһэн
Сэсэн үльгэршэ үбгэн
мэтээр,
Сагаан нэеы гэртэмнай
эртээр
Сагаан нара айлшалдаг
юмэл.
Амгалан мэндэ түби
дэлхэйдэ
Ажаһуудаг малшан
бүхэнэйдэ
Ородог юм иигэжэ
шэнэ жэл -

Оршолонто амидаралай
үргэлжэлэл.
Хори буряадуудай эгээл
хүндэтэй
Хойморой олбог дээрэ
зэргэтэй
Сагаан нара забилжа
һуугаад,
Сагаан бэлэгүүдээ
барюулна манда:
Залуу бүлүндэ үхибүү
нэмэри,
Зарим айлайда адууһа
нэмэри,
Нэмэри жэл - хүнэй наһанда.

Садатараа эдинэ
Сагаан нара
Сагаан эдээ – зөөхэй, тараг.
Тогооной архьяар хоолоо
даруулна,
Тойрошодто иимэ жэшээ
харуулна.
Баран магтая сарюун сагаа -
нара сагаан, сэдхэл сагаан.
Юундэб гэхэдэ, сэбэр, сэхэл
Нютагайм зоной сагаан
сэдхэл -
Сагаан эдээн сэбэрлээ юм
гэхэл
Эдир багаһаань эдэнэй
сэдхэл.

Хээээб даа, үни
досоонь хубияа олоһон,
Хэнэйб даа, мүнөө
зөөринь болоһон
Гэрэй хажуугаар гарахадам,
Гэдэргээ эрьежэ харахадам,
Сонхоһоонь сагахан
хун шубуудай далаар
Согтой хүхюун
залуу наһам даллана.
Үбгэ эсэгэнэрэйм хэтын
уряалаар
Үглөөдэрнай ерэжэ
һалбарна.
Хээээб даа, үни
досоонь хубияа олоһон,

Хэнэйб даа, мүнөө
зөөринь болоһон
Гэрэй хажуугаар гарахадам,
Гэдэргээ эрьежэ харахадам,
Сонхоһоонь сагахан
хун шубуудай далаар
Согтой хүхюун
залуу наһам даллана.
Үбгэ эсэгэнэрэйм хэтын
уряалаар
Үглөөдэрнай ерэжэ
һалбарна.
Хээээб даа, үни
досоонь хубияа олоһон,

Хэнэйб даа, мүнөө
зөөринь болоһон
Гэрэй хажуугаар гарахадам,
Гэдэргээ эрьежэ харахадам,
Үнжэгэн Сэдхэл
Дуран хоёр нэгэдэн,
Үржэлтэ шоройдо
шэниисын үрэнэ бэшэ,
Ургуулна хэбэртэй
сээжэдэм
Урбахагүй жаргалай
үнжэгэн эшэ.
Хээээб даа, үни
досоонь хубияа олоһон,

Хэнэйб даа, мүнөө
зөөринь болоһон
Гэрэй хажуугаар гарахадам,
Гэдэргээ эрьежэ харахадам,
Яларна орьёлнууд
тунгалаг сагаан сэбэрээр,
Январийн озолго мэтэ,
агаар шэрүүн.
Сагай мэдэлдэ орошогүй
үгэнүүд, юундэшьеб, ерээд,
Ухаандам ёохорложо эхилнэ
хамаһаа түрүүн.
Хээээб даа, үни
досоонь хубияа олоһон,

Хэнэйб даа, мүнөө
зөөринь болоһон
Гэрэй хажуугаар
гарахадам,
Гэдэргээ эрьежэ харахадам,
Жэл, нара, үдэрнүүд
һубарихаяа болиг гэнэм.
Жэгтэйгээр һалбараг
газар Дэлхэй!
Эхэ орондоо, Арадтаа
энхэрэлээ үгэнэм.
Эрмэлзэл Зоригжол хоёр
зүрхыем эзэлэнхэй.

САГААЛГАНААР АЙЛШАЛХАЛ

Эжын мүрөөр
гэшхэлһэн
Эрхэ хүүгэдэ
басагадтаа,
Абын нэрэ хүндэлһэн
Аша ехэ басагадтаа.
Алдар сууда гараһан
Агын малша басаган,
Алханаараа
суурхуулааш,
Арадаараа магтуулааш.
Байгал далайн зүүн
талаар
Баргажанай нютагаар
Басагад малай
ажалтай
Бараг суутай,
алдартай.
Баунташье ошоо наа,
Байхал бардам
басагад,
Балшар бага
наһанһаан
Баһал хэсүү наалишад.
Хурамхаанай
аймагаар
Худа, худагынар һайн.
Хуушан ёһо гуримаар
Хуу баян басагадаар.
Хори-Хэжэнгын
буряад
Хони үхэрээ баряад,
Хорёогоор дүүрэн
малтай,
Хотоороо басагадтай.
Ярууна бэрхэ зонтой,
Янзаараа сэхэ зантай.

Яагаа һайхан
нютагтайб,
Ямар һайн
басагадтайб.
Захаамин, Зэдэ
нютагууд
Захадамнай дүтэнүүд.
Зангаар илдам
басагад
Заяагаараа нүхэдүүд.
Хариин гүрэн
Монголтой
Хяагтын аймаг
холбоотой.
Харин хамаг басагад
Хани нүхэд болонхой.
Сэлэнгэ голой эрьээр
Сэлгээн айлнууд
байратай.
Сэдхэл сээжэ
сэлихээр
Сэбэр гоё басагадтай.
Мухар-Шэбэр,
Бэшүүрээр
Мундуу сэбэр басагад.
Мужигуудаа хам
шүүрээд
Муна үгы баридаг.
Тарбагатаем зовут,
Там семейские
живут.
Даром девок не дадут.
Даже воду берегут.
Уужам Буряад
нютагай
Улад зонии харааб
даа.

Улаан-Үдэ бусааб даа,
Уулзатараа баяртай.
* * *
Сагаан Дари Эхэмнай
Сагаалганаар
айлшалхал.
Сайгаа басагад шанаад,
Салмаад, боовоо
шарагты.
Үнеэнэйнгээ һү
һаагаад,
Үрмэ тоһоо гаргагты.
Үбгэн эжы, абаяа
Үргэмжэтэй харагты.
Үрөөл нүхэр гансаая,
Үринэрээ гамнагты.
Ногоон Дари Эхэмнай
Нара ногоо асархал,
Номгон дорюун
басагад
Наһан соогоо
жаргахал.
Хүгшэн эжы абаяа
Хүндэтэйгөөр харагты.
Хани нүхэр гансаая,
Хүүгэдтээ гамнагты.
Ум дари дүд дари
дүри мама
Аюур буньяа зина
бүсдэм гүрү сууха.
Ум дари дудари,
дүри сууха.
Ута наһа эдлэжэ,
Удаан жаргаг басагад.
Ум мани бадмай хум.
Виталий ЦЫБИКОВ.

«Минии сагаан нара» конкурсно

МАНАЙ ЭГЭЭЛ НАНГИН ҺАЙНДЭР

Энэ ушар минии хүгшэн аба Галсан хөөрөжэ үгөө һэн. Үшөө бага наһандаа Сагаалган тухай юушье мэдэхгүй, гансал бурханай урда эдээ хоол табихаһаа бэшэ юумэ ойлгодоггүй бэлэйбди. Бидэниие урдаа һуулгаад, дайнай хүндэ сагта өөрынгөө нүхэртэй болоһон ушар хөөрөжэ үгөө бэлэй.

Дамба нүхэрын дайнда Смоленск хото шадар ехэ хатуу байлдаанда хабаадажа байгаа. Ехэл хүйтэн, үлэн хоһон үбэл бэлэй. Солдадуудта эдихэ хоол дутаха, үмдэхэ хубсаһанииншье тиимэшэ. Эгээл тэрэ үедэ Сагаалган тудалдаа хаш. Дамба нүхэрын албанда мордоходоо, Соодой бурханайнгаа дүрэ абажа, зүрхэн дороо хадагалаад ябадаг байгаа. Сугтаа дайлагдажа ябаһан киргиз нүхэртээ бүтүү үдэшингөө хоол эдингүй, бурханайнгаа урда табижа, эдэ хоёрнай Сагаалганай үглөөгүүр мүргэжэ эхилэ хаш. Харин сугтаа ябаһан нүхэдын эдэ хоёрые наадалан, үлэн хоһон сагта өөһэдөө эдэлхэгүй, зураг-дүрын урда эдээгээ табиһан хоёр гэшшэб гэжэ хөөрэлдэһэн байгаа... Теэд Дамбаннай минии бурхан намда заатагүй туһалха, намайгаа аршалха гэжэ найдадаг байһан юм. Сагаалганай үглөөдэрын болоһон шанга тулалдаанда олон нүхэдын алуулаа, шархатаа бэлэй. Харин эдэ хоёрнай энэ байлдаанда элүүр энхэ, ямаршье дайралтада оронгүй гараа бэлэй. Тиихэдээ киргиз нүхэрын Дамба нүхэртөө баяр хүргэжэ, шини бурхан манда туһалаа, саашадаа ходоодо бурхандашни мүргэжэ ябахадби гэжэ хэлэһэн юм ха. Дамба тиихэдэ холын холо зүүнэй зүгтэ түрэл тоонто нютагаймни бурхад намайгаа уг заншалаа мартангүй, бурхандаа мүргэжэ ябаһанаймин түлөө аршална гэжэ үнэнхэ зүрхэнһөө этигэдэг байгаа. Дайнһаа герой бусаһан Дамба өөрынгөө үри хүбүүдтээ энээн тухайгаа хөөрэн дамжуулжа, домог болгоһон

юм. Манай нютагта Сагаалганай үглөөгүүр энэ үбгэниие хүн бүхэн нэн түрүүн амаршалдаг байгаа. Харин тэрэнэй үри хүүгэдын, томо ноёд болоошье наа, совет хуулин хатуу сагта энэ заншалаа, нюусааршье наа сахижа ябадаг байһан юм гэжэ хэлсэдэг. Дайнай һүүлдэ, олон жэлэй үнгэрһэн хойно, киргиз нүхэрын мэдээжэ уран зохиолшо болоһон, буряадай һайндэр Сагаалган тухай домог бэшэжэ эльгээгээ гэлсэдэг. Харин Доржо үбгэн тэрэ номоо бурханайнгаа урда табяад, хэндэшье харуулдаггүй байгаа. Юундэ нюудаг байһыень хэншье ойлгодоггүй байгаа, магад киргиз хэлэн дээрэ бэшээтэй байжа болоо. Минии хүгшэн аба Сагаалганаа ехэ хүндэлдэг, нарин нягтаар хандадаг байһан юм. Сагаалганай үглөөгүүр эгээл гоё эдээ хоолоо бурхандаа табиха. Бурханнай садхалан байгаа сагтаа мандаа элбэг эдээ хоол, зөөри зөөшэ үршөөхэ гэжэ хэлэгшэ һэн. Бидэ тиихэдэ олон юумэшье, энэниие гүнзгыгөөр ойлгоошьегүй наа, Сагаалгание өөрынгөө түрэнэн үдэртэл жөл бүхэндэ хүлээдэг байһамди.
Минии хүгшэн аба наһа барахынгаа урда бидэнээ суглуулаад, саашадаа үри хүүгэдни ёһо заншалаа, уг гарбалаа сахижа, түрэл тоонто нютагаа мартангүй ябаа наа, заатагүй жаргалаа олохот гэжэ захяа бэлэй. Сагай ерэхэдэ буряад ард өөрынгөө һайндэрые заатагүй һэргээжэ гэнэн найдалтайгаар бурхандаа мордоо бэлэй. Харин бидэ – аша хүүгэдын хүгшэн абынгаа захяанууды дүүргэжэ, бурхан шажандаа мүргэжэ, ёһо заншалаа һэргээжэ, түрэл хэлээ, тоонто нютагаа үргэжэ ябанабди. Сагаалган - манай эгээл нангин һайндэр гээшэ.
Буряад арadni хэтэ мүнхэдөө баяжажа, Түрэл хэлээ, уг заншалаа мартангүй, Үри хүүгэдээ, аша зээнэрээ үргэжэ, Урматай зоригтой урагшаа дабшяал!

Роза ТЫХЕЕВА.

БУРЯАД ЯҢАТАНАЙ ТҮҮХЫН ТАНХИМ БАЙГУУЛБА

Дорнод аймагай музейдэ нютагай ударидагшадай хандив, тусламжаар Буряад ястаны түүхын танхим байгуулжээ. Энэ танхимые Буряад үндэстний соёл, зан заншил, уламжлалт соёлые түгээн дэлгэрүүлэх, сурталчлах, танин мэдэх, гар урлалые хойшо үедээ уламжлуулан үлдээх зорилгоор байгуулсан байна.

Буряад ястан нь улсын хүн амын 29.3 хувиe эзэлдэг ба гол түлэб Баяндун, Баян-Уул, Цагаан-Овоо, Дашбалбар номондо амидардаг. Энээхэн танхимые байгуулхад Дорнод аймагай Иргэнэй түлөөлэгшэдэй хорооной түлөөлэгшэ Н.Хүрэлбаатар, Чойбалсан хотын Засаг даргын тамгын газар, Дорнод дээд сургуулийн захирал М.Одмандах, Баяндун, Баян-Уул, Дашбалбар, Цагаан-Овоо сумын Засаг даргын тамгын газар хандив тусламж үзүүлсэн байна.

24tsag.mn

УЛСЫН САЙН МАЛШАН, ТҮРҮҮ ТАРЯШАДТА ШАГНАЛ ГАРДУУЛЛАА

Жэл бүрийн сар шинийн баярын үмнэ улсын сайн малшан, түрүү таряашан, таряашадта хамт олные Засгийн газар шалгаруулдаг уламжлалтай.

Усан луу жэлдэ шэлдэгүүдэй тоое нэмэжэ, улсын сайн малшан 45, түрүү таряашад хамт олон 18-ыг шалгаруулсан ба Монгол Улсын Юрэнхий сайд (Премьер министр) Н.Алтанхуяг, Үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн сайд Х.Баттулга, Хүдэлмэрийн сайд Я.Санжмятав нар Түрын ордонд шагналыг нь гардууллаа.

Gogo.mn

"НЬЮАНС" ХАМТЛАГ ХОЁР СОМОГ ГАРГАНА

Оросын холбоото улсасай Эрхүү, Улаан-Үд, Шэтэ хотуудад үнгэрсэн жэл арба орчим тоглолто хэжэ Монголын хамтлаг, дуучдыг хойто хүршын зах зээл рүү дуудаж байгаа "Ньюанс" хамтлагтай залуушуул тун удахгүй хоёр сомогоо зэргэ гаргах гэж байна.

Дан монгол дуунуудхаа бүридэһэн "Бид нэг хүсэлтэй" болон попера урсгалын "Аморэ" сомогоо сонсогч, фэнүүддээ зориулан гаргахаар бэлтгэж байна. "Ньюанс" хамтлагтай холбоотой өөр мэдээ гэвэл тэд ерэхэ 3 дугаар нарада мүн л хойто хүрш рүү хүлэгэй жолоо залажа, тоглолтоо хийнэ.

ҮНДЭР БООСООТО МОРИ УРАЛДААН ЭХИЛЛЭЭ

XVII жарны "Тийн ялгуусан" хэмээгшэ Ухан могой жилэй хабарай түрүүшын харын хурдан мориной анхны урилдаан "Цагаан хүтэл"-д болж байна. Хабарай

түрүүшын нарада болдог үндэр боосоото урилдааны адуун хүрэгэй манлай азаргын урилдаанда 30 гаран турта тоосоо үргэжэ эхиллээ.

Урилдаанда Түб аймагай Баян-цагаан сомоной уяач Ч.Гансумын хар азарга түрүүлхэн бол Түв аймагай Алтан булаг сомоной уяач Б.Батхүүгийн уяан, аймагай алдарт уяач Б.Өнөрбаяны алаг, хээр азаргууд аман хүзүү, айрагай гурваар хурдаллаа.

Дүрбэдэхи хуурида Түб аймагай Бүрэн сомоной уугуул, TV5 телевизийн захирал Н.Улам-Өрнөхийн хар азарга хурдаллаа. Өнгөрсөн жилийн өндөр боосоото урилдаанд Н.Улам-Өрнөх уяач бор морь айрагдуулж байсан билээ.

Табада Тод манлай уяач Д.Мөнхбатын хүү М.Цэрэндамбын уяан, Өвөрхангай аймгийн Бурд сомоной уугуул Ч.Пэрэнлэйн халтар азарга хурдалжээ.

Оллоо.мн

УСТАНОВКА И НАСТРОЙКА СПУТНИКОВОГО ТЕЛЕВИДЕНИЯ МОНГОЛИИ И ВНУТРЕННЕЙ МОНГОЛИИ

Телевидение DDISH TV – это более 60 каналов Монголии, Внутренней Монголии, Китая, Австралии и России

Телеканалы, доступные для просмотра абонентам:
на монгольском языке - Mongolian National Broadcaster, EDU TV, Улаанбаатар, C1 TV, ТВ 5, ТВ 8, ТВ 9, Ийгл ТВ, Монгол HD, Эх орон, NTV, АИСТ Монголия, SportBox, Co-

ёмбо, Dream TV, Оллоо, Inner Mongolia – Өвөр Монгол, Шинэ Дэлхий, Одон ТВ; на английском, русском, немецком, китайском языках - Discovery Channel, DW-Asien, BBC, Australia TV, OPT, Музыка, Дом Кино, Телекафе, CCTV, Пекин ТВ, Шанхай ТВ.

Тел.: 8-983-532-27-86
DDISH TV – лучший подарок к празднику Цагаан Сар.

МОНГОЛ ШУДЛАЛЫЕ ДЭМЖЭХЭДЭ 8,7 ТЭРБУМ ТӨГРӨГ ТҮСЭБЛЭБЭ

Монгол шудлалай түв нь Өвөрмонгол гэсэн ойлголтые халажа "Дэлхэйн монгол шудлалай түв нь Монгол Улс" гэж батлан харуулах саг ерэжээ.

Монгол шудлалай олон халбари ухаа тэгшэ хүгжүүлэх нь шэнжлэх ухаанай аша холбогдолтой тэдүйгүй Монгол Улсын гадаад нэр хүнд, тусгаар тогтнолын баталгаатай сэхэ холбоотой. Тиймэһээ Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлигаар "Монгол шудлалые дэмжэхэ сан" байгуулахые Засгийн газарт шэглэл болгонон байдаг.

Сангай хүрэнгөөр эхэ түүх, үндэсний соёлын өв сангаа үргэн хүрээнд шудалах, залуу судлаачдые урамшуулан залгамж үе бэлдэн чадавхижуулха, монгол шудлалай үр үгөөжие нэмэгдүүлэн дэлхий дахинд сурталчилдаг байхаар заасан юм. Энэ хэрэгтэ "Монгол шудлалые дэмжих сан"-д бюджетэй хүрэнгэһөө 2013-2016 онд 8,7 тэрбум (млрд) төгрөгийг үе шаттайгаар түсэблэн гаргашалха тоосоо гаржээ.

Olloo.mn

ДОРНОГОВЬ АЙМАГТА ЭХИР БОТОГО МҮНДЭЛЖЭЭ

Шэнийн 3-ний билэгт сайн үдэр Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сомоной малчин Бадгарын хотондо эхир ботого мүнделхэн байна. Монголчууд эхир ботого мүнделэх нь тэр жэлэй үнгэ сайхан гарч байна гэжэ эртээнһээ билэгшээһээр эрэн билээ.

Малчдын ярьж байһаар ботого эхирлэх нь үнтэй сайхан хабаржихын бэлгэдэл юм байна. Мүн газар дэлхий, байгал эх хайр хэшэгэ харамгүй хайрлан талын Монголд ботого эхирлүүлхэн нь сүүлийн 30 жэлдэ ховорхон тохиолдол байлаа гэжэ настангууд билэгшээж байгаа аж. Тус аймгийн удирдлагууд малчны хотонд айлчилж мянгата малчин Бадгарын хот айлд хүндэтгэл үзүүлсэн байна. Эхир ботого эсэн мэнд бойжиж байгаа аж.

"Буряад үнэндэ" хэблэгдэнэнэй һүүлээр**ДЭМЖЭЛГЭТЭЙ ДУРАДХАЛ**

Буряад Республикын АПК-гай габыята хүдэлмэрилэгшэ С-Д.Д.Ринчиндоржиев "Арад түмэндөө аргагүй хүндэтэй ябаһан Балдан-Доржо Базарович Рыбдыловэй гэрэлтэ дурасхаалыень мүнхэлжэ, аймагай түб болохо Хэжэнгэ нютагайнгаа Хүүгэдэй спортын ордондо нэрыень олгохо тухай" дурадхал оруулжа, үнгэрһэн жэлдэ "Буряад үнэн" сониндоо бэшэһэн байна. Энэ дурадхалдань Б-Д. Б.Рыбдыловэй түрэн нютагынь болохо Ородой-Адагай зон мүн лэ дэмжэлтэ үзүүлһэн юм.

Б-Д. Б.Рыбдыловэй Буряад оройноого хүгжэхэ хэрэгтэ оруулһан габыяан тон ехэ. 1954 ондо Эрхүүгэй университетэй физико-математикийн факультетэй эрхимээр нуража дүүргээд, Хэжэнгэ нютагаа бусажа, багшын ажал эрхилһэн юм. Урагшаа ханаатай залуу багша 1957 ондо Дээдэ-Худанай нургуулийн директорэй тушаалда хүдэлбэ. Тэрэ үедэ Хориин аймагай Хэжэнгын аймагтай нийлэхэдэнь, аймагай нурагсалдай таһагай даргаар томилогдобо. Удаань Хориин аймагай түрүүлэгшын орлогшоор, райисполкомой түрүүлэгшээр амжалтатай хүдэлөө. 1968 ондо Москвада партийна нургуули эрхимээр дүүргэжэ эрээд, жэлэй хугасаада партиин областной комитетэй нурагсалдай таһагта инструктораар хүдэлжэ байгараа, Түнхэнэй аймагай райисполкомой түрүүлэгшээр томилогдон байна. Түнхэнэй аймагта дүрбэн жэлэй хугасаа соо хүдэлхэдөө, Тоорын болон Аршаанай нургуулинуудай байшангуудые, аймагай түбтэ спортивна нургуулийн спортзал, ород-монгол хилэ дээрэ "Монды" гэхэн КПП барюулһан, мүн аймаг дотор бусадшые ехэ-ехэ барилганууд тэрэнэй хүтэлбэри, дэмжэлгээр барюулагдан байдаг. 1973 ондо Хэжэнгэ нютагаа бусажа эрээд, аймагай гүйсэдхэхи комитетые толгойлохо ябаха үедөө бүхы ханал бодолынь, хэжэ ябаһан зорилгонь нютагайнгаа зоной байра байдал найн болгохо, хүгжөөхэ зорилготой эрмэлзжэ ябаһанинь элитэ. нургуулийн барилгаһаа эхилээд, зонной ажаһуухада тааруу дулаан шулуун гэрнүүд, хүүгэдэй тамирай байшан, 140 нууригтай хүүгэдэй сээрлиг, почтамы, "Одон" кинотеатр, "Хэжэнгэ" гостиница, сүүдэй байшан болон бусадшые олон барилганууд тэрэнэй хүдэлхэ үедэ ашаглалгада тушаагдан юм.

Удаань Хэжэнгын совхозой директорээр, тэрэнэй һүүлээр арба гаран жэлэй хугасаада Хэжэнгэ нютагайнгаа СПТУ-гай директорээр ажаллаһан намтартай. Энэ үедөө хэһэн ажалынь тон ехэ юм. Училищин томо байрануудые барюулжа, материална баазынь хүгжөөгөө. 120 нууригтай хамтын байра, багшанарай байха 14 квартиратай гэр барюулаа. Мүн мал үсхээрлихэ туһаламжын ажыхы бии болгоһон байна.

Хүлгөөтэ 1990 гаран онуудта Буряад Республикын Верховно Сөвөдэй депута-

даар һунгагдажа, үндэһэ яһатанай асуудалай талаар комитетдэ хүдэлхэдөө, арадайнгаа хүгжэлтэдэ хабаатай олон тоото хуулинуудай баталагдаха хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулһан байдаг. Буряад гүрэнэй үндэһэн хуули болохо Конституци зохоёхо талаар комиссийн гэшүүдэй бүридэлдэ орожо, үндэһэн буряад хэлэе гүрэнэй хэлэн болгожо баталха хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлһэн габыятай юм. Б-Д.Б.Рыбдылов түрэл хэлэе хүгжөөхэ, ёһо заншалаа сахижа ябаха талаар ард зонийнгоо хуби заяанда хабаатай олон тоото нарин асуудалнуудта аргагүй ехэ анхарал хандуулжа ябадаг хүн байгаа. Анхан Хэжэнгын дасанай нуури байһан газар дээрэ "Джарун-Хашор" гэжэ сугаргын барилга хэхэ хэрэгтэ эмхидхэлэй ажал эршэмтэйгээр ябуулалсажа, богонихон сагай болзор соо энэ гайхамшагта субарга бүтээлсэһэн намтартай.

Эдир залуухан ябахадаа, дайнай үеын бэрхшээлнүүдые бэе дээрэ үзэһэн хүн хүүгэдэй хуби заяанда, тэдэнэй эрээдүй сагта ехэ ханаагаа зободог хэн. Тэдэнэй урагшаа ханаатай, ажалша, бэрхэ хүн боложо, газар нютагайнгаа ёһотой эээд боложо ябаха хэрэгтэ ехэ туһа, нэмэри үзүүлһэн хүн байһан юм. "Спорт гэжэ бүхы дээрээ хүнэй хүгжэлтэдэ аргагүй ехэ туһа, нүлөө үзүүлдэг. Үхибүүд журамтай байжа нурахаһаа гадуур урдаа табиһан зорилго, хүслөө бээлүүлжэ нурадаг. Бэе тамирыншые хүмүүжэнэ, хүдэржэнэ ха юм", - гэжэ тэмдэглэдэг хэн. 1954 ондо багша боложо, нютагаа бусажа эрэхэдэ, анха түрүүшын боксын секци аймагайнгаа түбтэ байгуулжа, олохон шабинарые хүмүүжүүлһэн намтартай. Тэдэ шабинарын дунда Буряад оройноо хаа-хаангүй суурхуулһан спортын мастернууд Дүлзэн Бабудоржиев, Владимир Ильин, Павел Федотов, Григорий Алсагаев, Данзанима Дашиев гэгшэдые онсолжо дурдамаар. Дээдэ нургуулида нуража ябахадаа, Б-Д.Б.Рыбдылов боксоор 2-дохи разрядтай болоһон юм. Тэрэ үеын 2-дохи разряд тон хүндэтэйдэ тоологдодог байһан. Мүнөө Хэжэнгын аймагай түбэй Спортын ордон соо Балдан-Доржо Базарович Рыбдыловэй хүндэлэлдэ зориулагдажа, республиканска удха шанартай боксын нурысөөнүүд заншалта болонхой, таһалгаряагүйгөөр үндэр хэмжээндэ үнгэрэгдэжэ, республика дотор боксын хүгжэхэ хэрэгтэ аргагүй ехэ түлхисэ боложо үгэдэг юм.

АРАДАЙ ХУБИ ЗАЯАН ТУХАЙ

Б-Д.Б.Рыбдыловэй ехэ удха шанартай ажал дээрэ уншагшын анхарал тогтоо. Энэ ажалынь Эсэгэ оройноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ зориулжа бэшэһэн "Дайнай үеын үхибүүд" гэжэ ном болоно. Энэ ном дотор зураглагдан эдирхэн үхибүүдэй хуби заяан; ехэ зонтой адли хэжэ ябаһан ажал, эрмэлзэл хүслынь мүнөө үеын хүүгэдтэ бодото жэшээ боложо үгэнэ. Ехэ зохидхоноор хэблэгдэһэн энэ ном нал гартаа барилга, һонирхожо уншабаб. Энэ ном Буряадай номой хэблэлдэ хэдэн жэлэй саана барлагдажа, уншагшадтаа хүрэн байна. Дайнай үедэ хатуу шанга жэлнүүдтэ амархаяа мэдэхээ болонхой үдэр һүнигүй хүдэлжэ ябаһан колхозой урдаа хараха ажалшад-үбгэд хүгшэд, эхэнэрнүүдэй заабари, нургаали доро арба гаратайхан нургуулийн үхибүүдэй хамтын ажал хэжэ ябаһан болон тэдэнэй хуби заяан тухай, эдэ хатуу жэлнүүдэй бэрхшээлнүүдые өөрынгөө бэе дээрэ үзэһэн автор ехэ һонирхолтойгоор ном дотороо зураглана. Мүнөө тад ондоо сагта амидаржа ябаһан үхибүүдые энэ номой удхатай буряад хэлэнэй багшанар танилсуулһан байгаа ёһотой. Мүнөө үеын, илангаяа хүдөө нютагта болон хото городтошые түрэнэн үхибүүдэй наһанайн замда ёһотой жэшээ боложо үгэхэ бодолнууд энэ зохоол дотор олон газарта үзэгдэнэ. "Ажал хэхэдэ хүнэй бэе тамир хүдэржэхэ, хүмүүжэхэһэ эхилээд, хүнэй ухаан бодол хүгжэхэ, юмэнэй "ухамайень" түргэн олоодхи-хо дүршэл, шадабаритай болгодог" гэжэ

мэтэһэ эхилээд, олон һонин бодолнууд гаража ерэнэд. Ёһо заншал, заабари заршамууд болон хүн зоной хоорондохой харилсаан тухай энэ номой олон газарта хэлэгдэнэ. Жэшэнь: "Дааража ерэнэн хүн халуун сай уухадаа, "гол оробоб," - гэдэг хэн. Хээрэнэ дааража ерэнэн хүндэ эхин түрүүн халуун сай хэжэ үгэхэ буряад зоной хэр уһаа сахидаг заншал ха юм. Эдэе хоолой хомор сагта оройноной шүлэнһөө эхилээд, ямар ургамалнуудые хэрэглэжэ, эдэе хоолоо буйлуулха, сайгаа яагаад шанажа уудаг байгааг г.м. эхилээд, һонин зүйлнүүдые автор ном дотороо бэшэһэн байна. "Юмэн хуу гэдэ, ханаһан соо бүтэжэ байха гэжэ хүн ханажа ябаха ёһогүй. Ямаршые саг ерэхэ болохо, тэрэни бэе дабажа шадаха ёһотойб гэжэ бээ эһэнхэй, энэ наһаяа зүбөөр эдлэхэ аргатай ябаха гэшэ тон шу-хала", - гэжэ бэшэгдэһэн бодолнууд мүнөө үе сагай хүн зоной хоорондохой харилсаанай ондоо хэбтэ ороод байһан үедэ, "мүнгэ алтан- гол баялиг" гэжэ эд зөөрийн хойноһоо уланхаржа ородог болоһон сагта тон сэхэ хамаатай бодол болоно.

Энэ ном дотор Хэжэнгэ нютагай түүхэ онсо нуури эзэлнэ. Жэшээлэн хэлэхэдэ, Хэжэнгэ нютагай зоной дотороо ходо зальбаржа, шүтэжэ ябадаг Шалсаана буурал баабай тухай һонирхолтой мэдээсэл байна. "Урда зүгһөө ерэнэн Хоршод гэгээн Шалсаана буурал баабайтай хөөрэлдэжэ, буурал баабайе ламын шажанда оруулһан юм. Шалсаанын обоо тахидаада, ламаар тахюулжа болоһон байгаа. Нютагайнгаа зоной хаража нуудаг аргагүй ехэ эди шэдитэй хадын эзэн гэшэ", - гэдэ, саашань үргэлжүүлхэдэ, Ород нютагһаа уг гарбалтай дооромбо лама Эрдэнэ-Хайбзун Галшиевай (Мархаанзайн дооромбо) Түгэд орондо эрдэм ном шудалжа байха үедөө Шалсаана буурал баабайда аршалуулһан тухайнь ном дотор дэлгэрэнгүйгээр үгтэнхэй.

Энэ номой гол герой болохо Балдоржо таряанай газар дээрэ хоолос түүжэ ябатараа, хулганаанай уурхай дотор нийлээдгүй ехэ хоолосой ябтаатай байһыень олоод, ехэтэ олзуурхажэ, бултыень гэртэе абажа ерээд, зэмэлүүлһэн тухай зураглал үгтэнэ. Балдоржын хүгшэн баабай ашяа урдаа нуулгажа: "Ши тэдэ амитадай үбэлдөө эдихэ хоолыень хуу абааш. Гурбанайн нэгэ хубиёе орхихо байгааш. Хулганаанай оройно хуу абахадаа, хэдэн амитаанай ами таһалха болонош. Хэрбээ нэгэ зүйлэй амитанай дүүһашабал, тэдэниёе хэрэглэдэг амитад баһал халаха. Ти-гэжэ дайда дэлхэйн тогтооһон холбоон таһаржа эхилхэ, хожомоо муу болохо. Абаһан оройноһонгоо хахадынь үглөөдэртөө абаашажа, хулганаанай уурхай соо һөөргэнэ хэ!" - гэхэн заабари тон ехэ удха шанартай. Теэд мүнөө үе сагта модо шулуугаа гам хайрагуй хюда-рижа, орон нютагайнгаа, эхэ байгаалингаа тэнсүүриёе алдахуулхамнайн, уһа голнай шэргэжэ, хүн зоной амидаралда бэрхшээлтэй байдал ушаруулна гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ ха юм даа.

"Үдэшлэн ажалһаа ерээд, аарса уужа нуураа хүгшэд үхибүүдые тойруулжа нуулгаад, элдэб һонин юмэнүүдые хөөрэдэг, нургаал буулгадаг хэн," - гэжэ автор бэшэхэдэ, ард зоной дунда үни саһаа хойшо дэлгэрһэн ёһо заншал хүндэлжэ ябаха тухай жэшээнүүдые дурадхаһан байна. "Аха хүниёе "Та" гэхэдэ, хүниёе хүндэлһэн, дээгүүр үргэжэ хандаһан болодог. Аха зоноо хэээе сагта хүндэлхэ, үгыень дуулажа ябаха гэшэ ехэл найн. Наһатай хүнэй ябабал, бага тогтоод, урдуураа гаргаха хэрэгтэй. Үүдэн дээрэ уулзаһабал, тогтоод, аха хүнэй ябадал хаангүй, урид гарга. Ехэ зоноор адли болошоод, хэлэһэн үгыень таһа дүүржэе байхагүй юм. Эхэ эсэгын заабари ехэл үнэтэй, үгыень дуулажа ябаха ёһотой!" - гэжэ нургаал заабарида хабаатай мүнүүд ном дотор олон газарта үзэгдэнэ. Энэ һонирхолтой номой

хуудаһануудые саашань иража хараха-дамнай: - Өөрөө муугаар ябаад, ондоо хүниёе, илангаяа үхибүүгээ найнаар нургаха гэшэ худал даа. Хүниёе хүн болгохын тула эхэ, эсэгэнь тон найхан жэшэ харуулжа ябаха ёһотой! Ши өөрөө ямар нэмши, үхибүүдшни нажаагаад, тимэл болохо," - гэжэ бэшэгдэһэн бодол. "Ямаршые амитанай дэлхэй дээрэ үри бээе дахуулжа нургадагыёе, тухандань хүргэдэгыёе" автор жэшэе болгожо элир-хэйлнэ.

Тэрэ үеын дуунуудай удха шанар тухайнь автор тодорхойгоор зураглана. Жэшээлбэл, сэрэг дайнда мордохон хүбүүдэй дуунай нэгэ бадаг: "Эмээл-хэн ногтыем бү нэлгээрэй,- эмнигэй хээр барилжа магадгүйб. Инаглан яба-хаяа ойлгод гээрэй,- Эрьежэ бусажа магадгүйб...,- гэжэ дуулалдахадань, нүхэдөө сэрэгтэ мордохуулжа байһан басагад, эхэнэрнүүд нелбоһоо аршажа, хэлэхэшые үгээе олохоёо болишонхой байгаа хэн".

Энэ номһоо уншагшадтай һонорто нэгэ хэһэг дурадхал. "Үдэшлэн үхибүүдэй ажалһаа ерэхэдэнь, Сырма хүгшэн гэрэй үбэртэ набтархан түгсэг дээрэ дуу дуулажа нууба. Шууялдажа ябаһан үхибүүд удаараад, шагнабабди. "Хүбүүниёе боложо ябахагүйл даа, Харагдаад ошоһониёе гомдолтойл даа. Үринь боложо ябахалгүйл даа, Үзэгдөөд ошоһониёе гомдолтойл даа."

Энэ хүгшэн дайнай газарһаа ерэнэн үйдхартай мэдээсэл абаад, имэе гунигтай дуунай хүсөөр гашуудалаа гаргажа нууна ха юм. Ямаршые ард дуун гэшыёе олон ушарта дуулажа, гуниг, үйдхараа тараадаг, сэдхэлээ сэлмээдэг, тэгшэлдэг ушартай. Мүн зосоонь орьёлжэ, бурьялжа байһан баяр баясхалангаа дуунай хүсөөр хүн зондо дамжуулжа, сэдхэлээ ханаадаг, урмашадагыёе гэжэ дуу хүгжэмэй хүн бүхэндэ үзүүлдэг нүлөөе автор элирхэйлнэ.

Энэ һонирхолтой ном тухай багахан ажаглалтануудта автарай үгэнүүдээр түгэхэе. Дайнай үедэ ехэ зон, эхэнэрнүүд: "Юуныше болог, үхибүүдэе абарха ёһотойбди!" - гэлсэдэг хэн. Хүн зонной аргагүй ехэ баялиг - үри хүүгэдын, тиимэһэе ямаршые байдалда торонгүй, бээе гамнангүй, тэдэнэе хайрлан ябаха ёһотой ха юм! Ямаршые зэрлиг амитан өөрынгөө гарганан үри бэе хамгаалдаг. Ухаатай хүн түрэлтэн зэрлиг амитадһаа доро байха гэжэ яхааб даа?" Ард зоннойгоо хуби заяан тухай гүнзгыгөөр бодомжоло, тэдэнэй ажал хэрэгтэ, байра байдал, хүсэл, зорилго эрмэлзэлдэ гүн сэдхэлһэе ханаагаа зобохо ябадаг хүнэй гуурһан дороһоо имэе бодолнууд мүнделэн гарахал даа.

Хэжэнгын аймагай Спортын ордоной коллектив болон директорын Ц-Д.П.Доржиева түрүүтэй С-Д.Д.Ринчиндоржиевай болон түрэнэн нютагынь болохо Ородой-Адагай зоной оруулһан энэ дурадхалыёе дэмжэһэн ушар ехэтэ найшаамаар. Мүн Хэжэнгын аймагай хүтэлбэрилэгшэд энэ дэмжэлгэтэй дурадхалай саарһа гуурһынь хуулийн ёһоор бүтээгээд, Буряад оройноого засагай газарта дамжуулжа, саг болзор соонь баталуулха бээе гэжэ ехэтэ найдагдана.

Арад зонийнгоо түлөө бүхы хүсэл, эрмэлзлээ зориулжа ябаһан буряад арадай үзүүр хүбүүдэй нэгэн болохо Буряад Республикын нургуулинуудай габыята багша, ажалай болон дайнай үеын арталын ветеран, нютагайнгаа "Арадай хүндэ" шангай лауреат Балдан-Доржо Базарович Рыбдыловэй нэрэ аймагай түбэй Спортын ордондо олгогдожо, энэ ордоной коллектив хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагаа бүхы дэлхэйгээр суурхуулжа ябадаг Дүлзэн Бабудоржиев, Алдар Бальжинимаев, Бато-Мунхэ Ванкеев, Бэлиг Галанов мэтэ бэлиг түгэлдэр хүбүүдые хүмүүжүүлжэ байхан болтогой гэжэ хүсэхэ дуран хүрэнэ.

Доржо СУЛЬТИМОВ.

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Гарагай 2-то февралин 25-да (шэнын 15).

Будда бурханай үдэр. Энэ үдэр хайн, муу үйл хэрэгүүд мянга дахин ехэ болохо.

Бурханда мүргэхэ, даяанда нуухада хайн үдэр. Харин ажабайдалай эхи табиха, гэртэхи, мүн газарай ажал хэхэ, модо отолхо, шухала эрилтэнүүдые табиха, үнэ абаха, угаахада (муу хараал хүрэхэ) муу үдэр.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Морин, Хонин жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Үнэ тайраха сэртэй.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда Будда бурханай 15 ажаябуулгада зориулагданан "Монлам Ченмогой" ("Агуухэ ном табилга") хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. Нэргылэмжэтэй ябагты!

Гарагай 3-да февралин 26-да (шэнын 16).

Будда бурханай үдэр. Энэ үдэр хайн, муу үйл хэрэгүүд мянга дахин ехэ болохо.

Бурханда мүргэхэ, даяанда нууха, сан абаха, ёһо гурим бүтээхэ, эдээ хоол, хубсаһа, бусад юумэ, эд бараа худалдан абаха, проектнүүдтэ мүнгэ номолхо, үнэтэ саарһанда, документнүүдтэ мүнгэ оруулха, үрэнэ тариха, хүн зондо мүнгөөр туһалха, шангаар шийдхэхэ үйл хэрэг ябуулхада хайн үдэр.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Бишэн, Тахья жэлтэндэ муу үдэр.

Хүнэй үнэ абал, муу юумэн болохо, алдуу, эндүү гараха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Монлам Ченмогой" ("Агуухэ ном табилга") хурал үглөөнэй 9 сагһаа болохо. Хүн зондо аша туһатай ябахатнай болтогой.

Гарагай 4-дэ февралин 27-до (шэнын 17).

Дайсадай талые номгоруулха, анхан абаһан найдүүлгаа бусааха, гэр бүлэнһөө халаха үйл хэрэгүүдтэ хайн үдэр. Харин морёор урилдааха, шуһа мяхантай холбоорилдохо, заахан, бага хүүгэдые хүлдэ оруулха хэрэгүүдтэ муу үдэр.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ хайн үдэр. Могой, Морин жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Хүнэй үнэ абал, үбшэн дэлгэрхэ, һаад ушарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда хүн зоние хамгаалдаг, хайнние хүсэдэг Гомбо, нама, Жамсаран сахюусадта зориулагданан хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Өөрынгөө хүсэндэ этигэмжэтэй байхатнай болтогой!

Гарагай 5-да февралин 28-да (шэнын 18).

Энэ үдэр ханаһан хүсэлнүүд, түсбүүд бээлүүлгэдэнэ, хүнүүд нэгэ ханалтай байха. Баяжалгын ёһо гурим бээлүүлхэ, хүн зондо туһалха, хэлсээ баталха, айлшадые угтаха, хүндэ хүшэр асуудалнуудые шийдхэхэ, гол шухала асуудал түргөөр бүтээхэ, мал худалдаха, харгы занабарилха,

барилга хэхэ, хүндэ хүшэр ажал ябуулхада хайн үдэр. Тийхэдэ аяншалхада, нүхэрөө гээһэн эхэнэртэй ниилэхэдэ хайн үдэр.

Бар, Туулай, Могой, Тахья жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Үхэр, Луу, Хонин жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Хүнэй үнэ абал, мал, эд зөөри хорохо.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда муу хэлэ аманһаа аршалдаг "Табан харюулгын" хурал үглөөнэй 9-һөө үнгэргэгдэхэ.

Хүн зоние хайрлажа ябахатнай болтогой!

Гарагай 6-да мартын 1-дэ (шэнын 19).

Хүшэр хүндэ асуудал шийдхэхэ, хулигаан аашатай хүнүүдые номгоруулхада хайн үдэр. Олон зоной хабаадалгатай үйл хэрэгүүдтэ, медицинын талаһаа бээлүүлхэ ажалда, бээ аршаанаар угааха хэрэгтэ муу үдэр.

Хонин, Бишэн, Тахья, Могой жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Бар, Туулай жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Хүнэй үнэ абал, наһан утадхагдаха, хайн хүнтэй ушарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Һуга намшын" хурал үглөөнэй 9 сагһаа болохо. Ехэ анхаралтай байгты!

Гарагай 7-до мартын 2-то (шэнын 20).

Энэ үдэр хулгай дэлгэрхэ, эд зөөри үгы болохо, мал хорохо, хосорхо. ханаһан хүсэлнүүд ехэ хүндөөр бүтэхэ. Гол шухала асуудалнуудые шийдхэхэ хэрэгтэ хайн үдэр. Баяжалгын, харгы барилгын, хайндэр үнгэргэлгын, зэрлиг амитадые хургалгын ёһо гуримуудта муу үдэр.

Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Хулгана, Гахай жэлтэндэ муу үдэр.

Хүнэй үнэ абал, үлэхэлэн байдал ушарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Цэдогой" (ута наһанай) хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. Анхаралтай байгты!

Гарагай 1-дэ мартын 3-да (шэнын 21).

Эд зөөри элбэгжүүлгын, дээдын хүсэлнүүдые бээ тээшээ таталгын, шажанай маани бүтээлгын, сан (лүн) абалгын үйл хэрэгүүдтэ, правительствын шийдхэбэринүүдые баталха, эдээ хоол, хубсаһа, мал худалдан абаха, урьһаламжа (кредит) абаха, проектнүүдтэ, гэр байрада, үнэтэ саарһанда мүнгэ номолхо, үгытэй, тулюур зондо туһалхада хайн үдэр.

Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Гахай, Туулай, Хулгана жэлтэндэ муу үдэр.

Хүнэй үнэ тайрабал, үбшэн хүрэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда хүн зоние аршалдаг "Алтан гэрэлэй хурал" үглөөнэй 9 сагһаа, Баян Намсарайда зориулагданан хурал үглөөнэй 11 сагһаа болохо.

Өөрынгөө хүсэндэ этигэлтэй байхатнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА буряадшалба.

Амаршалга

Хүндэтэ Ольга Азангаевна!
Таанараа түрэнэн үдэрэй ойн баяраар, Сагаан нараар, Сагаалганаар хани халуунаар амаршалаад, элүүр мэндэ, энхэ амгалан, сэдхэл дүүрэн, ханаан тэгшэ, налгай жаргалтай ажаһуухые хүсэнэбди.
Нэрэ дээрэтнай –
зол жаргалай холонго,

Хэрэг дээрэтнай –
хэшэг хубиин туяа,
Харгыдатнай –
этигэл найдалай
алтан зула
Хэтэ мүнхэ бадаржа
байхань болтогой!
**Дамба, Санжитма
Ульзетуевтан.**

Аша туһаяа хайрлыт!

БУРЯАДАА, НЮТАГАА ҮРГЭХЭ БУЯНТАЙ ХҮБҮҮДЭЭ ДЭМЖЭЭЛ!

Аяар холын Энэдхэгэй Карнатака штатта оршодог Гоман дасанда (Дрепунг Гоман дасан) нурадаг, Россияа, Буряадһаа ошоһон хүбүүдэй байха хамтын хамтын байра бодхоож байна. Дрепунг Гоман дасан хадаа Палден гэнэн урданай түбэд дасанай комплексин долоон факультедэй нэгэиннь болодог юм. Алдар суута ламанараараа, буддын шажанай философи шудалһан, үндэр ехэ заяатай, ехэ санда, лүндэ хүртэһэн эрдэмтэдээрээ энэ дасан мэдээжэ болоһон юм. Мүнөө үедэ Росси, Монголой, Непалай, Бутанай, Гималайн регионой гүрэнүүдһээ ерэнэн 2000 гараһан ламанар эндэ тоологдоно.

2011 оной июнь нарада дасанай шэрээтэ, кен римбүүшэ Ентен Дамчойн арамнайһанай удаа, мүн өөһэдөө буряад оюутадай эдэбхи үүсхэлээр хамтын байра баригдажа, гурбан дабхарын бодонхой. Эндэ 46 оюутадай ажаһууха 23 таһалга байгуулагдаха, уншалгын зал, хамтын кухни, айлшадай таһалга баригдаха юм.

Түнхэнэй аймагай Александр Амбаев (Галбай), Дашинима Батуев (Хэрэн), Юрий Дылгеров (Мон), Хориһоо Дондок Бадмаев (Баянгол), Захаминай аймагай Зэгбэ Бадмаев (Санага), Гарма Базаров (Хуртага), Найдан Будаев (Победа), Лубсан Ёндонов (Далахай), Бэликто Сосоров (Санага), Загарайн аймагай Максар Бадмаев (Асагад), Нимажап

Башинов (Эрхирэг), Батор Галданов, Амгалан Жамбалов, Доржо Тудупов, Санжай-Намсаг Цындыжапов, Хайбзун Цыренов - бултадаа Асагадай, Сэлэнгын аймагай Батор Гармаев (Ноёхон), Дандар Зодбоев (Ноёхон), Баргажанай аймагай Намжил Гармаев (Боро-Гол), Хяагтын аймагай Александр Юрлотуев (Мөөрөөшэ), Улаан-Үдын Тимур Гармаев, Этигэл Гармаев, Алдар Цыремпилов гэгшэд түрэл Буряад оронһоо ошожо, Гоман дасанда нуража, эрдэм мэдээсэ дэлгэрүүлжэ, үргэдхэжэ байна.

Забайкалиин хизаарһаа тэндэ нурадаг Жап Аюшиев (Сагаан-Уула), Борис Балданов (Зудмаари), Жаргал Бальжинимаев (Согто-Хангил), Батор Бубеев (Могойто), Солбон Гаржилов (Догой), Алдар Дагбаев (Ага-Хангил), Цыренжап Дармажапов (Зүдхэли), Денис Дашиндондоков (Тугшан), Бато Дугаров (Алхана), Добден Максаров (Тала), Аюр Санданов (Ага), Жаргал Цыденжапов (Ага), Цырен Юндунов (Ушарбай), Эрхүүгэй областьһоо оюутан Игорь Маланов (Зима) гэгшэд Гоман дасанда нурана. Буряадаа, Агаяа, Эрхүүгээ, түрэл нютагаа үргэхэ буянтай хүбүүдэйнгээ хамтын байра барилгадань булта нэгэ хүн шэнги мүнгэ зөөрээр туһалайял (хажуудань Тывагай, Монголой, Хальмагай хубарагууд хамтын байртай болонхой), февралин 25-да мүнгэ зөөри дамжуулгын буян үйлэдлгын үдэшэ-концертдэ (Гүрэнэй филармони) нютаг нютагаараа булта хабаадайл, дэмжээл гэжэ бултание уряалнабди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Хайрата эхэ, эжы, ажалай ба ара талын ветеран
**БАТОМУНКУЕВА
Цыренжап Дашиевнагай**

наһа бараһан ушараар Галсан-Жамса Сэсэгма хоёртоо гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэбди.

Хушуун-Үзүүрэй дунда нургуулин 8-дахи выпуск.

Буряад үнэн
Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия
Генеральный директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА
Редакционная коллегия:
И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.гендиректора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

ТЕЛЕФОНЫ:
21-54-54 - приемная
21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - бильд-редактор
21-67-81 - выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 -отдел социально-политических проблем
21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 -отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000,
г. Улан-Удэ,
ул. Каландаришвили, 23.
ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн»».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия
Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г.
www.burien.ru
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 20.02.2013 в 16.00 - по графику; 20.02.2013 г. в 16.00 - фактически.
Объем 6 п.л. Заказ №1207. Тираж - 4000 экз.

Цена свободная.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж),
Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

«АМИДЫ БУРХАН ШЭНГИ АБА ЭЖЫМНАЙ»

Эгээл найхан эжы аба хоёрнай!
Элүүр энхэ, үндэр наһа эдлыт даа!
Үбгэн буурал таабай теэби болонхой
Үнэр баян, буянтайхан нуугыт даа!
МАНАЙ ЭЖЫ АБА ХОЁР 60 жэлэй саада
Мгүлмэр залуухан наһандаа ябахандаа
таниссажа, гэр бүлэ болоһон юм. Эжым-
най - Радна-Жаб Жамсаевна. Адамнай
- Дондог Дашеевич, Буряад орондоо
мэдээжэ багша, Ахын, Түнхэнэй айма-
гуудта хургуулин директорээр ажаллаа.
Буряадай габьяата багша, Надежда Круп-
скаягай нэрэмжэтэ медальда, «Отличник
просвещения» гэхэ мэтэ олон шагнал-

нуудта хүртэнэн, ажалдаа тон абьяастай,
бэлигтэй хүн. Дунда хургуулида үзэдэг
8-дахи классай буряад литературынын но-
мой автор, «Буряад үнэн» газетынын штат-
на бэшэ корреспондент, уран зурааша.
Ямаршы хэрэгий ондоохоноор бүтээдэг,
өөрын онсо бодолтой, орон дэлхэйтээ
нягта холбоотой манай эсэгэ бултандам-
най жэшээ болодог. Гэр бүлэдөө бидэнэр
8 үхибүүдбди. Эжы аба хоёрнай энхэргэн
найханаар бидэнэрые үндылгөө. Хара
багаһаамнай хара ажалда хургаа, эрдэм
бэшэг үзүүлжэ, үхибүүн бүхэнэйнгөө бэлиг
талаангы хүгжөөхэ гэжэ оролдоо.

Бурьял ЛЫГДЕНОВ,
ВСГУТУ-гай профессор, тех-
никын эрдэмэй доктор:

- Би үхибүүн ябахандаа техникээр һонирхдог болооб. Илангаяа түмэрөөр дархалха, модоор һиилэхэ дуратай нэм. Адамнай городһоо тухай зэр зэмсэг асарха. Би дүүнэртэйгөө элдэб юмэ хэдэг байгааб. Мүнөөшье болотор зарим бүтээлнүүднай бии. Жэшээн, модоор һиилэнэн зураг. «Ямаршы юмэ хэхэдээ, тэрэнээ дүүрэн бүтээхэ ёһотойт» гэжэ абамнай хургаа. 12-тойдоо, би һананаб, баяан дээрэ наадаха ехэ дурамни хүрөө. Нэгэ мэдэхэдэмнай, абамнай гармонь городһоо асараа. Одоол һэн даа - үдэр һунингүй наадажа, өөрөө дуунуудта нотонууды тааруулхаш. Хургуулин дискотекэ дээрэ гол гармонист болошонхой байхаш. Би мүнөө гайхадагби - эжы аба хоёрнай яжа бултыемнай юмэндэ хургаа, бултандамнай элдэб шадабари хүгжөөхэ гэжэ оролдодог байгаа гэшэб!

Солбон ЛЫГДЕНОВ, кино-режиссёр:

- Би одхон хубуунииньби. 3-тайхан байхандаа зуража эхилээб. Бүхы юмэн тухай мартаад, үнгэтэ дэлхэйн охиндо абташага һэм. Жамса ахамни ехэ һанаагаа зобохо - залхуу дүүтэй болообди гэжэ. Намайгаа наншахаһаа нахануур ажалда

Туяна СЫДЕЕВА, Гүрэнэй Дүүмын Комитедэй зүбшэлэгшэ (консультант), аша басаганиинь, Москва хото:

- Теэбиимни - Радна-Жаб Жамсаевна бага наһандаа ябахандаа, үншэрхые үзөө. Абынь - Жамса таабайе 30-аад оной хашалган хамалганай уедэ түрмэдэ хаһан юм, тэндэхэ ерээгүй. Ямар олон нэгэшые зэмэгүй хүнүүд тийхэдэ хосорооб даа. Радна-Жаб басаган Нядбад эгшэштээ эжынгээ гар дээрэ үлөө бэлэй. Тэрэ уеын үхибүүн - манай теэби хатуу хүйтэниие үзэбшые, мүнөө доруун залуу зандаа, дэлхэй дээрэ боложо байһан бүхы юмээр һонирхдог. Дондог таабай залуудаа хуу хөөржэб, оршуулжа үгэдэг байгаа, мүнөө теэбиимнай ехэнхын «командалдаг».

Вика РАДНАЕВА, зээ басаган, оршуулагша, Шанхай хото, Хитад орон:

- Би холо ойрын нотагуудаар ябахандаа, ходо Мон нотагта ошожо ябанаб гэжэ һанадагби. Би мүнөө Бирмэдэ байна. Хадануудай хоорондуур дээшээ үгсэнэбди, энэ хабсагайн саанаһаа теэби, таабаймни нотаг харагдахань даа гэжэ хүлээнэб. Түргэн уулзажа, теэби таабайгаа тэбэриһэйб даа. Би зааханһаан хойшо байгааһын гоёе, хүнүүдэй найхание, дэлхэйн баяниие таабай, теэбингээ нюдөөр хаража хурааб!

хургааһаа нэн. Эжы, абамни нэгэшые намайе хамгаалхагүй, хараахашыегүй. Зүгөөр аха заха хүнүүдые хүндэлхэ, илдам һайн зантай ябаха, хүн зонтой нэгэшые хэрэлдэхгүй, буруу зүбшые болог - һайн тээшэнэ бүхы юмэ тааруулха ёһотойт гэжэ хургааһыень би ходо һанажа ябадагби. Манайда айлшад олоороо ерэхэ. Эжымнай ходо элбэг дэлбэгээр стол дээрэ эдэе хоол табиха. Ехэ хүндэмүүшэ зон. Мүнөөшье тиимэ. Би эсээд, һанаандаа дарагдаад ябаа һаа, эжы абаяа харахандаа, досоомни наран гараһан шэнги болодог.

Даша ЛЫГДЕНОВ, Буряадай Уран зураашадай холбооной гэшүүн:

- Минии һанаханда, эхэ, эсэгэ гэшээ үри үхибүүдтээ амиды бурхан шэнги һанагдадаг. Үндэр набтар болдогуудаар дүүрэн ами наһандаһни элдэбын юмэн болохо. Теэд эжы, абынгаа шарайе хараад, бэшени сэг гэхэ. Манай эжы аба хоёр ямар олон бэрхэшээлнүүдые дабааб даа. Теэд ямаршы сагта бэе бээдэе тон хайратай, мээхэй зон. Бидэнэр үхибүүн ябаханаан хойшо ходол «Жабхаң», «Инагхамни» гэжэ эжыдэмнай хандажа, абын-

гаа хэлэхые мүнөөшье болотор дууладагбди. Түхэрээн шэрээгэй саана нуугаад үхибүүд бултадаа зурадаг зон зураха, бэшэдэг зон бэшэхэ, модоор һиилэдэг зон һиилэхэ. Иимэ бишыхан хүнүүдые эхэ, эсэгэмнай тон хүндэлдэг байгаа гэшэл даа. «Бээ ажалһаа бу гамнагты, ухаан бодолоо ходо болобосоруулжа ябаха хэрэгтэй. Ходо хүнгэн шанартай (художественно) ном уншахын орондо, хургуулингаа ном үзэгты» гэжэ хэды дахин дабтагша һэм даа.

Баярма РАДНАЕВА, Буряадай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, БГТРК-гай журналист:

- Радна-Жаб Жамсаевна эжыһээн олон юмэндэ хурааб. «Эхэнэр хүн гэртээ наран шэнги байха ёһотой. Ямаршы хүнэй ерэхэдэ, илдам зулгыгаар үгтаха. Эдэе хоолоо элбэг дэлбэгээр бэлдэхэ, наһанайнгаа нүхэрые дээрэ гэгшээр үргэхэ» гэхэ мэтэ хургаалнууда мүнөөшье хэлэдэг. Би абынгаа хэрэгий үргэлжэлүүлнэб гэжэ һананаб. 7 жэл соо багшаар хүдэлөөб. һүүлдэнэ журналистын ажалда орооб. Эсэгэмнай «Буряад үнэн» газетэдэ олон жэлэй туршада бэшээ. Ехэнхидээ буряад хэлэн

тухай, хүдөө нотагуудта яжа буряад хэлэ заажа байһан тухай г.м. Би хара багаһаан хойшо түрэл найхан хэлэнэй гуламта соо үндыгөөб. Ямар гоё үльгэр туужанууды эжымнай «Байгал» журнал соһоо уншадаг һэм. Нэгэтэ абамнай зунай ута һуни «Долоон үбгэн» гэжэ онтохо хөөрөбэ. Би кино хаража байһан шэнги болооб: нюдэндэмни тэнгэри, одо мүшэд, мэргэн баатарнууд, эди шэди - тэрэ саһаа би зохёдог болооб. Шүлэг бэшэнэб, теледамжуулгануудай сценаринууды зохёоноб.

Лэгдэн ЛЫГДЕНОВ, барилгашан:

- Адамнай ходо хэлэдэг: «Эрэ хүн гэр бариха, модо ургуулха, хубуутэй болохо ёһотой». Би 7 наһатайдаа абаяа дахажа хургуулин түлээ бэлдэдэг болооб, нажартаа үбһэндэ ябахаш. Хара ажалда хураһан хүн хаанашые ябахандаа садхалан, хэшгүтэй ябаха юм гэжэ мэдээжэ ха юм. Эсэгэмнай орон дэлхэйнгээ эзэдтэ, огторгойн олон бурхадуудта хандажа, үдэр бүхэн үри үхибүүдэйнгээ түлөө, амитан зонойнгоо түлөө үргэжэ мүргэжэ байдаг. Ум-Маани-Бадмай-хум!

